C. H .P
MANİSA HALKEVİ
YAYINLARINDAN
SAYI XVII

SARUHAN OĞULLARI VE ESERLERİNE DAİR VESİKALAR

II

M. ÇAĞATAY ULUÇAY

VAHİT ARMAĞAN

1 9 4 6

SARUHANOĞULLARI VE ESERLERİNE DAİR VESİKALAR

II.

SARUHANOĞULLARI

VE

ESERLERİNE DAİR VESİKALAR

II

M. ÇAĞATAY ULUÇAY

Manisa Lisesi Tarih Öğretmeni

İSTANBUL

Marifet Basımevi

1946

Kısaltmalar

Bk : Bakınız
Bş. Vk. Arş. Tp : Başvekâlet Arşivi Tapu defteri
C : Cilt
Cz : Cüz
Krş : Karşılaştırınız
Ma. Mh. Şr. Sc : Manisa Mehkeme-i Şer'iye Sicilleri
Nr : Numro
S : Sayfa
Sy : Sayı
Sovedv : Saruhanoğulları ve Eserlerine dair vesikalar I.
Vs : Vesika
Vr : Varak

DÜZLETMELER

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
10	20	Bayezid	Bayezid devri
14	11	Demircilili	Demircili'ler
16	13	çocuğuna	çoğuna
19	5	Fakık	Fakıh
19	12	zamand	zamanda
21	22	Borlu - Salihli	Borlu - Salihli yolu
21	28	Ypıldığını	Yapıldığını
29	17	Saruh	Saruhan
58	14	azaran	nazaran

İÇİNDEKİLER

DEMİRCİ

MARMARA

MENEMEN

MENEMEN GÜZELHİSARI

GÖRDES

GÖRDÜK

ILICA [URGANLI]

KAYACIK

MANİSA

NİF (KEMAL PAŞA)

İNDEKS

HARİTALAR

ÖNSÖZ

Saruhan Oğnlları ve eserlerine dair vesikalar adı altında, lise tarih öğretmeni arkadaşımız M. Çagatay Uluçay'ın hazırladığı bu eser, Evimizin 6 sayılı yayınını teşkil eden ve yine aynı arkadaş tarafından yazılan "Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikalar„ adlı kitabın ikinci kısmı mahiyetinde bir tetkik mahsulü olarak meydana gelmiş bulunmaktadır.

Birincisinde daha ziyade Saruhan oğullarının Manisa'daki faaliyetlerini, bu ikincisinde ise İlçelerinin de dahil olmak üzere Saruhan Oğullarının hüküm ve nufuz sahalarında bıraktıkları eserleri ve yaptıkları işleri içine alan daha geniş bir kaynak olmaktadır.

Osmanlılardan önce ve Osmanlıların kuruluş sıralarında Anadoluda teşekkül eden beğliklerin en mühimlerinden ve kuvvetlilerinden olan " Saruhan Oğulları „ nın bıraktıkları izerler; adının Manisa'ya Yüz yıllarca isim olarak bırakılmasına hak kazandıracak derecede köklü olmasına rağmen elde mevcut vesikaların kifayetsizliği; eserlerde kitabe noksanlığı; Yazı ve Basma diğer kaynakların bu konuya pek az temas etmiş olması bu sahada çalışanları cidden çok üzmektedir. Esasen diğer Anadolu beğliklerine ait eserler de hemen hemen aynı durumdadır. Bu görüşle gerek önce 1940 da yayınladığımız bu eserin birinci kısmı ve gerekse bu kitap yukarıda kısmen sözünü ettiğimiz noksanları telâfi etmeğe çalışması bakımından ve bilhassa arşiv yönünden beğliklere dair önemli bir kaynak vazifesi göreceğine kanaatimiz vardır.

Esasen Halkevlerinin çalışma konusu içine giren «Muhiti Tarih gözüyle işleme» işi ötedenberi faaliyetlerimizin en önemlisini teşkil ettiği ve bu sahada kıymetli tarihci arkadaşlarımızın gayretile çevremizi aydınlatmağa elden geldiği kadar devam edildiği cihetle bu eserle bu vazifeye yeni bir başarı daha katmış bulunuyoruz.

Türk tarihinin en zengin materyallerini koynunda tutan çevremizde mevcut sayısız konulardan birini de bu suretle umumun istifadesine koymakla ; derin mazimizin karanlıklarına bir damla ışık verebilmişsek zevkimiz ve sevincimiz sonsuz olacaktır

Bu düşünce ile bu işe kafa ve emeğini vererek bize bu zevki tattıracağından dolayı Çağatay Uluçay'ı tebrik ederken ; Evimizin bu sahadaki çalışmalarını ötedenberi heryönden destekliyerek memleket kültürünün gelişmesinde her türlü yardım ve müzaheretini gördüğümüz C.H P. Genel sekreterliğimize borçlu bulunduğumuz şükranlarımı burada tekrar etmeği bir saygı vazifesi bilirim.

19/Mayıs/1946

Manisa : Halkevi Başkanı
M. Azmi Önakın

Kitab hakkında birkaç söz

Bundan beş sene önce, Saruhan oğullarına dair, ilk eserimi yazmıştım. Birinci kitab incelenecek olunursa, onda, daha ziyade, Manisa şehri ile dolayında bulunan, eserlere ait vesikaların bulunduğu göze çarpar. Sonraları, Başbakanlık Arşivinda çalışırken, Saruhan oğullarına dair daha bir çok eserlerin bulunduğunu gördüm ; onların yardımı ile, Manisa Mahkeme-i Şer'iye sicillerinde, bir tarama daha yaptım ; aileye, eserlerine dair vesikaları tesbit edebildim. Bu belgelerin yardımı ile de, eserlerin bulunduğu yerlere giderek araştırmalarda bulundum.

Bu güne kadar yaptığım araştırmalarda, Saruhanoğullarına, ait bir kitaba rastlıyamadım ; bu itibarla, gerek Saruhanoğullarının, gerekse Anadolu'da kurulan beyliklerin tarihlerine, bazı noktalarda ; yardımı olur umudu ile, Sarohanoğullarının bu ikincisini de çıkardım.

Vesikaları tertiblerken, daha ziyade Saruhanoğulları kazalarını ve bu kazalardaki eserleri göz önünde tuttum. Kazaları, alfabe sırasına göre tertibliyerek, her kazaya ait vesikayı yerinde göstermeyi daha uygun gördüm. Gerçi, vesikaları tarih sırasına, yahutta, hayırı yapan beyin adına göre, sıralamak fikri hatıra gelirse de, şimdiye kadar pek az malûmatımız olan kazalar tarihinin ; aydınlanması bakımından, bu tertibi daha faydalı gördüm. Eser, içinde ne bir idda ve ne de tezi müdafaa ediyor. Eserin biricik amacı, Bizanslılardan Saruhanlıların eline geçen bu illerin o zamanki durumunu tesbit etmektir. Bu alanda dilediğimi yapabilmiş ; bu sahada çalışadlara biraz faydalı olabilmişsem, bu benim için en büyük bahtiyarlık olacaktır.

Diğerlerinde olduğu gibi, bu eserin de yayınlanmasında, âzamî derecede ; her nevi'den ; yardım gördüğüm Halkevi Başkaı M. Azmi Önakın'a ; eserlerin tesbiti işinde yardımlarını gördüğüm, İzmir Millî eğitim Müdürü, hocam B. Reşad Tardu'ya Manisa eski Millî Eğitim Müdürü Bilâl Kutluğ'a teşekkür etmeği, bir vicdan ve insanlık borcu sayarım. 19 Mayıs 1946 Manisa

M. Çağatay Uluçay

I

SARUHANOĞULLARI VE ESERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

I

A) Manisa'nın fethi:

Manisa, en az 3200 senelik bir maziye maliktir [1]. Türkiyemizde bu kadar tarihî kıdeme malik şehirlerimizin sayısı mahudtur; Manisa'lılar şehirlerinin eskiliği bakımından ne kadar övünseler; o kadar haklıdırlar.

Manisa sokaklarında gezerken; eserlerini seyrederken; dağlarına bakarken; muhakkak surette tarihten ya bir satır; ya bir yaprak; yahut sayfalar okursunuz. Böyle çeşitli izerlere malik olan memleketlere de pek az rastlanır; bu da Manisa'lılar için göğüs kabartan, ikinci bir noktadır.

Manisa'ya dedelerimiz yerleştikleri sırada, Manisa; hiç olmazsa. 26 asırlık bir şehirdi. Bu günkü kadar geniş bir sahaya yayılamamıştı. Orta zamanların Bizans Manisa'sı deyince, hatırımıza Manısa kal'ası, ve Manisa dağının ensesine yapışmış, birkaç tane mahallecik gelmelidir. Şehri bukadar, genişleten, bu kadar i'mar eden Türkler oldular.

İşte bu kitab, bu memleketi her şeyi ile Türk yapan, Fatih Saruhan'ın ve o devirde yaşıyanların, hatıralarını anmak, vesilesi ile hazırlandı.

Saruhan beyin Manisa'yı zabtedişi, şehir tarihinin, dönüm noktası sayılır: Türk Manisa'sı deyince, ilk def'a hatıra. Saruhan bey ve arkasından buraları Türk ve müslüman yapmak için koşan, binlerce yiğitler ve azizler gelir.

Onların sayesindedir ki, Ulu cami, İshakiye medresesi ve imareti.... ilâh bu memleketin bağrından semalara doğru, Türk-Müslüman âleminin, ilk anıdları olarak yükseldi, Manisa ilk Türk sesini onlarda duydu [2]; ilk Türk şehidi, onlar zamanında bu topraklara gömüldü.

Bu yiğitleri ne kadar övsek, ne kadar bu fetih gününü canlandırmağa uğraşsak, o kadar haklı bir daavayı ortaya koymuş oluruz.

Bizim eski kaynaklarımız, Manisa'nın ne şekilde zabtedildiğini yaz-

---

[1] Manisa tarihi, S. 10 - 11

[2] İzmir ve çevresini, Çaka beyin aldığı malûm; fakat Manisa ve çevresini aldığına dair, bir işaret yok.

mazlar; hatta birçokları, hangi tarihte alındığını bile kayıt etmezler. İnanılır kaynaklar. Saruhan beyin, 713 - 1313 de Manisa'yı zapdettiğini yazıyorlar.

Eski kaynaklarda, bu hususi aydınlatacak bilgi olmadığına göre halk arasında yaşıyan rivayet ve gelenekleri zapdetmek, bu hususa dair vesika ve malûmat buluncaya kadar, bunlarla amel etmek zorundayız.

Bu gün, Manisa halkı arasında, birisi şehrin nasıl zaptedildiğine, diğeri ise şehrin fethedildiğinin yıldönümüne ait; bir gelenek ve bir rivayet yaşamaktadır.

Saruhan bey Manisa'yı, bir harp hilesi ile zaptetmiştir. Saruhan bey Manisa'ya Doğu tarafından hücum etmiş; askerlerini çok göstermek için de, Manisa dağından, keçilerin boynuzuna mum takarak yakmış ve Kal'a üzerine sevketmiş. Saruhan bey sabaha kadar Kırtık'da (Halk bu kelimenin düşmanı Kırdıkdan geldiğini söyler. En eski kayıtlarda bu köyün ve mevkiin adına rastlanıyor.) Savaşıyorlar, sabaha karşı, Bizanslılar yeniliyor ve kaçıyorlar; tam şehrin batısındaki Horoz köyüne gelince, horozlar ötmeğe başlamış; ondan dolayı bu köye de Horoz köy adını vermişler [3]. Düşman yenildiğinden Manisa şehri ve kal'ası, Saruhan beyin eline geçmiş. Savaşın başladığı yrede, kırtık'da kırtık baba türbesi; bittiği yerdedi; Horoz köyünün Kuzeyinde; Karaca Ahmet türbesi vardır.

Manisa'lılar, şehrin alınışının yıldönümünü, her sene, Cumhuriyetten önce, "Namaz Gecesi,, adı ile kutlularlarmış. Halkın dediğine göre, Saruhan bey, Manisa'yı, Receb ayının ilk cuma gecesi, yani, Leyle-i Regaib'te almıştır. Tarihçiler, Manisa'nın 1313 - 713 yılında zabtedildiğini kabul etmişlerdir; bu rivayete nazaran Manisa. 26 Ekimde Bizanslılar'dan alınmıştır.

Namaz gecesinde hususî mumlar yapılır; fenerlere konarak yakılır; şehir donanır; sanki en büyük bayrammış gibi; herkes giyinir, kuşanır, akraba ve dostlarına giderek el öperler. Nişanlılar biribirlerine şeker ve çevreler hediye ederlermiş. O gece sabaha kadar tüfenk ve fişenkler atılır; çocuklar da mehtap ve çıtır pıtır atarlarmış. Hususî surette mum yapılışının sebebi de, Manisa'nın alınışında, mum kullanıldığından imiş.

İhtiyarların anlattığına göre, bu adet yalnız Manisa'da varmış. Bu

[3] Horoz köyü, Manisa köylerindendir. En eski kayıtlarda bu köyün adına rastlanmaktadır.

SARUHAN BEYLİĞİ ŞEHİRLERİ

bölgede, bu şekilde, leyle-i regaib hiçbir verde kutlulanmaz imiş. "Namaz Gecesi„ adı altında, hususî bir şekilde; kutlunanan bir gecenin, çok eski zamandanberi kutlulanması, şehrin alınışı geleneğinin, zamanımıza kadal yaşadığını ifadr eder ve leyle - i regaibin ötedenberi, ayni şekilde kutlulandığınî ve eski olduğunu gösterir vesikada vardır. Şu vesika bunun en güzel bir delilidir:

Saadetlû Mekremetlû Meveddetmendim paşa hazretleri [4]. Beher sene leyle-i regaibde derun-i Manisa'da olan kâffe-i menazil ve saireden herkes haline göre fişenkler atmak ve çoluk ve çocuklar esvakta mumlar yakmak ahali-i beldenin pek kadim adetlerinden ise de bu keyfiyet ba'zı mertebe mazarratı mucib olduğu ve hatta geçen leyle-i regaibde Rumıli redif sol kol ağası Lofçalı Mehmed ağa li-ecl it-ticare götürmüş olduğu barutu kenar-ı şehirde fruht ider iken bi kazaillâhi taalâ barut çuvalına fişenk isabetle merhum Mehmed ağa ile müşterilerden Kebir ve Sağır onbir kimse telef olmuş idügü beyaniyle fimabaad leyle-i mübareke-i mezburede fişenk maddesinin men'i babında emr-i âli isdarı iltimasına dair tevarüd iden tahrirat-ı şerifeleri maai ve merayası ve ol babda takdim kılınan ilâm ve mahzar mukarreratı mlûm-u halisanemiz ve bu misillû mazarrat-ı müntiç olan âdetlerin terki lâzımeden olduğundan ol veçhile leyle-i mübareke-i mezburede fakat cevami ve mesacid ve merakıd ve sairede leyle-i mezbureye hürmeten mumlar ikadında be's olmıyacağından onların icrasiyle fişenk endahtı maddesinin men'iâlzım olmağlaol veçhile keyfiyeti iktiza edenlere bil-ifade hi-

[4] Halil Kâmili Paşadır.

lâf-ı haraket vukua getürülmemesi hususuna himmet buyrulmaları siyakında kaime-i meveddet tahrir ve tesyir kılınmıştır. İnşaallahu taalâ led el-vusul ber veçh - i muharrer himmet buyurmaları me'meldur. fi. 8 Ş. Sene (1) 255 [5].

B) Saruhanoğulları Şehirleri :

Başta Şihabeddin i Ömeri olmak üzere, Saruhan beyliği kazalarından bahseden tarihçeler, kaza adedinin onbeş olduğunu yazarlar ve isimlerini de şöyle gösterirler : Adala, Akhisar, Demirci, Gördes, Gördük, Kayacık, Manisa, Marmara, Menemen, Menemen Güzelhisarları, Nif, Ilıca, Foça Karacalar, Turgutlu [6].

Yalnız bunların içinden, Foça'nın Saruhanoğulları zamanından Cenevizlilerin elinde bulunduğunu, Turgutlu adının bu asırlarda pek geçmediğini, Turgutlu'nun ancak XVII. asırda kaza olduğunu düşünerek, yukarıda yazılanların doğru olduğunu kabul edemeyiz. Karacalarda belki bir perakente mukataasinin ismidir. Çünkü XVI. asırdan XX. asıra kadar olan sicil defterlerinde, Saruhan sancağının bu namda bir kazası yoktu.

O halde Surubanbeyliğinin, memleketleri hangileri idi ?

İkinci Bayazid tapu defterlerinde, Saruhan sancağının nahiyeleri olarak : ترحانيات Tarhaniyat bazı yerlerde ise منان Meneme, Adala, Nif, Marmara, Ilıca, Demirci, Akhisar, Gördük, Gördes, Marmara ve كلنرس [7] gösteriliyor.

927 senesi tapu defterinde ise, Saruhan'ın kazaları aynen yukarıdaki gibi, yalnız Demirci yok ; buna mukabil Kayacık ilâve edilmiş [8].

Dikkat edilecek olunursa, vesikalarda, XIV., XV. ve XVI. asırlarda nahiyenin kullandığı görülür. XVI. asrın ikinci yarısı ve bilhassa XVII. asırda nahiye ve kaza ayrı ayrı zikredilir.

[5] 17. Ekim. 1839 Ma. Mh. Şr. Sc. 276, S. 49.

[6] İsmail Hakkı, kitabeler II, S. 104, de sard'ı da, kazalar arasında gösterir; halbuki sard, Aydına bağlı idi. Tevaif - i Mülûkten hülâsa, Ahmet Rasim C. I, S. 69, tarihî Osmanî Encümeni mecmuası, S. 615

[7] Bş. Vk. Arş. Tp. 72, S. 136 - 138

[8] Bş. Vk. Arş. Tp. 102,

10 Şevval 937 (27.5.1531) tarihinde tanzim edilen mufassal Saruhan livası defterinde Saruhanın nahiyeleri şöyle gösteriliyor:

Fihrist : ———————————— i

Liva-i Saruhan

Nahiye i Manisa	Nahiye-i Palamud	Nahiye-i Doğan hisarı	Nahiye-i چاکشا (Çanşa) [9]	Nahiye-i ینکی Yengi Tabi'i Manisa
Nahiye-i منان Menemen dimekle meşhurdur. Tarhaniyet maanefes-i mezkûr	Nahiye-i Kal'a i Yenice Foça maa Kura-i müteferrika	Nahiye-i Kal'a-i Karaca Foça maa Kura-i müteferrika	Nahiye-i Güzelhisar maa nefs-i mezkûr	
Nahiye-i Gördes maa Gördes el-mezkûr	Nahiye-i Gördes maa Gördes el-mezkûr	Nahiye-i Nif maa nefs-i mezkûr	Nahiye-i Ilıca maa nefs-i Ulgamlu ve قولثلو	
Nahiye-i Adalamaa nefs-i mezkûr ve nefs-i Menye Mendehorya	Nahiye-i Demirci maa nefs-i mezkûr ve nefs-i Borlu	Nahiye-i Kayacık maa nefs-i mezkûr	Nahiye-i Kaza-i Akhisar nefs i mezkûr	
Nahiye-i Gördük maa nefs-i mezkûr	Nahiye-i Marmara maa nefs-i mezkûr koru-i Karacadağ	Nahiye-i کلنوس [10].		

1038 (1628) Sicil defterinde ise; perakende ve mukataalar hariç: kazalara, Mendehorya, Borlu kazaları, ilâve edilmiştir. Birkaç sene sonra kazalar arasına, Turgutlu'da karışır.

Şuraya kadar verilen izahat, eserlerin bulunduğu kazalar ve nihayet eski kaynaklarda yazılı olan kaza adları; gözönünde tutularak; şüphe götürmiyecek şekilde tesbit edebilceğimiz; Saruhan beyliğinin şehirleri şunlardır Adala, Aksirar, Demirci, Gördes, Gördük, Kayacık, Manisa, Marmara, Menemen, Menemen Güzelhisarı, Nif, Ilıca.... Bunlardan başka Saruhanoğullarının eserleri bulunan, Borlu, Mendehorya, Yengi'dir (daha sonra, bunun yerine Turgudlu nahiye ve kaza oldu) [11].

[9] Demirci köylerindendir.

[10] Bş. Vk. Arş. Tp. 165 S. 1

[11] Sovedv. S. 26 da Revak Sultan vakfiyesine bk.

C) Saruhanoğulları ailesi:

Saruhan bey, Alpağı آلپاغی adlı [12] bir zatın oğludur. Saruhan bey de, Selçukilerin son zamanında üç beyi idi. Şikârî tarihinde Saruhan bey hakkında şu malûmat veriliyor: «Sultanın iki kapucu başı var idi. Moğol kavminden idi. Birine Saruhan, birine Orhan derler idi. Moğol kavmi Alâdüddin'den yüz çevirüb Karaman'a gittikleri vakitte bu ikiyi kapucu başılıktan çıkarub hasbeylemişti. Karamanın vefatından sonra yine mansiblarını vermiş idi. Emir Musa ile bu iki Moğol beyine mektup virüb Larendeye gönderdi.... Mehmed bey Saruhan'a ider ey dilâver, işittim. Alâüddin cefa eylemiş Moğol beyleri bizimle olub, sen onda olmana sebep nedir? bunda kal, sana külli riayet iderim dedi. Saruhan kaldı. Karaman oğlu Saruhanı Mirahor iyledi» [13]

Şikâri, tarihinin birçok yerinde, Karamanoğullarının, gerek Saruhanbey, gerekse oğulları ile; münasebette bulunduklarını yazıyor [14].

Şikâri'nin; tek taraflı düşündüğnü farzetsek bile; nihayet Saruhan'ın, hüviyeti hakkında bize oldukça mühim malûmat verdiğini, kabul etmemize engel olamaz.

Şu halde, Saruhan Bey, Karaman oğlu Mehmed Beyin hizmetine girdikten sonra, evvelâ Mırahor, daha sonra, Emir oluyor ve uca memur oluyur. Saruhan Beyi, 1305 tarihinde, Danya'da katalanları muhasara ederken görüyoruz. Bu mücadelenin daha önceleri başladığı ve uc beylerinin çoktanberi Bizanslıları sıkıştırmakta oldukları; yerli ve yabancı, kaynaklardan anlaşılıyor.

Bu mıntakadaki, Saruhan oğulları eserleri tedkik edilirse, Saruhan

[12] Bk: Vs. 9

[13] Turgal, Hasan Fehmi, Şikârî tarihi tercümesi, Konya mecmuası C. 1, Sy. 2, S. 90 - 91

[14] Karamanoğlu Konya'yı alınca:».. Aydın ve Saruhan ve Hamid ve Menteşe ve İbn Germiyan ve Teke Paşa ve Eşref bunlar cümle gelüp biat ilediler.. «Konva mecmuası Sy. 3,S. 168

«Evet Karamanîler zamanının Rüstem ve Efresyab'ı idiler. Şimdi bir miktar za'fa vardılar. Aydın ve Saruhan ve Menteşe ve Hamid ve Eşref ve Kosom ve Elvan ve Ertana bunların kulu idi...» Ayni mecuma Sy. 4. S. 216

Alâüddin ider: «... Osmanoğlu ve Hamid oğlu bize kasd iylediler. Biz bunları diyar sahibi iyledik, onlar bizim diyarımıza kasd idareler, hele siz iylemedünüz dedi, Aydın ve Saruhan ider: hâşâ babamız baban kuludur ve biz Sultanımızın kuluyuz, Sultan bunlara riayet edüb hil'at verdi. Osman oğlu hep bizim diyarimiza dahi kast ider, nice idelim dediler...» Ayni mecmua Sy. 8, S. 480

Beyin, Bizans sınırları içine, Adala ve Demirciden, girdiği kabul edilebilir [15].

Döginyi, Hunların Tarih-i umumisi adıı eserinde; ve mesalik ül-ebsardan naklen B. I. Hakkı Uzunçarşılı, kitabelerinde II. de; Saruhan Beyin, Ali Paşa adında bir kardeşi olduğunu yazıyorlar. Fakat bizim eski kaynaklarımızın hiçbirisinde, bu zatın adına, rastlanamadığı gibi, bununla ilgili bir belgenin de bulunmayışı, Ali Paşa hakkında bizi şüpheye düşürüyor. Evliya Çelebi de, seyahatnamesinde, doğru işe, Nif'i, Saruhan Bey komutanlarından Emet Beyin zaptettiğini yazar [16].

Bu itibarla yeni vesikalar bulununcaya kadar, Saruhan beyin, Ali Paşa adında bir kardeşi olduğunu kabul edemiyoruz.

Saruhan Beyın, چوغا Çoğa adında bir kardeşi olduğunu, ilk defa, B. İ. Hakkı Uzunçarşılı Anadolu beyliklerinde bahsetti [17]. Fakat o zaman kaynak göstermedi. Bilâhare neşrettiği, Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal adlı kitabında, Çoğa Beye ait vesikayı neşretti [18]. Bizim eski kaynaklarımızın yazdığına göre, bu aileden bilinenler şunlardır: Saruhan Bey, Süleyman Bey, İlyas Bey, İshak Çelebi, Hızır Paşa ve Orhan Bey... Üstad Mükrimin Halil. 1928 de, Düsturname-i Enveriyi neşredince, bunlara Atmazhan (Timurhan) [19], Saruhan Beyin diğer oğlu Orhan [20] Bey ilâve edildi. İbn-i Batuta, 1333 yılında Manisa'ya uğradığında, Saruhan Beyin bir oğlunun öldüğünden bahsediyorsa da, adını yazmıyor [21]

Evliya Çelebi Seyahatnamesinin, 9. ncu cildi çıkınca, Saruhan Beyin Devlethane adında bir oğlunun da olduğu meydana çıktı [22]

B. İ. Hakkı Uzunçarşılı, 1937 yılında neşrettiği, Anadolu beylikleri kitabında; Yusuf Çelebi, İdris Çelebi'nin de Saruhan oğullarından olduklarını yazdı ise de, kaynak göstermedi [23].

[15] Bk: Vs. 2, 5, 9, 22.
[16] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 9, S. 66
[17] Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu, devletleri; Ankara 1937, S. 31.
(18) Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı devleti teşkilâtına Medhial. Istanbul 1941, S. 176
[19] Düsturname-i Enverî, S. 113, 115
[20] Düsturname-i Enverî, S. 114, 117
[21] İbn-i Batuta seyahatnamesi, Mehmed Şerif tercümesi, C. 2, S. 337
[22] Evliya Çetebi seyblıatnamesi, C. 9, S. 49
[23] Anadolu beylikleri, S. 32

Daha sonra neşrettiği; Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal, adlı eserinde بك كيجك veledı-i Saruhan [24] ile Yusuf Çelebi'ye [25] ait olan vesikaları eksik olarak neşretti.

Biz. bu kitabta, bu aile efradına ait olan vesikaları neşrettik. Bu vesikalarla: Adil paşa. Budak paşa [26] İsmail Çelebi (?), [27], Hayreddin Çelebi [28] ve Gülgûn hatunun [29] da bu aileden olduklarını tesbit etiik.

Saruhan oğulları ailesinden, yalnız İshak Çelebi, Saruhan bey ve Gülgûn hatun türbelerini biliyoruz. Diğerlerinin nerede yattıklarını: ilin her tarafında tarama yapmamıza rağmen; tesbit edemedik.

Bu zatlara ait vesikalarde zikredilen eserler müstesna. eser de tesbit edemedik. Yalnız Demirci'de; kitabesiz bir demirhan çeşmesi (Demirci'lili Damirhan çeşmesi, diyorlar) vardır.

Tarihlerde, Saruhan beyin ölümü 746 - 1345 olarak gösterilmektedir. Saruhan bey ölünce, yerine oğlu İlyas bey, Bey olmuştur. İlyes B. devrine ait hiçbr şey bilmediğimiz gibi hangi tarihte öldüğü de malûm değildir. Halil Ethem bey, İlyas beyin 776 - 1374 [30]. İ. Hakkı Uyuzçarşılı, 766 - 1374 de [31], öldüğünü yazıyorlar.

Bizdeki vesikalar ve Menemen'deki 759 da yapılan Sünbül Paşa camii kitlesine nazaran; İlyas beyin; çok az beylik yaptığı anlaşılıyor [32]. Esasen İlyas beye ait, bunda ve birinci kitabta az eser ve vesikanın bulunuşu da, bunu müeyyeddir.

İlyas beyin, türbesi de malûm değildir. Acaba Düsturnâme'de adı geçen İlyas, Atmaz isimleri, arasında bir münasebet var mıdır? Kırtık baba adıyle anılan Saruhanoğlu Adil paşa ayrı bir zatmıdır? Yoksa Süleyman bey veya İlyas baye ait türbe midir, bunu kestirmek bu gün için pek güç.

Adil paşa adiyle anılan bu zat hakkında birinci kitabta birçok vesika vardır [33].

---

[24] S. 176
[25] S. 176
[26] Bk. Vs: 45, 57
[27] Bk. Vs. 78
[28] « « 89
[29] Sovedv, S. 17, 47, 60, 68, 96, bk: Vs. 74.
[30] Düvel-i Islâmiye, S. 277
[31] Kitabeler II.
[32] Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal'de Ishak Çelebi tarafından verilen 763 tarihli vesikaya bk.
[33] Sovedv, S. 17, 79, 80, 89, 98

Evvelce bulduğumuz vesikalarda, Âdil paşa'nın Saruhanoğullarından olduğu yazılmıyordu. Daha sonra bulduğumuz bir vesikada, Âdil paşanın Saruhannoğullarından olduğu zikrediliyor. 1059-1649 tarihli duruşmadan:

«... Mahrusa-i Manisa'da Dilşikâr mahallesinden Mehmed bin Ömer nam emred meclis-i şer'i şerifde amilleri Osman bin Hacı Hüseyin ve Mustafa bin ül-Hacı Ali mahzarlarında daava ve takrir-i kelâm idüb biz ceddimiz olan Saruhanoğlu Âdil paşanın evlâdından olub merkumlar ile silsile ve derecede müsavi olmağla zikrolan Adil paşanın evlâdu evlâd ve evlâdına vakfettüğü Kırtık baba zaviyesinin mahlûlünden ben dahi hisse teleb iylediğimde...» [43].

Bazı tarihçiler, İshak Çelebi'nin ölümünü, Yıldırım'ın Manisa'yı alışından sonra, gösterilirse de, yanlıştır. İshak beyin hayatını, eserlerindeki kitabeler vasıtasiyle 780-1378 tarihine kadar takibedebiliyoruz. Bundan itibaren vesika ve malûmat olmadığından, İshak Çelebi'nin kesin olarak ölüm tarihini bilmiyoruz. Fakat İshak Çelebi'nin 791 tarihinden önce öldüğü muhakkaktır [35]. Saruhanoğulları tarihi ile uğraşanlar, İshak Çelebi'nin ölümünü, 790-1388 olarak kabul ederler [36].

İshak bey ölünce, yerine Hızırt Paşa geçti. Bazı tarihçilere göre, İshak Çelebi'nin diğer oğlu Orhan da Osmanlı hizmetine girmiştir [37].

Osmanlıların, daha birinci Murad zamanında, Saruhan beyliği, işlerine karıştıkları anlaşılıyor. Saruhanoğulları, Osmanlılara, Kosova savaşı için asker verdikleri gibi, Murad bey, 787-1385 de Saruhan ilinde bulunan bir kısım göçebeleri de serez vilâyetine gönderüb, iskân ettirmiştir [38]. Aşık paşa tarihinde, paşa yiğid'in, bunların başında olduğu ve onları oraya götürdüğü yazılıdır. Bu devirlerde yaşıyan, ümeradan, bir de

[34] Ayni yıl Ma. Mh. Şr. Sc.
[35] Bk: Vs. 63.
[36] Kitabeler II, Ahmed Tevhid, Saruhanoğulları, Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası, İstanbul, 1327, S. 615 - 619, Halil Edhem, Düvel-i islâmiye, S. 276 - 277
[37] Aşık paşa tarihi, İstanbul 1332, S. 61
[38] » » » » » 74

paşa Ali bey vardır[39], ve bu zatın Manisa ve bilhassa Akhisar ile çok alâkası vardır. Acaba paşa yiğit ile, paşa Ali bey ayni zatmıdırlar? bunların Saruhanoğulları ile münabetleri nedir? Abcaba Nif beyi diye zikredilen ve Saruhan beyin kardeşi diye yazılan, bu Ali paşa mıdır? Şüphesiz bu Saruhan beyin kardeşi olamaz, fakat Saruhanoğullarından olabilir: Bu mes'ele hakkında karar ve hüküm vermek için, maalesef zaman pek erkendir.

Saruhanoğulları, İshak Çelebi ve sonrakiler zamanında da Karamanoğulları ile alâlarını kesmediler; her fırsatta, Karamanoğullarına yardım ettiler.

Ayni zamanda, Saruhan oğullarının geniş mikyasta, Mevlâna ailesi ile de münasebette bulundukları, Manisa'da Mevlevihanenin yapılışından ve Saruhan oğullarının bir çocuğuna, Çelebi denmesinden, anlıyabiliyoruz.

Saruhan Beyin ölümünden sonra Karaman oğlu Alâüddin Bey (beyliği 1356 - 1396). Manisa'yı ziyaret ederek, Saruhan oğlu tarafında mükellef bir surette ağırlanmıştır: «... Saruhan ve Aydın ve Eşref ve Hamid ve Menteşe ve Osman bunlar vefat idüb, oğulları Hakkı Nami unutub sikke ve hutbe sahibi oldular, asker cem idüb diyar - ı sahile vardılar... Alâüddin diyar-ı Saruhan'a geçti, Saruhan oğluna haber olundu, cümle Saruhaniler istikbâl ıdüb şehre getürdüler ziyafet idüb on yük sim verdiler, yedi yük kumaş verüb hüccet aldılar. Andan göçüb Aydın diyarına geldi [40]..

Osmanlıların, gittikçe genişleme ve kuvvetlenmesinden; beyliklere müdahale etmesinden korkan Anadolu beyleri, Murad Beyin Kosova savaşında bulunmasından istifade ederek, Karaman oğlu Alâüddin Beyin etrafında toplandılar: « Mirşah ve Aydın ve Saruhana, ve Menteşe ve

[39] Uzunçarşılı I. Hakkı, Çelebi Mehmed tarafından verilmiş bir temlikname, Belleten, C. 3, Sy. 11-12, S. 389 - 399

[40] Konya mecmuası C. 1, S. 212, Alâüddin Bey evlendiği zaman Saruhanoğlu da bu düğüne gitmiş ve Larende sahrasında bargâh kurmuştur. Sy. 7, S. 411
Germiyanoğlu, Osmanlılara karşı: «Sultan bilsün, anlasın Aydınoğlu ve Saruhan oğlu ve Menteşe oğlu ile ittifak eyledük...» S. 414
Germiyan oğlu, Hamid oğlu, İlyas ve Murad Bey ittifak ederek, Karaman oğlu Alâüddine karşı cephe aldılar:... Aydın oğluna, Saruhana ibni Eşref'e mektub gönderdiler, siz dahi gelüb yardım idesiz, Karaman oğlu Alâüddin tutub diyarın Osman oğluna virevüz, bunlar dahi mektuba cevap yazub gönderdiler, Karaman oğlu bizim şahımız oğludur. veliyeyi nimetimizdir, biz ona karşı koymayız dimişler...» Ayni mecmua, Sy. 8, S. 476

Eşref oğluna haber gönderdi, Ezicanib bunlar Sultanın mektubunu görüb askerî cem idüb, cümlesi Karahisar önüne gelüb, Alâüddin buluşub peşkeşlerin çektiler...» [41]

Fakat bu savaşın olmadığını, beylerin araya girüb onları barıştırdığını, şikârî yazar: «... Germiyan ve Aydın ve Menteşe ve Saruhan ve Hamid ve Eşref bu altı bey yirmi bin er ile gelüb konub ikisi mabeynine girüb sulh eylediler...»

Yıldırım Bayezid, Kosova dönüşünden, sonra 792 - 1390 da, hemen hiç çarpışmadan, Manisa'yı zabtetti. B. Mükrimin Halil Yinanç, kaynak göstermeden, Hızır Paşa ve Orhan'ın Bursa'ya gönderilip hapsedildiklerini yazıyor [42]. Halbuki, bizim eski tarihlerimizde, Hızır şahın Candar oğlu İsfendiyar Beyin yanına kaçtığı yazılıdır.

Orhan Beyin yıldırımın hizmetine girdiğini kabul edersek [43), Hızır Paşanın mücadeleye devam ettiğini, memlcketini ele geçirmek için tekrar Karaman oğlunun yanına gittiğini düşünebiliriz. Nitekim Şikâri'nin şu kaydı, bizim noktai nazarımızı teyit ediyor: «... Aydın oğlu ve Saruhan oğlu ve ibni Eşref ve ibni Menteşe ve ibni Hamid bunlar dahi gelüb şekva kıldılar, dediler ki: Osmanoğlunun ne dostluğu belli, ne düşmanlığı belli...» [44].

Binaenaleyh, memleketleri alınan beylerin, Candaroğlu yanına değil, Karamanoğlu gibi, kuvvetli bir beyin, yanını gitmeleri, daha uygun ve mukni görünüyor. Nitekim Yıldırım, Karamanoğlu Alâüddin ile savaşırken, ona şöyle bir mektub yazıyor: "... Ey şah Alâüddin! ben seninle cenge gelmedim, Aydın ve Saruhan hasmım idi, onları kovarak geldim, oğulların çıkub benimle cenk itmeye başladılar...„ Bunun üzerine Yıldırım Beyazid Karamanoğlu ve diğerlerini af ediyor: "... Aydın ve Saruhan ve Menteşe'nin ve Hamid'in ve İbni Eşref'in diyarına şimden giru kast iylemiye (iylememiye)... yemin ediyorlar. "...Aydınoğlu ve Saruhanoğlu varub yine diyarlarına gidüb, zabtedüb, safaya başladılar...„ [45].

Hızır paşanın, ikinci defa beylik yaptığı; 796 veya 797 yılında; tekrar Yıldırım Beyazid'in buralarını aldığı, Hızır paşanın Karamanoğlu ya-

[41] Konya mecmuası, Sy. 9, S. 479,
[42] Yinanç, Mükrimin Halil, birinci Beyazid maddesi, İslâm Ansiklopedisi İstanbul 1943, ez. 15, s. 370,
[43] Düsturname-i Enverî, s. 88,
[44] Ayni mecmua, Sy. 8, s. 481,
[45] „ „ Sy. 8, S. 482

nına kaçtığı, orada bir sene kaldıktan sonra Sivas'a gelmiş olan Timur'un yanına gittiği de, yine şikâri'den anlaşılıyor [46].

Çok muhtemel, olarak Hızır paşa, bu devirde Demirci ve Adala yanlarına hakim olmuş, Manisa'yı idare etmemiştir. Manisa bu devirde Osmanlıların elinde kalmıştır.

Hızır paşanın en çok eserleri Mendehorya ve Adala'da olduğundan, merkezinin, bu ikisinden, birisi olduğu kabul edilebilir.

Hızır paşanın firarından sonra, belki de o varken, Orhan da Saruhan'ın bir kısmını idare ediyordu. Bu zata ait hiçbir vesika ve eserin bulunmayışı bizi şüpheye sevkediyor.

Fakat Düstürnamede iki defa isminin geçişi, 806 - 1403 tarihli Bakır sikkesinin, bulunuşu, kendisini hükümdar olarak kabul ettiriyor.

Timurlenk, Ankara savaşını kazanınca arazileri alınan beylere memleketlerini veriyor. Savaştan üç hafta kadar sonra; 805 - 17 Ağustos 1402 - Hızır Paşa, alay ile Manisa'ya giriyor [47].

Bu devir Osman oğullarında olduğu gibi ; Saruhan oğullarında da fetret devridir. Manisa'yı idare eden Hızır Paşa, Demirci taraflarını idare eden Yakub Bey, ne tarafa hâkim olduğunu tesbit edemediğimiz, Orhan Bey, eski Saruhan beyliğini idare ediyorlardı. Orhan Beyin nasıl ve ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. Yalnız Alaşehr'in Mendehorya köyündeki rivayete göre : Hızır Paşa, bir kardeşini öldürmüştür, belki, o Orhandır [48].

Hızır Paşa, şehzadeler kavgasında, İsa Çelebiye yardım ettiğinden Çelebi Mehmed kuvvetleri tarafından bir hamamda eğlenirken yakalanub öldürtüldü 813 - 1410.

Tavaif-i mülûke nazaran, Hızır Paşa öldürülmeden önce, Çelebi Mehmed'den iki recada bulunmuştur. Birisi, Körhane türbesine gömülmesi, diğeri de ailesi vakıflarının muteber tutulmasıdır. Çelebi Mehmed, bu iki arzusunu yerine getirmiştir [49]. Körkane türbesinde, yalnız Saruhan Beyin kabri vardır; önünde, Kesikbaş dede adıyla anılan bir mezar vardır. Hızır Paşanın mezarının bu olması muhtemeldir [50].

Demirci'deki Yakub Bey ise, Hızır Paşadan sonra da yaşamıştır [51].

[46] Ayni mecmua, Sy. 9, S. 439 - 440

[47] P. Wittek, Ankara bozgunundan İstanbulun zabtına, belleten, C. 7, Sy. 27, S. 570, Ankara 1943.

[48] Manisa tarihi S. 37

[49] Tevhid, Tevaif-i Mülûktan hulâsa, Osmanlı tarihi. A. Rasim, C. 1, S. 72,

[50] Sovedv, S, III, Resim 12,

[51] Bk. Vs. 25.

Saruhan oğulları, beylik yıkılınca ınkıraz bulmadı; daha sonraki yüz yıllarda da, Manisa ve çevresinde yaşadılar.

D) Saruhanoğulları devri büyükleri :

Eski kaynaklarda: Bir iki komutan adı müstesna; Saruhanoğulları devrinde yaşıyan. Şeyh. Âlim, Danişmend', Fakık vs. hakkında hiçbir malûmat yoktur. Biz, bu ve bundan evvel yazdığımızı, kitapla, bu devirde yaşıyan büyüklüklerin; mühim bir kısmını; tesbit ettiğimizi, zannediyoruz.

Bu isimlerin bir çoğu incelenirse, mühim bir hısmının Horasan'lı, olduğu görülür. XI, XII, XIII. asırlarda, muhtelif vesileler ve sebeplerle Türkistan ve Horasan'dan kalkan oymak ve beylerin, yurdun hemen her arafına dağıldığını, göstermesi itibariyle çok şayan-ı dikkattir.

Küffarla savaşan, yalnız gaziler ve yiğitler değil, ayni zamand, bilginler şeyhlar da vardı ; onlar da alplar, yiğitler kadar rol oynadılar. Eğer, bu ve birinci kitabdaki türbe ve yatırlar hakkında, söylenen rivayetleri inceleyecek olursanız, bu noktayı derhal görürsünüz. Bu bölgede yatanların, çoğunun, «Fatih - i Vilâyet„ olduğu, Horasan'dan geldiği, rivayet ediliyor.

Bundan başka büyük komutan ve beylere, Saruban baba, Kırtık baba, Kesikbaş dede... Vs. gibi isimlerin verilmesi de, gazaya çıkan ordularda, Küffarla döğüşen birliklerde «din» ve yiğitlik vasıflarının birleştiği ve biribirine karıştığı görülür.

Sarı Saltuk Menkibesi, İstanbul ve Bursanın fethine, ulema ve meşayihin de iştirâk etmesi, bu asırdaki savaş kudretinin, ve savaşa iştirâk edenlerin, hüviyet ve mesleklerini göstermesi itibariyle, üzerinde durulmıya değer.

Saruhan Bey, bir uç beyi idi. Karşısında hıristiyan bir millet vardı. Diğer müslüman devletlerin de olduğu gibi, Saruhan Beyle beraber, Bizanslılara karşı, birçok baba yiğitlerin, ve azizlerin dövüşmesinden, daha tabiî ne olabilir? Bundan dolayı, bey ve hükümdarlar, yararlığı görülenlere, önemli buldukları üst ve yerleri temlik ediyorlar, onların korunmasına çalışıyorlardı.

Temlik edilen arazinin tedkık edilmesinden ; Saruhan oğullarının, ulemâ ve meşayiha, ne kadar hürmet ettiklerini; yurdun kısa bir zamanda mamur olması için ne kadar gayret sarfettiklerini görürüz.

Bu devirde yaşıyan büyükler şunlardır: Ahi Ali, Ahi Yahşi, Ahi

nus'un mezarı an'anesi de, onun Karaman'da yattığını değil, Porsuk kıyılarında yattığını ifade ediyor.

E) Saruhanoğulları devrinde yapılan Eserler :

Ecnebî tariçileri, Türklerin, aldıkları yerleri harab ettiklerini, yakıp yıktıklarını, yazarlar; halbuki bu ve bundan evvelki kitabdaki vesikalar, dedelerimizin kurucu ve yapıcı olduklarını, en iyi şekilde, ifade ediyorlar.

Saruhanoğulları, Manisa'ya ilim ve kültürleriyle beraber giriyorlar; Evliyasına, ulemasın, arazi temlik ederek, yeni yeni yurtların kurulmasına, kasaba ve şehirlerin genişlemesine çalışıyorlar. Bu suretle yeni yeni yurtlar ve ocaklar kuruluyor, işlenmiyen topraklar çeteleye çevrilerek, Saruhan'ın şenlenmesi ve renklenmesi için çalışılıyor. Bu gayreti, Saruhan beyden, Hızır Paşaya kadar; bütün aile efradı'nın; vesikaların incelenmesinden; sarfetdiklerini anlıyoruz.

Burda şunu da itiraf edelim ki, her iki kitabta yazılan eserler Saruhanoğulları ve devirleri adamları tarafından yapılan eserlerin hepsi değildir. Belki Saruhanoğulları ve devirlerine ait daha adını bilmediğimiz bir çok eserlerler vardır. Bunu ileride elde edilecek yeni vesikalar gösterecektir.

Bu devirde yapılan eserlerin, tarihlerini tesbit etmek; bir ikisi müstesna; pek güçtür, sebebi ise, Saruhanoğulları devrinde yapılan, mescit, çeşme ve türbelerin, hiçbirinde kitabenin - yalnız Ece Sultanın mezar taşı müstesna - bulunmayışıdır; ayrıca. vakfiyetlerinin de ele geçirilmeyişi, bu güçlüğü, bir kat daha artırmaktadır.

Saruhanoğulları devrine ait, daha önceleri, ancak şu eserleri biliyorduk : İshak Çelebi'nin Manisa'da yaptırdığı Ulu camii, İshakiye medresesi, İshak Çelebi türbesi Mevlevîhanesi, Çukur hamam, Nif'teki Emet bey camii, Devlethanın Damirci'deki eski camiidir.

Bu araştırma neticesinde şu eserlerin de Saruhanoğullarına ait olduklarını tesbit ettik : Suruhan beyin Gediz nehri üzerinde yaptırdığı köprü, İshak Çelebinin Karaoğlanlı köyünde yaptırdığı köprü, Menemen'deki Sünbül paşa camii (Ulu camii), İshak Çelebinin Palamut'da yaptırdığı camii [57], Manisa'da İshak Çelebi hanı veya eski han [58], İshak Çele-

---

[57] Bk. Vs. 71

[58] Bazı vesikalarda. İshak Çelebi hanı, bazılarında ise, eski han adıyla geçer. Bu günkü dede lokantasının yanında idi. Daha sonraları Ali bey Mütevellisi tarafından boyacılara kiraya verildi ve boyahane olarak kullanıldı. İstiklâl savaşında yanmıştır. Bu han, ikinci defa Saruhanoğullarından Manisa alınınca, Timutaş oğlu Ali paşa tarafından satın alınmıştır.

SARUHANOĞULLARI

nın

ÖNEMLİ ESERLERİ VE

BULUNDUKLARI YERLER.

EGE DENİZİ

Bakır Ç.

Palamut

Cami

Hamam

Gördes

Eski Cami

Eski hamam.

Demirci

Demirci Ç.

Kum Ç.

Ulucami

Medrese (İshakiye)

Mevlevihane

Gedizköprüsü

İmaret

Manisa

Karaoğlanlı Köprüsü

İshakçelebi Türbesi

Saruhanbey " (Körhane)

Yedikızlar

Çukurhamam.

Derehamamı

Menemen

Ulucami

Sumbülpaşa Medresesi

Eskihamam.

Nif.

Nif Ç.

Emetbey Camii

Gediz

Hızırpaşa Camii

İmareti

" Medresesi

Adala

Hamam.

Mendehorya

Hızırpaşa Ca.

Alaşehir Ç.

Hamam

Küçük Menderes.

binin Manisa'daki imareti, Sünbül paşa medresesi (Menemende); Adala' da Hızır paşa camii [59], Medrese ve imareti ve hamamı, Kemaliye köyündeki Hızır paşa camii ve hamamı; Menemen'de ki eski hamam [60], Demirci'de Yakub beyin, yaptırdığı eski cami [61] ve hamam, نکبه beyin Gördes'de yaptırdığı cami ve hamam [62], Saruhanoğullarından birisinin eşi olan Gülgûn hatunun, Manisa'da yaptırdığı dere hamamı.. Manisa'da ki Saruhanoğulları çeşmeleri...

Bizde zaviye deyince, çok zaman, türbe veyahutta tekya anlaşılır. Burada bir takım tarikat salikleri yaşarlar, yerler ve içerler.

Zaviye denilince, genel olarak bir ibadethane ile çok zamanda. yanında kurucusunun türbesi bulunan bir külliye hatıra gelmelidir. Bunu, vesikaların tetkikinden anlayacağımız gibi birer misalle de izah edelim:

26 Muharrem 1176 (18.8.1762) tarihli duruşmadan:

> "Belen nahiyesi dahilinde Çağadağında vaki' Akça kilise ve قورجه ve اکنلك ören dimekle arif münaziün fih olan arazinin üzerine varılub...
>
> Salif üz-fikr Çağadağında medfun kutb ul- Arifin umde tül - vâsilin şeyh Sinan zaviyesinin...." [63]

15 Muharrem 1147 tarihli (17. 6. 1734) Beratdan:

> "Medine - i Manisa [da] kazası muzafatından Palamut nahiyesine tabî Yaya kariyesinde vaki, kıllı Işık zaviyesi vakfının Kariye-i merkumede tekyesi olub haasıl olan gallâtından tekye - i mezburede tabh olunub Mürurî ubur eden fukaraya ve zuafaya it'am - ı taam oluna gelmiş iken Hâliyâ zaviye-i mezbureden sülüsanî hissesi zaviyedarı olan sahibi evvel Mustafa halifeye bil külliye ve-

[59] Bk: Vs. 5, 21
[60] Bk: Vs. 85
[61] Bk: 25, 41
[62] Bk: 46, 47
[63] Ma. Mh. Şr. Sc. 213. S. 147

rülüb ol cihetten tekye-i mezbure harab ve malî vakfı dahi eklü bel'iyledigün kariye-i mezbure ahalilerinden ce'mi gafir ve cem'i kesir meclis-i şer'de ihbar etmeleriyle...„ Azli ile yerine Mehmed'in tâyin edilmesi [64].

Bunlardan başka birinci kitaptaki, Revak Sultan, Kırtık baba, Yolagoldi baba, Hâki baba, Karaca Ahmed Sultan zaviyelerini incelerseniz tekye. misafirhane ve türbenin yanyana oldurlarını görürsünüz.

Zaviyeler kurulduktan sonra, vakfiyesinde, kimlere vazife tâyin edilmiş ise, onların vazife gördükleri görülmektedir. Zaviyeye bakana zaviyedar deniyor. Bunlar ekseriyetle evlâttan ve şeyhtirler. Zaviyedarın kim olması lâzımsa; vakfiyeye göre, o, olur, başkası olamaz. Lâyık olmıyanlar, vakfın gelirini yiyen ve satanlar azledilerek lâyıkına tevcih edilir :

1147 Zilka'da ibtidası (1735 yılı Mart sonu ve Nisan ibtidası) tarihli Beratdan:

"Manisa muzafatından Palamud nahiyesine tâbi, Kalemli nan kariyede vaki, اباجه بابا zaviyesinin vazife-i muayene zaviyedarı olan Seyyid Mehmed Fevt olub yeri hâli ve muattal kalmağla... "Mevlâna Mehmed'e tevcih edilir [65].

22 Ramazan 1237) tarihli (13. 6 1822) Beratdan:

"...Saruhan sancağında Ilıca kazasında İncikler kariyesinde Ahi Bayezit zaviyesinin... Evlâdiyet ve meşrutiyet üzre zaviyedarlığı... "[66]

XIV. asırda Anadoluyu dolaşan Arab seyyahı ibni Batuta, Türkiyemizdeki zaviyeleri görmüş, sakinlerini, zaviyenin şeklini, (67). uzun boylu anlatmıştır. Bu tavsife göre, zaviyeler, birer aş evidir. İbni Batuta her şehir ve köydeki, zaviyelerin misafirleri paylaşmak hususunda, biri-

[64] Ma. Mh. Şr. Sc. 191. S. 192
[65] » » » » 191. S. 109
[66] Aynı yıl Ma. Mh. Şr. Se.
[67] İbni Batuta seyahatnamesi C. I. S. 312 - 313

birleriyle âdeta koşuya çıktıklarını yazar ve dedelerimizi, dünyadaki milletler içerisinde, en misafirperver ve cömerd olarak gösterir. Bizim zaviyelere ait hemen bütün vesikalarımız İbni Batuta'yı teyid ediyor:

1150 Rebiyülevvl ibtidası (1737 yılı Temmuz ibtidası) tarihli Beratdan:

"Yunddağı nahiyesine tâbi Sarı Nasuhlar nam kariye kurbunda vaki emir Aşık zaviyesinde zaviyedar olanlar âyende ve revendeye it'am-ı taam olmayıb... "[68].
Yerine şeyh Ali'nin zaviyedar tâyin edildiğini....

18 Zilhicce 1310 (3. 7. 1893) tarihli duruşmadan:

"... Kula kazasında vaki, Umur dede neslinden eroğlu çiftliği dimekle maruf zaviye vakfın zaviyedarlığı vazifesiyle Âyende ve revendeye it'amı taam ettirmek şartiyle zaviyedarlık'ı mezkûre bâ Berat ı Şerif-i âlişan mutasarrıf olan evlât - ı vaakıftan Ali halife bundan Akden Sulbi Kebiroğulları Mustafa ve İbrahim ve Mehmed'i terkeylediği..."[69].

Zaviye deyince, umumiyet itibariyle, bir misafirhane ufak mikyasta aş evi hatırınıza gelmelidir. Bir çok zaviyelerde: Samanlık, ahır, misafirin yatacakları yerler ilâ bulunurdu (70).

Temliknaıne, berat ve zaviye vakfiyelerini incelediğimizde, zaviye kuranlara, temlik edilen yerlerin, gelen ve geçenlere «Âyemde ve revendeye» hizmet etmek şartiyle temlik edildiği görülür.

Zaviyeler, genel olarak, köylerde, hali yerler ve korkunç yollar üzerinde kuruluyordu. Gelen giden, buralarda istirahat ettiği gibi müntesibleri, bulundukları yerleri de, eşkiyadan koruyorlardı.

Dedelerimizin, yeni yerleştikleri yerleri, kısa zamanda imar etmek; memlekette âsayiş ve inzibatı temin etmek için, böyle bir çareye baş-

---

[68] Ma. Mh. Sr. Sc. 202, S. 17
[69] » » » » 376. S. 192
[70] Bk: Vs. 79. 1013 yılında, keşfi yapılan Manisa'daki İbrahim seydi sultan, zaviyesinin tamiri için:
«... Misafirhanesinin sakfı ve ahrun tarası ve kapusu, kepengi ve zaviyedar sakin olacak hanenin önünde kalan sofası harab olup...» deniliyor. Ayni yıi Ma. Mh. Şr. Sc.

vurmuş oldukları da, bu vesikalardan anlaşılabilir. Daha sonra, bu zavi yelerin bulundukları yerlerin bir çoğunda köyler ve kasabalar kurulmuş; bir kısmının bulunduğu yerlerde; muhtelif sebep ve tesirler altında; harap olup, silinib, gitmişlerdir.

Saruhanoğulları devri zaviyelerini şöyle tesbit edebiliyoruz:

Adala'nın Seydili köyünde Ömer Emre zaviyesi, Ömer Emre köyünde Ömer emre zaviyesi, İlvadis köyünde Şeyh Emre zaviyesi, Bersavcı köyünde Yağbasan Seydi zaviyesi. Bektaşlar köyü zaviyesi, Kaya nahisinde Şeyh Turhan zaviyesi; Akhisarın Seydi köyünd Seydi Ahmed zaviyesi:

Demirci'nin Durhasan köyünden Ece sultan zaviyesi, Borlu'da Nasuh baba zaviyesi, Dedeler köyunde Şeyh Kandırmış zaviyesi, Kızılca'da Devlethan zaviyesi, Sacayak köyünde Ahi bey zaviyesi, Demirci'de Numan Ece zaviyesi, Beyli köyünde Salih Ece zaviyesi, Demirci'de Hacı baba zaviyesi, Demirci'de Ekizce zaviyesi, Baba İshak zaviyesi; Gördes'de Ahi Mehmed tekkesi (zaviyesi). Akhisarda Yatağan baba zaviyesi, Gördük'de Milinge'de Hamzavirani zaviyesi; Ilıca'nın Ulgamlı köyünde Kutlu bey zaviyesi, Menemen'de Köse yahşi mahallesi mescidi, Ahi Ahmed zaviyesi, Baba Haykıran zaviyesi, Nif'de Seyyid Mehmed zaviyesi, şeyh Mezid zaviyesi, Sarı İsa zaviyesı, Mendehorya'da Hızır paşa zaviyesi, Manisa'da Saruhan bey mescidi, İlyas bey mescidi, İshak bey mescidi, Hızır paşanın Çınar zaviyesi, İbrahim Seydi zaviyesi ve türbesi, Saruhanbey türbesi. Işık Yahya zaviyesi, Çamlıca'da Karadede zaviyesi, Kırtık baba zaviye ve türbesi, Dazyurd zaviyesi, Papazlık'da İshal Çelbi zaviyesi, İshak ı Rumî zaviye ve türbesi, Çobanisa'da Arık baba zaviyesi ve türbesi, Kırtık'da İshak Çelebi zaviyesi, Körhane zaviyesi, Sindel baba zaviyesi, Sakarkaya köyünde Ahi Bayezid baba zaviyesi, Esireddin baba zaviyesi, Kumkuyu zaviyesi, Turgudlu'da Menteş baba zaviyesi, Yengi'de Şeyh Salur zaviyesi, Revak sultan zaviyesi ve türbesi, Turgud'luda Hamza baba zaviye ve türbeleri, Manisa'da Haki baba türbesi ve nihayet bir çoklarımızın, mazisini, tayunan mitolojisine kadar götürüb, Niobenin ağlıyan kızları diye tavsif ettiğimiz Yedikızlar türbesi, bu türbe ki, yapıldığı günden çok yakın zamanlara kadar genç kızlar arasında büyük şöhrete malikti. Evlenecekler, gönlünden delikanlıyı geçirenler, sevdalılar, Yedi kızlar türbesine; işledikleri cevre ve yağlıkları bağlıyarak, muradlarına ermelerine yardım etmesi için dua ederler; bu vesile ile de bir çok şeyleri adarlar imiş... Halbuki kadınlar ve genç kızlar arasında, büyük şöhrete malik olan bu türbe sakinleri, Niobe'nin kızları değil, Saruhanoğullarından birisinin eşi olan Gülgûn hatun ve çocuklarının türbesidir.

Saruhanoğulları ve Eserlerine dair notlar ve düşünceler:

II.

Saruhanoğuları devrinin siyasî, içtimaî, iktisadî, idarî... ilâh olaylarını tam manası ile, bildiğimizi ileri sürersek; çok büyük hataya düşmüş oluruz; hataya düşeceğimizi ileri sürüyorum; çünkü bu ve benzeri kısımlarını aydınlatacak; vesika ve malûmata sahib değiliz. Biz, bu kitabta bulunan vesikaların incelenmesinden, yalnız şunları tesbit edebildik:

1) Türk devletlerinde, ailenin büyüğü devlet reisi olur; oğul ve kardeşleri de eyaletleri idare ederlerdi. Enverî, Düsturnamede, hükûmdar için Ulu bey اولوبك tabirini kullanıyor [71]. Bunun Türklerde, bilhassa büyük Selçukiler, Anadolu selçukileri. [72] ve beyliklerde, kanun halinde devam ettiğini, görüyoruz.

Saruhanoğullarında da bu kanunun, carî olduğu anlaşılıyor. Hükümdar, yahutta bey, beylik merkezinde oturuyor; oğul ve kardeşleri ise eyalet, ve sancaklara giderek, oraları idare ediyorlardı.

Saruh bey zamanında, kardeşi çoğa bey, چوغا, Demirci'yi idare etmiş [73], ölümünden sonra da, Demirci kısmının idaresi, Saruhan beyin oğlu Devlethan'a [74], onun ölümünden sonra da oğlu Yakub beye geçmiştir [75].

[71] Düsturname-i Enverî, Mükrimin Hahil kopyası, İstanbnl, 1928, S. 26, 31, 33.

[72] Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal, İstanbul, 1941, S. 22-24, 64 -67.

[73] Bk: Vs. 40

[74] » » 32

[75] » » 25, 39, 41

Saruhan beyin diğer oğlu Budak Paşa'nın بداق باشا, Gördes kazasını idare ettiği, ölümünden sonra, ayni yerin idaresi, oğlu بكجه Beye verildiği, anlaşılıyor [76], Budak Paşa'nın diğer oğlu İdris Çelebi ise Kayacık kazasını idare etmekte idi [77].

Bundan başka Yusuf Çelebi'nin Gördük [78]. Hayreddin Çelebi'nin de, Menemen'i idare ettiği [79], yine bu vesikalardan anlaşılmaktadır.

II) Gerek hükümdarın ve gerekse beyliğin diğer kısımlarını idare eden, Saruhanoğullarının, hükümdara, biribirlerine ne şekilde hitab ettiklerini, gösterir yeter derecede vesikalara malik olmadığımızdan bu hususta, fazla bir şey söyliyemiyeceğiz. Yalnız, Saruhanoğullarının, diğer beyliklerle münasebette bulunduklarını ve onlarla muhabere ettiklerini, tarihlerimizden, anlıyabiliyoruz [80].

Bu muhaberatta, hükümdar için nasıl, bir ünvan kullandığını da bilmiyoruz. Bunun sebebi ise, Saruhanoğulları devrinde yazılmış, orijinal bir vesikanın, ele geçmemiş oluşudur. Bundan başka Saruhan beyle, oğlu İlyas beye ait, ne para ve ne de kitabe bulunamamasıdır.

Bu hususa dair vesika ve malzeme, İshak Çelebi ile başlıyor.

Menemen'de İshak Çelebi'nin hükümdarlığı zamanında 759 H. $\frac{1357}{1358}$ tarihinde yapılan Sünbül paşa camii kitabesinde, İshak Çelebi için hiçbir resmî ünvan kullanılmamaktadır [81].

Manisa'da yapılan Ulu cami', kitabesinde (768 H. $\frac{1366}{1367}$ M. tarihinde yapılmıştır) İshak Çelebi için şu unvan kullanılıyor.

2— .... السلطان المعظم مالك رقاب الامم الاسكندر ثانى زاجر الفجرة قاهر الكفرة المجاهد فى سبيل الله المظفر المنصور...

[76] » » 45, 46, 47
[77] » » 57. 58
[78] » » 50
[79] » » 89
[80] Şikârî tarihî tercümesi, Konya mecmuası: C. 1, Sy. 8, S. 8, 476, 479, 482
[81] Uluçay, M. Çağatay, Saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar, İstanbul 1940, S. VII

3 — المؤيد بعنايت الملك الغفار سلطان ابن سلطان چلبي اسحق بن الياس بن صاروخان خلد دولته ...[82]

770 H. — $\frac{1368}{1369}$ M. tarihinde yapılan Mevlevîhane kitabesinde ise:

2 — الامير العادل المظفر المنصور ... [83]

773 Gurre-i Muharrem (15. 7. 1371) tarihli Revak Sultan vakfiyesinde:

12 — السلطان بن السلطان فاتح البلدان اسحق چلبي....[84]

778 H. — $\frac{1376}{1377}$ M. tarihinde inşası biten Ulu camı minberi kitabesinde de:

1 — ...السلطان الاعظم مالك رقاب الامم اسحق چلبي بن الياس عز نصره ...

deniyor [85].

780 H. — $\frac{1378}{1379}$ M. de yapılan Ulu camı medresesi kitabesinde:

1 — السلطان الاعظم ناصر الغزاة والمجاهدين اسحاق خان

2 — ابن الياس بن صاروخان خلد الله ملكه ... [86]

deniliyor.

10 Sefer 800 (3. XI. 1397) tarihli Hoşkadempaşa vakfiyesinde:

11 — ... السلطان بن السلطان فاتح البلدان اسحق چلبي...[87]

deniyor.

İshak Çelebi'nin, ele geçen bakır ve gümüş sikkelerinde, turğa şeklinde, yüzünde kendi ve baba adı, arksında ise خلد ملكه [88] yazılıdır.

Hızır paşaya ait, şimdiye kadar hiçbir kitabe ve yakfiye ele geçirilmemiştir. Tarihsiz ve nerede basıldığı belli olmıyan bir gümüş sikke bulunmuştur. Bu sikkenin arkasında ملك خضر بن اسحاق yazılıdır [89].

[82] Uluçay. M. Çagatay. İbrahim Gökçen, Manisa tarihi, İstanbul, 1939 S. 89
[83] Evliya Çelebi seyatnamesi. C. 9. S. 75
[84] Krş. Sovedv. S. 23
[85] » S. 142
[86] » S. 143
[87] Krs. » S. 30
[88] Ismail Galib, takvim-i meskûkât-i Selçukiye, Kostantiniyye 1309, S. 127
[89] Ahmet Tevhid, Meskûkât-i Kadime-i İslâmiye katoloğu, kısm i Rabi', Kostantiniyye, 1321, S. 385

Fatih Sultan Mehmed zamanında; 866 yılı Cemaziyelahirenin iptidasında (1462 Mart iptidası ve ortası), tanzim edilen İshak Çelebi vakfiyesinde ise:

«... المرحوم المغفور السعيد الشهيد الامير الكبير المعظم حاوى فنون المعالى و المكرم المستخدم
ارباب السيف والقلم صاحب الخيرات والحسنات...

[90] deniyor.

810. H. -- $\frac{1407}{1408}$ tarıhinde, Demirci'de, Devledhan'ın oğlu Yakub Bey tarafından yaptırılan, eski cami kitabesinde, bu zat için:

1—,.. السلطان المعظم ظل الله فى العالم

unvanı kullanılıyor [91]

Saruhanoğulları zamanında mektub [92]. Hüccet [93]. nişan [94], ve vakfiye [95] tabirlerin kullanıldığı da yine bu vesikalardan anlaşılıyor.

Ayni zamanda hüküm [96], temessük [97] ve beratda verdikleri açıkca anlaşılıyor [98].

Bu devir nişan ve hükümlerinden, orijinallerinin, elimize gegeçenleri olmadı ise de, kopyalarına bakılarak; Osmanlılar tarafından verilen belgelerden, şekilleri ve muhtevaları hakında, temamen Osmanlıların ilk zamanlarda kullandıkları usul ve biçimlere benzediğini anlamak mümkündür [99].

Saruhanoğullarında da, verilen temliknaıne ve hükümlerde, hükümdarın tuğrasının çeğildiği anlaşılıyor. Böyle bir vesika ele geçmemiş ise de, vesikalar arasında geçen tabirilerden: kitab üş-şatranç adlı kitabın ikinci sayfasında Hızır paşanın: «Hızır şah ini İshak ibni İlyas ibni Saruhan» ibareli tuğrasından, ve

[90] İstanbul Evkaf kuyudi kadimesi, müceddet anadolu kuyudu nr, 310
[91] Evliya Çelebi seyahatnamesi c. 9, S. 49
[92] Krs. Vs. 50, 62, 63, 69, 88, 101
[93] » » 102
[94] » 8, 15, 54, 63
[95] » Vs. 53
[96] Bk. Soyedv. S. 36-37, Vs. 102.
[97] Bk: Vs. 67
[98] » » 5
[99] » » 5, 62, 63

tuğra şeklinde yazılan paralar üzerindeki isimlerinden anlaşılıyor [100].

III) Osmanlılar, Saruhan beyliğini yıkınca bu aileyi tamamen imha etmemiş oldukları anlaşılıyor. Saruhan beyliğinin yıkılışından 2-4 asır sonra da, bu aile efradının yaşaması bizi, bu neticeye ulaştırıyor [101].

IV) Eski Türk devletlerinde olduğu gibi, Saruhanoğullarında da hanedan efradının ve büyük rütbeli me'murların dirliklerle geçindikleri görülmektedir.

Devlet reisi ve dirlikleri ellerinde bulunduranlar, istedikleri şekilde, istedikleri kimselere, arazi temlik edebiliyorlar ve ellerine de, mülkname, mektub, nişan... ilâh verebiliyorlardı.

Herhangi bir hükümdar veya evlâdı tarafından verilen; arazi, mülk, yahut muafiyet imtiyazi; ondan sonra gelenler tarafından da, aynen ibka ediliyordu [102].

Osmanoğulları da Saruhanbeyliğini alınca Saruhanoğullarının verdiği hak ve imtiyazlara dokunmamışlar; onları ayni ile ibka etmişlerdir. Hatta, birçok vakıf müessesi gelir kaynaklarını, öşür ve vergi vermekten muaf tutmuşlardır. 1940 da basılan "Saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar„ adlı kitabımız bu nokta-i nazarın en belli başlı kaynağıdır. Her iki kitabda mevcut olan, hemen her vesika, bunun en canlı bir delilidir.

V) Bu kitapta 104 vesika bulunmaktadır. Vesikalar incelenirse, Saruhan Bey ve oğlu İlyas Beye ait vesikaların pek az; İshak Çelebi ve Hızır paşaya ait vesikaların ise pek çok olduğu görülür.

104 vesikadan, Saruhan Beye ait 5; İlyas Beye ait ise; babası ile müşterek vesika bir tarafa bırakılacak olunursa, hemen hiç yoktur; İshak Çelebiye ait 29 ; Hızır Paşaya ait 28; kime ait olduğu bildirilmiyen 27; İsmail Çelebi'ye ait 1; Ya-

[100] Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Tuğra, Pençeler ile Ferman ve buyruldulara dair, Ankara 1941, S. 104

[101] Sovedv. Bk:

[102] Bk: Vs. 12, 63

kub Beye ait 3, Devlethan'a ait 1; بكجه Beye ait 1, İdris Çelebi'ye ait 2, Çoğa چوغا بكه ait 1, Hayreddin Çelebi'ye ait 1, vesika olduğu görülür.

Bu vesikaları, beyliğin kazalarına taksim eder isek çokluk sırası ile, şöyle sıralayabiliriz; Adala 23, Manisa 21, Demirci 20, Menemen 13; Nif (Mustafa Kemalpaşa) 5, Ilıca 5, Gördük 4, Gördes 3, Kayacık 3, Marmara 3, Menemen Güzelhisarı 3, Akhisar 1.

Şüphesiz ki, Manisa, eserlerin çokluğu bakımından diğerlerine nazaran başta gelir. Fakat biz, Saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar kitabında, burayı ilgiliyen vesikaları neşretmiş olduğumuzdan, burada tekrarlamadık. Adala, Demirci, Menemen'de; diğer kazalarla; kıyas kabul edilemiyecek derecede; Saruhanoğulları devrini ilgileyen eser ve şahısların bulunuşu o devirde Saruhanoğullarının buralara hususî bir kıymet verdiklerini ifade eder.

II

VESİKALAR

ADALA [103]

Vesika — 1

Hızır Paşanın, Şeyh Resul'e, Büyük Adacık yermi vakfettiğine dair.

Adala'ya ادالە tabi, büyük Adacık [104] dimekle maruf yeri Saruhanoğlu Hızır paşa Şeyh Resul [105] nam azize vakfedüb mezbur azizim evlâdı İlyas ve Hamza ve İbrahim nam kimesneler padişahımız hallede mülkehu berat-ı hümayuniyle mutasarrıflarıdır. Tarih-i Berat fi sene 927 [106]

Haasıl
100 [107]

Vesika — 2

Saruhan beyin, Emre Sultana, Adala'nın Seydilû köyünde yaptığı vakfa dair:

Karye : ——————— i

Seydilû سيدلو [108] tabi'-i kaza-ı Adala merhum Saruhan beyden zaviye vakf ı evlâd olub elinde nişân-ı hümayun var âyende ve revendeye hidmet ide deyu kayd olunmuş ve Halil bey defterinde oğlu Hamza tasarruf ider suret-i defter-i atik

[103] — Adala kazası, tanzimat devrine kadar, Saruhan sancağına tabi kaldı. Demir yolunun inşası üzerine, Salihli köyü, çok kısa bir zamanda inkişaf etti; Kaza oldu. Adala pek yakın olduğundan nahiye sayıldı ve Salihli kazasına bağlandı. Bu gün yine Salihli'ye bağlı bir nahiyedir.

[104] — Adala ve çevresinde bu namda bir yere rastlanamadı.

[105] — Adala'daki zaviye ve yatırlar arasında şeyh Resul adıyle anılanı yoktur.

[106] — 1520 / 1521

[107] — Bş. Vk. Arş. Tp. 398, Nr. 66.

[108] — Adala ve Salihli'nin bu adda bir köyü yoktur. Akhisar'ın Seydi, Manisa'nın Seydioba köyleri vardır.

budur, el-vakt padişahımızın nişân-ı şerifiyle mezkûr Emre evlâdından şeyh Hızır Bali mutasarrıftır. Elinde Sultan Murad han ve Sultan Mehmed han tabe Serahu beratları var vakf-ı evlâtlık üzre mutasardır. Şimdiki halde mezkûr Emre evlâdından Şeyh Hamza Çelebi padişahımız izzühu nazaruhu عز نصره hazretlerinden vakf-ı evlâdlık üzre berat-ı hümayunilye mutasarrıftır. Âyende ve revendeye hidmet ide deyu Tarih-i berat fi sene 927 [109].

Berat:

Sahib-i vakf Kalem Veled-i Mehmed Seydi	Birader-i İlyas U	Hızır Bali Veled-i Şeyh Hamza Çelebi

Biraderan: ——————— i

Sahib-i vakf ve ammi zade:

Torası طوره‌ى Seydi [110] Veldd-i Hızır Seydi	Hacı ivaz Veled-i Hüseyin Seydi	Satı Seydi Veled-i Mustafa Seydi [111]

Vesika — 3

Hızır Paşa'nın, Şeyh Kargun'a, Adala'nın Menye civarında, bir çiftliği, vakfettiği hakkında:

Nahiye: ——————— i

Adala'da Menye منيه kurbunda [112] bir çiftlik yeri Saruhanoğlu Hızır paşa Kargun قارغون Şeyhe vak-ı evlâd edüb ellerinde Merhum Sultan Mehmed gaziden (gazi) nur ul-allahu merkadehu (dan) nişan-i hümayunları vardır. Baadehu Sultan Selim Han Tayyebeallahu serahu dahi berat-ı hümayun sadaka edüb şimdiki halde dahi padişahımızdan aazallahu ansaruhu mezbur şey-

[109] — 1520 - 1521

[110] — Salihli'nin Durasıllı طورالى ; Akhisar'ın Durasıl köyü vardır.

[111] — Ayni defter Vr. 67

[112] — Menye, Kula Köylerindendir. Bu köy civarında ulu yaren, Korkular, üşümüş yatırları vardır. Menye civarında, Şeyh Kargın adlı ne yatır ve ne de arazi var. Turgutlu'nun Kargın köyü var.

hin evlâdından Ali Fakıh ve Göçeri'nin كوچرى ve Beği بكى bin Derviş Hasan ve Hasan bin Karaman emrinde mukarrer berat-ı hümayunları vardır. Tarih-i beratları sene 927 [113].

Vesika — 4

Saruhanoğlunun, Şeyh Turhan'a Meneye'de چكريق adlı mezreayı, vakfettiği hakkında:

Kaza ——————— i

Adala tevabiinde Meneye nahiyesinde چكريق dimekle meşhur mezreai [114] merhum Saruhanoğlu Şeyh Turhan'a طورهخانه [115] vakfedüb mektub vermiş sonra Şeyh Turhan neslinden Derviş Ali mutasarrıf imiş Elhaletü hazihi padişahımız beratiyle aınmusu bikâri عموسى بيكارى mutasarrıftır. Vakfiyet üzere âyende ve revendeye hizmet ide el-vakt padişahımız hallede mülkehu berat-ı hümayunu ile Elvan ve Mevlâna Pir Ali berveçh-i iştirâk mutasarrıftır. Tarih-i Berat sene 927 [116]

Haasıl
fi sene
500 [117]

Vesika — 5

Saruhan Bey ve oğlu İlyas Beyin Ömer Emre'ye yaptıkları vakfa dair: [118]

Kaza ——————— i

Adala suret-i vakıfname-i merhum ve mağfur Saruhan

---

[113] — 1520 - 1521 Ayni defter Vr. 70. Ayni defterin 69. uncu sayfasında: «der Kurb-ı Kargın an evlâd-ı Şeyh Kargın:

Ali Veled-i Elvan İbrahim Veledi-i İskendr Kasım birader-i U

Mezburlar Şeyh Kargın evlâdın olub sâbıka babaları Şeyh Kargın çiftliğe mutasarrıf olmuş mezburlar kimesneye raiyyet kayd olmamışlardır..»

[114] — Menye çevresinde, bu namda, bugün bir mezrea yoktur. Demirci'nin Çıkrıkçı köyü vardır.

[115] — Menye ve Emre köyleri çevresinde Şeyh Turhan yerleri vardır.

[116] — 1520 - 1521

[117] — Ayni defter, Vr. 70

[118] — Bu vesika, eksik olarak neşredilmiştir. Krş. Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İstanbul, 1941, S. 178

Bey ve oğlu İlyas Bey Ömer Emre عمر امره [119] name vakfedüb Allah Aşkına demiş oğlu oğluna kızı kızına yesünler der - i düaya meşgul olsunlar tarihi - i berat sene - te erbain ve sittemie (seb'amie) [120] Elhaletü hazih - i mezbur Ömer Emre evlâdından Şeyh Derviş Ali padişahımız hallede mülkehu berat - ı hümayuniyle vakf - ı evlâdlık üzere mutasarrıftır tarih-i berat sene 927 [121)

Der Karye ——————— i

Ömer Emre evlâd-ı mezkûr Ömer Emre

Hamza Velid-i Yusuf	Mustafa Velid-i Ali	Tursun Velid-i Dede Bali
Hacı Ahmed Veled-i Ömer	İmir Şah ايمرشاه Veled-i Ahmed	Torasî Veled-i Mahmud
İsmail Veled-i Şehy Ali	Pir Ahmed Birader-i U	Menteşa منتشا Birader-i Diğer
Ahmed Veled-i Hacı Ali	İmri Şah Veled-i Nasuh	Üveys Veled-i Nasuh
Bali Veled-i Hamza	Rahman Veled-i Yusuf	

Nefera
14

——————— دعای

Kariye-i Zaviye-i Ömer Emre [122]

(İsimler alınmadı)

Baadehu Adala'da olan İmaretin çeltiğinden Manisa kiliyle Buçuk Müd Çeltük ekilip ha-

---

[119] — Ömer Emre'nin mezarı, Salihli ile Borlu arasında, Gök Eyip ve Gök Musalu köyü arasındadır. Mezar taşında yazı yoktur. Bölgenin en ünlü yatırı olarak ziyaret edilir.

[120] — 1339 - 1340

[121] — 1520 - 1521

[122] — Bu zaviye, bugün mevcut değildir.

sılı Ömer Emre zaviyesine [123] Hızır paşadan vakfiyet üzre tasarruf olını gelmiştir deyu ellerinde hüccet-i şer'iyeleri vardır [124].

Vesika — 6

Hızır Paşa'nın, Alica adlı dervişe, Adala'da Kızılca havlı çiftliğini, vakfettiği hakkında

Çiftlik ——————

Der Kaz-i Adala tabî'i Menye Der Kariye-i Kızılca havlu [125] Merhum Saruhanoğlu Hızır paşa Alice عليجه nam azize vakfedüb vakfiyet üzre mutasarrıf olub el'an padişahımız beratıyle Mustafa Fakıh mutasarrıftır. Tarih-i Berat sene 927 [126] (İsimler alınmadi) [127].

Vesika — 7

Hızır Paşanın, Mendehorya'da yaptırdığı camiin hatibine, yaptığı vakfa dair:

Nahiye - i Adala'da nefs - i Mendehorya'da [128] olan camiinin hatibine bir çiftlik vakıf mezreası imamet ciheti olub hâ-

[123] — Bu adda bir köy yoktur.
[124] — Ayni defter, Vr. 70 - 71
]125] — Salihli köylerindendir. Burada Aktaş çiftliği ve Kızılharman yeri var.
[126] — 1520 - 1521
[127] — Ayni defter, Vr. 71
[128] — Bugün Alaşehir'e bağlıdır. Adı Kemaliye olmuştur. Cami' tamir edile edile, şeklini, biçimini kaybetmiştir;

1311 yılı 2 Cemaziyelâhir (11.12.1893) tarihli berattan:

«... Kulakazasına merbut Nefs -i Mendehorya nahiyesi kurbunda vaki' eshab-ı hayrattan Saruhanoğlu Hızır paşa hazretlerinin bina ve inşasına muvaffak olduğu cami'i şerifin vakfından bir çiftlik mezrea mutasarrıflığı vazifesi ile imamet cihetine bâ berat - ı şerif - i âlişan mutasarrıf olan Ahmed halife ibn Hacı Mehmed'in SulbiKebir oğulları Mehmed ve Emin ve Muharrem ve Kâmil ve Süleyman beş nefer evlâd-ı kibarını terkile bundan akdem vuku' vefatına mebni yeri hâli ve Hidmet - i lâzıması muattal kalmış ve bu makul imamet ciheti mutasarrıflarından vefat idenlerin cihet-i mahlûllerinin teşriken tevcihi caiz olmayub ancak evlâd-ı kibarının led el-imtihan ehlince mukaddem ve müreccah olub hakk-ı tasarrufa istih-

Bey, Ahi Mehmed, Ahi Bayezid, Ahi Hüseyin, Ahi Yakub, Ahi Yunus, Alice. Aşık baba, Ali Fakıh, Arık dede bin İbrahimî Horasanî (asıl adı Arık Halildir) [52], Bozdoğan bin şeyh Yusuf'i Rumî, Devlet Gazi, Dovuca baba, Danişmend Yusuf, Danişmend Ali, Danişmend Ahmed, Esireddin baba, Hacı baba, Hacı Abdullah, Hacı Hamza, Horti baba, Hamza Devriş, Hâki babayı İlyasi Horasanî, Hasan baba, İbrahim Seydi dede bin Bektaş-î, İlyas Fakih, Karaca Ahmed bin Süleyman-î Horasanî, Korkud baba bin İsayı Rumî, Karaman Devriş, Köse Beyazid, Kutlu bey, Kızıl Emli, Musa dede bin şeyh Ahmed bin taşıca, Mehmed Danişmend, Melek Gazı, Menteş dede, Numan Ece, oklu Horos dede bin Yunus-ı Horasanî Revak bin Berrak, Ömer Fakih, Sindel baba bin Hüsrevî Horasanî, Seyyid Mehmed, Sofu Sevindik, Süleyman Fakih, Nasuh baba, Sarı İsa, Sofu Musa, Sarı şeyh, Satılmış, şeyh İlyas oğlu Bayezid, şeyh Hasan bin Yunus, şeyh Ali bin şeyh İbrahimî Kayseri, şeyh Hızır, şeyh Mehmed, Şeyh İsmail, Şeyh İsa. Şeyh Nusret, Şeyh Salur, Şeyh Kargın, Şeyh Resul, Şeyh Turhan, Şeyhoğlu, Şeyh Kandırmış, Şeyh Ahmed, Şeyh Ali, Şeyh Musa, Şeyh Eyne Beyi, Şeyh Uğurlu oğlu, Şeyh İlyas, Şeyh Yusuf, Şeyh Salih Ece, Ece sultan, Şeyh Hasan bin Yunus, Ömer Emre, Aleykûm Emre, Yolageldi baba, Hoşkadem Paşa, Yatağan baba, Yunus Emre...

Yunus Emre diyorum, bizde mevcut olan dört vesikada, Yunus Emrenin bu devirde yaşadığını gösteriyor. Biz. «Yunusun mezarı» adlı kitabımızda, [53] mezarının Kula'nın Emre köyünde olduğunu ileri sürmüş, bu husustaki delilleri de ortaya koymuş idik.

Daha sonra, İbrahim Hakkı Konyalı, Yedigün mecmuasının, 4 Mart 1945 tarihli nüshasında (Nr: 628, S.5). Yazdığı «Yunus Emre neresededir» başlıklı makalesinde, Yunus Emrenin, Sivrihisarın Sarı köyünde yatmadığını, burada yatanın Yunus Emir adlı, başka bir zat olduğunu vesikası ile isbat etti.

[52] 1130 Cemaziyelâharesinde yapılan duruşmandan : "Medine-i Manisa'ya tabi, Çobanisa nam kariyede medfum Arık baba Snltan evlâdından kulak Mahmud namsahib ül-hayrin bina eylediği Mescid ve muallimhane ve çeşmesi evkafının... " ma. mh. Şr. Sc. 178, S. 44

Arık oğulları, XIX. asra kadar, manisa'da önemli rol oynadılar. Bu aileden yetişenlerin bir çogu manisa Yeniçeri serdarlığını ve muhtelif mukataaların mültezimliğini yapmışlardır.

[53] Uluçay, M. Çağatay Yunus'un mezarı, Manisa 1943

Sayın B. Kâmil Kepecioğlu'da Nilüfer mecmuasında «Yunus Emre nerede yatıyor?» başlıklı yazısı ile, Yunus Emre'nin Karaman'da yattığını iddia etti [54].

Bu kıymetli yazıdan, Yunus Emre'nin şeyh İsmail ile beraber, Karaman'a Horasan'dan geldiğini anlayoruz. Yunus Emre Karaman'da oturabilir. Ölümünden sonra oğulları, orada yaşıyabilir; bütün bunlar, Yunus'un Karaman'da yattığını isbata kâfi deliller değildirler.

Oradaki vesikadan, Kramanoğlu İbrahim beyden (1281-1320). Yunus Emre'nin, «Yerce» adlı bir köyü aldığını tesbit ediyor ve Yunus Emre'nin yaşadığı zamanı öğreniyoruz ki tam Saruhan bey zamanına rastlıyor.

Karamanoğulları ile. Saruhan bey ve oğullarının, ne kadar sıkı münasebette bulunduklarını, daha önce, iyzah ettik. Binaenaleyh Karaman'da bulunan, şeyh İsmail, Yunus Emre ve diğerlerinin de Küffara karşı gazaya iştirak ettiklerini niçin düşünmeyelim? Saruhan bey, ilk zaptettiği Aadala civarında bu azizlere yer vakfedemez mi?

XIII. asrın ikinci yarısı ile XIV. asır başlarında, Yunus Emre ile Taptuk Emre'den başka meşhur Emre bilmiyoruz. Saruhan bey, İlyas bey ve Hızır paşanın, ayrı ayrı Emre sultana vakıf yapmaları [55]. bunların, o devrin ünlü, Şayanı hürmet büyükleri olduklarını gösterir. Niçin Ömer Emre, yahut علیکم Emre taptuk Emre olmasın.

Saruhanoğullarının ilk zaptettikleri, Adala kazası sınırları içinde iki türbe vardır, birisi Borlu - Salihli üzerindeki Ömer Emre'nin diğeri de Kula'nın Emre köyündeki, Taptuk Emre'nin ve Yunus Emre'nin türbeleri ayrıca Saruhanoğulları devrinde yaşıyan, bir şeyh İsmail de vardır ve Kurşunlu'da yatmaktadır.

B. Kâmil Kepecioğlu, o yazısında (5 - 8) Karamandaki Yunus Emre Türbesinin ta'mirine ait vesikaları veriyor. Üstat orada, bu ta'mirin kaç tarihinde ypıldığını yazmıyor, her halde bunlar, çok muahhar yıllarda olsalar gerek.

Türk Tarik Kurumu üyelerindan, B. Yusuf Akyurt; Gediz dergisinde; yazdığı bir makale ile, Karaman'daki türbenin, şair ve kirişçi baba post nişini, Karamanlı Kâtip zade Yunus'a ait olduğunu, Yunus Emrenin olmadığını ileri sürdü [56].

Yukarıda izahını yaptığımız nokta-i nazarlar ve vesikalar, Yunus Emre'nin, Manisa'mızda yattığı kanaatını kuvvetlendiriyor. Esasen Yu-

[54] Kepecioğlu, Kâmil, Yunus Emre nerede yatıyor, Nilüfer, Sy. 4. S. 6-7 Bursa 1945

[55] Bk· Vs. 2,5,9,22

[56] Akyurt, Yusuf, Emrenin mezarı mes'elesi, Gediz C. 6. Sy. 70 S. 5-7. Manisa 1943

liyâ berat-ı hümayunla cami'i mezbureye Pir Ahmed mutasarrıftır. Tarih-i berat 927 [129].

Haasıl

100 [130]

Ve camii mezbureye cihet-hitabet için merhum Hızır Paşa bin Saruhan bir çiftlik yer vakfedüb berat-ı şahiyle hitabet-i mezbureye Mehmed Fakıh nasbolunub çiftliğ-i mezbureye mutasarrıftır tarih-i berat 92([131]

Haasıl

100

Vesika — 8

Saruhanoğlunun, Karaman Devrişe, Menye'nin Karaman köyünde, iki çiftlik, vakfettiğine dair:

Kaza-i Adala'da nahiye-i Menye'de Kariye-i Karaman'da [132] Karaman Devriş'e merhum Saruhanoğlu iki çiftlik miktarı yeri vakfedüb ellerine nişân vermiş sonra selâtin-i maziye dahi mukarrer tutub mezkûr Karaman derviş oğullarından [133] Bazarlu ve Hızır ve Hamza mahal ve elik deyu nişân-ı

kakı olana müstekilen tevcihi bâ irade-i seniyeye müessis olan nizamî iktizasından bulunmağın... «Oğlu Mehmet efendiye tevcihi Ma. Mh. Sr. Sc. 376. S. 147.

28 Rebiülâhir 1312 (28. 10. 1894) tarihli berattan:

«... Kula kazasına tabi' nefs-i Mendehorya nahiyesinde vaki' Saruhanoğlu Hızır paşa zav'yesi vakfının vazife-i muayenesiyle tevliyet ve zaviyedarlık cihetlerine bâ berat-ı Şerif-i âlisan mutasarrıf olan [evlâd-ı] vaakıftan Ahmed halife ibni Hacı Mehmed nam kimesnenin bundan akdem vuk'u vefatıyla zaviyedarlık-ı mezkûre mahlûl olub ve nahiye-i mezkûrede mahlûlü olub ve vakf-ı mezkûr dahi evkaf-ı kadimeden olarak derdest ve sicilâtta mukayyed vakfiyesi olmayub ancak zaviyedarlık-ı mezkûre el-yevm mevcut ve ma'mur ve min el-kadim evlâd-ı vaakıftan ve nahiye-i mezkûrede zaviyedarlık-ı mezkûrenin meşruatları mevcut ve ma'mur cami'i şerifin imamet ve hitabet vazifelerinin bilfiil eda idenlerin meşrutiyet üzre tasarrufları taamül olmağla

...» Mehmed halifeye tevcih edilmesi. Ma. Ma. Şr. Sc. 376. S. 74

[129] — 1520 - 1521

[130] — Ayni defter, Vr. 75

[131] — 1520 - 1521

[132] — Manisa'nın bu adda bir köyü yoktur.

[133] — Ne bu zata ait bir türbe ve yatır ismine, ne de yer adına rastlanmadı.

hümayun verilmiş imiş hâliyâ mezburlar fevt olub Bazarlû oğlu Aydoğmuş atası mutasarrıf olduğu hisseye berat-ı şahiyle mutasarrıftır tarih-i berat sene-te seb'a ve işrine ve tis'amie [134].

Vesika — 9

Saruhan Bey bin Alpağı'nın Şeyh Emre'ye ايلوادس köyünde, vakıf yaptığı hakkında:

Kariye ———————— i

ايلوادس [135] tabi'î Menye vakfı Saruhan Bey ibni Alpağı صاروخان بك ابن الپاغى Aleyküm Emre'ye امره عليكم vakfetmiş âyende ve revendeye hizmet ide deyu el-vakt mezkûr Emre evlâdından İlyas Seydi ve Elvan Seydi padişahımızın nişân-ı hümayuniyle vakf-ı evlâtlık üzre mutasarrıftır ve ellerinde merhum Sultan Murad Han ve Sultan Mehmed Han tabe serahüma hükümleri vardır. Suret-i Hısar beyi zade budur sabıka mezbur İlyas Seydi fevt olub hissesi Halil Seydi ve birader zadeleri Çelebiye virülüb ve mezkûr Elvan Seydi Kemakân hissesi üzere berat-ı hümayunla bu cümle mutasarrıflardır. Âyende ve revendeye hizmet etmek üzre bundan sonra nişân-ı hümayun vardır. Menye tevabiinde ايلوادس nam kariye Şeyh Emre'ye vakf-ı evlât olub zaviyesinde âyende ve revendeye hizmet olur imiş hâliyâ Şeyh Emrenin evlâdından Halil Seydi ve Bâli Seydi padişahımız aazallahu ansarahu berat-ı hümayuniyle mutasarrıflardır. Âyende ve revendeye hizmet ide deyu tarih-i berat fi sene 928 [136].

Zikrolan vakfın ahalisi ellerinde selâtin-i maziyeden muaf nameler vardır ki cemi' âvariz-i örfiyeden ve tekâlif-i divani-

[134] — 1520 - 1521 Ayni defter, Vr. 75

[135] — Bu köyde bir şeyh Safa zaviyesi vardır.

[136] — 1521 - 1522

yeden muaf olalar deyu tarih - muafname fi evayili - Zilka'de sene 930 [137]

[İsimler alınmadı] [138]

Vesıka — 10

Hızır Paşa'nın, Adala'nın Berasavcı köyünde, Yağbasan Seydi zaviyesine; yaptığı vakfa dair:

Mezrea —————————i

Zaviye-i Yağbasan Seydi der Keriye-i Berasavcı (139) tabi'i mezraai mezbureyi asılda evlâd-i Saruhan'dan Hızır paşa zaviye-i mezbure'ye vakfedüb baadehu merhum Murad han mukarrer kılub köhne defterde dahi mukarrer vakıf kayıd olunmuş şimdiki halde hüküm-i hüdavendigâriyle zaviye-i mezbure Musa ve Mustafa ellerindedir. Suret-i defter-i Mevlâna Seydi budur Elhaleti hazihi padişahımız berat-ı humayuniyle mezbur Yağbasan Seydi evlâdından Hüseyin Fakıh mutasrrıftır. Tarih-i berat fi sene-te tis'a ve İşarine ve tis'a mie [140].

Haasıl
1000 [141]

Vesika — 11

Hızır paşa'nın, Kızılca Şeyh'a, Adala'nın Gökçe köyünde, yaptığı vakfa dair:

Karye —————————i

Gökçe [142] tabi'i Adala bir çiftlik yeri merhum Saruhan

---

[137] — 1524 Eylûl ibtidası

[138] — Ayni defter, Vr. 68
Köyde reayanın adları yazılırken: "... Bundan aşağıda yazılan dokuz nefer kimseler kaza - i timürcide turasan Ece zaviyesi toprağında mütemekkinlerdir. Emre baba'yı mezkûr raiyyetleridir... «Bu şerh veriliyor.

[139] — Salihli köylerindendir. Zaviyenin yıkıntılara mevcuttur. Soma'nin, yağcıllı: Kula'nın Yağbastı, Manisa'nın Yağcı, Yağbasan; Demirci'nin, Yağcı, Gördes'in Karayağcı, köyleri vardır.

[140] — 1522 - 1523

[141] — Ayni defter, Vr. 69

[142] — Salihli köylerindendir.

oğlu Hızır Paşa Kızılca Şeyh قزلجه nam Dervişe vakfedüb mezburun evlâdından mutasarrıf olmuşlar El'an mezbur çiftliği berveçh-i iştirak İlyas bin Mustafa ve Hamza ve Nasuh Berat-ı şâhî ile mutasarrıflardır. Tarih-i beratları sene 929 [143]

Haasıl
100 [144]

Vesika — 12

Saruhanoğlu'nun, Melek Gaziye, yaptığı vakıf hakkında

Vakf ——————— i

Melek Gazi ملك غازى

Yunus nam kimesneye merhum Saruhanoğlu kendu zamanında iki çiftlik miktarı yeri bir Kârban saray ve bir kuyu merimmeti için vakfedüb Saruhanoğlundan ve Selâtin-i maziyeden mukarrer nameleri var Derecik [145] köyü Kurbunda iki çiftlik yerki birisine Çoğan چوغان اكى [146] derler ve birine Gence çiftliği dirler El-haletü hazihi padişahımız hallede mülkehu hazretlerinin nişân-i hümayuniyle Hasan ve Yakub nam kimesneler mutasarrıfdırlar. Tarih-i berat fi sene 929 [147].

Haasıl
3000 [148]

Vesika — 13

Hızır Paşa'nın, Kargucak köyündeki zaviyesi hakkında:

Mezrea ——————— i

Kargucak [149] ki asılda Merhum Hızır paşa Kariye-i mezburede bina ettüğü zaviyeye vakfedüb baadehu Merhum Murad

[143] — 1522 - 1523
[144] — Ayni defter, Vr. 71
[145] — Manisa'nın bu adda birçok köyleri vardır.
[146] — Ne Çoğan ne de Gence adında çiftlik yok.
[147] — 1522 - 1523
[148] — Ayni defter, Vr. 71
[149] — قارغوجق adında köy yok.

Han aley ir-rahmet-i ver-ridvan mukarrer kılub köhne defterde dahi vakf mukayyed kaydolunmuş El'an şeyh Yunus evlâdından Oruç beyi اوروجبکی vakfiyet üzre tasarruf edüb âyende ve revendeye hidmet ider sureti defter - i Mevlâna Seydi budur Sultan Murad hükümleri vardır ki Yunus oğlanları mutasarrif olalar deyu El'n nişan'-i şâhiyle Mustafa ve Oruç beyi ve oğlu Kulgal قلغل [150] mutasarrıfdır. Suret i şâhiyle mutasarıfdır. Tarih i berad sene 930 [151].

(İsimler alınmadı) [152]

Vesika — 14

Hızır Paşanın, Sarucalar köyünde, yaptığı vakıf hakkında:

Kariye ——————— i

Sarucalarda [153] merhum Saruhan (oğlu) Hızır paşa vakfettüğü iki kıt'a yerlere Hamza fevt olub ve mezkûr Turmuş dahi nabedid olub el - vakt padişahımız izzu nasarruhu berat-ı hümayniyle Ahmet Fakıh zikrolan iki pare vakıf yerlere mutasarrıfdır. Tarih - i berat sene 930 [154]

Haasıl
50 [155]

Vesika — 15

Hızır Paşanın, Menye sınırında, iki çiftlik yerini, Süleyman, Fakıh evlâdın, vakfettiği hakkında

Kaza ——————— i

Adala tevabiinde Menye sınırında iki çiftlik miktarı yeri Hızır Paşa vakfedüb Süleyman Fakıh evlâdından kim ehl - i

[150] — Bu isim Kulgil şeklinde de okunabilir.
[151] — 1523 - 1524
[152] — Ayni defter, Vr. 66
[153] Salihli kölerindendir.
[154] — 1523-1524
[155] — Ayni defter, Vr. 67

ilim olursa vaakıfın oğlu rubicun tasarruf ide deyu nişân virmiş zikrolunan iki çiftlik vakıf yere mezkûr Süleyman evlâdından Hamza Fakıh mutasarrıf imiş el - vakit padişahımız hallede mülkehu nişân - ı şerifiyle mezkûr Hamza'nın oğlu Haydar ve Ali ve Eakıh evlâddan olub her veçh - i iştirâk mutasarrıflardır. Bermuceb - i evlâdiyet tarih - i beratları fi sene 930 (156)

Haasıl
300 (157)

Vesika — 16

Çörtak köyünde, Hızır Paşanın, Kutlu Beye yaptığı vakıf hakkında:

Vakıf —————— ı

Mezrea - i Kutlu Bey ﻙﻠﺑ ﻮﻠﺗﻭ [158] Der Kariye - i Çörtak [159] ﻙﺎﺗﺭﭼ tabi'î Adala bir çiftlik miktarı yerdir. Aslında Saruhanoğlu Hızır paşa Kutlu beye vakfedüb badehu merhum Murad Han mukarrer kılmış elân hüdavendigâr hükmiyle Derviş Ali vakfiyet üzere tasarruf edüb âyende ve revendeye hizmet ide suret - i defter - i Mevlâna Seydi budur deyu elân padişahımız nişaniyle Derviş Ali Mutasarrıfdır. Mehmed han ve Sultan Murad han hükümleri var suret-i defter-i Hisar beyi budur. El-vakt padişahımız hallede mülkehu nişan-i hümayunu ile zikrolan mezraaya Nasuh Fakıh nam mutasarrıftır. Tarih-i berat fi sene 931 [160]

Haasıl
1000 [161]

[156] — 1523 - 1524
[157] — Ayni defter, Vr. 31
[158] — Bu isim kuvvetlu bey deye de okunabilir.
[159] — Demirci'nin Çörtak adında bir köyü vardır.
[160] — 1524 - 1525
[161] — Ayni defter, Vr. 67

Vesika — 17

Hızır paşanın, şeyh Resul'e, Bektaşlar köyünde yaptığı vakfa dair: [162]

Karye ______________ i

Bektaşlar [163] vakf-ı Hızır paşa tabi'i Adala mezraa-i şeyh Resul tabi'i Adala asıldа evlâd-ı Saruhan'dan Hızır paşa vakfedüb baadehu merhuman Bayezid han ve Murad han mukarrer edüb köhne defterde dahi vakf kayd olunmuş el'an hükm-i hüdavendigâriyle Aziz veled-i Bahşayiş nam kimesne vakfiyet üzere mutasarrıfdır. Zaviyedarlardır. Suret-i defter-i Mevlâna Seydi budur Elhaletü hazihi padişahımız izze nasaruhu nişâni ile Bahşayış oğlu Aziz ve Mehmed Veled-i Aziz mutasarrıflardır. Ellerinde Sultana Murad han ve Sultan Mehmed han hükümleri vardır. El-vakt padişahımız hallede mülkehu nişân-i hümayuni ile Hoca Ömer ve Sefer şah zaviye-i mezbure mutasarrıflardır. Âyende ve revendeye hizmet iylemek üzere tarih-i Berat fi sene 932 [164]

[İsimler alınmadı] [165]

Vesika — 18

Hızır Paşa'nın, Hızır İlyas çiftliği hakkında

Kaza ______________ i

Adala tabi'i liva-i Saruhan

Çiftlik______________ i

Hızır İlyas der Kurb-i karye-i اطلر vakf-i Hızır paşa Veled-i

[162] — Bu köyde. Bektaşlar dedesi vardır. Burası ziyaret edilir. Çıban ve yaralara toprak sürülür.

[163] — Salihli köylerindedir. Alaşehir'in de bu namda bir köyü vardır. Manisa'da da Bektaş Kebir ve Bektaş sağır adlı iki mahalle vardır. Yine Salihli'nin Hacı Bektaşlı köyü vardır.

[164] — 1525 - 1526

[165] — Ayni defter Vr. 67

Saruhan Berveçh-i vakfiyet tasarruf olunub hâliyâ berat i şâhiyle Abdullah Zeynel mutasarrıfdır. Tarih-i berat sene 933 [166].

Haasıl
360 [167]

Vesika — 19

Hızır Paşa'nın, Nayibli köyündeki, vakıf çiftliği hakkında:

Çiftik ———————— i

Mariluca ماريلوجه der kariye-i Nayiblu نايبلو [168] der kaza-i Adala tabi'i Menye vakf-ı Hızır Paşa Veled-i Saruhan Kadim ül-eyyamdan vakfiyet üzre tasarruf el'an Halil nama sadaka olunub berat-i şâhiyle mutasarrıfdır. Tarih-i berat fi sene 933 [169]

Haasıl
360 [170]

Vesika — 20

Karaman köyündeki Hızır Paşanın Mezraası

Kaza ———————— i

Adala tevabi'inde karye-i Karaman'da Hızır paşa mezraası dimekle ma'ruf yevmî bir akçe olur vakf mezraaya Nebi nam vakfiyet üzre berat-i şâhiyle mutasarrıfdır. Tarih-i berat fi sene 935 [171]

Haasıl
fi sene
360 [172]

Mezkûr Nebi Nefs-i Menye'de raiyyetdir

[166] — 1526 - 1527
[167] — Ayni defter, Vr. 63
[168] — Bu adda bir köy yoktur.
[169] — 1526 - 1527
[170] — Ayni defter, Vr. 63
[171] — 1528 - 1529
[172] — Ayni defter, Vr. 76

Vesika — 21

Hızır Paşa'nın, Adala'daki camiine ve vazifedarlarına, tâyin ettiği şeyler:

Vakf ——————————— i

Hızır paşa veled-i Saruhan ve sahib ül-hayrat bi-cihed-i camii Adala [173].

Hamam	Zemin	Beyt
Der Nefs-i Adala	Kıt'a el Meşhur ve berat	Bir kıt'a zemin kara dönüm dimekle meşhur
Haasıl	Haasıl	Haasıl
100	100	100

Vakıf	Vakıf
سرمان bir pare bağ hatibine şart olunmuş	Ayşe hatun bir pare (bir kelime okunamadı) hatibine meşruttur.
Haasıl	Haasıl
50	20

Zikrolunan mahsulât Adala camiine kim hatib olursa meşruttur ki mutasarrıf ola El'an Mevlâna Ahmed Fakıh Berat-i şâhi ile hatib olub mutasarrıfdır. Tarih-i berat fi sene 930 [174].

Vakf ——————————— ı

İmaret-i Hızır paşa ibn Saruhan Kariye-i Çitaklu چتاقلو [175] tabi'i M. vakf-i Mezbur (isimler alınmadı).

Kariye ——————————— i

الجلو tabi'i M.

(isimler alınmadı)

[173] — Hızır paşa'nın, Adala'da yaptırmış olduğu cami' bugün mevcuttur. Fakat üzerinde kitabesi mevcut değildir.

[174] — 1524-1525

[175] — Akhisar'ın Çıtak köyü vardır.

Karye-i ——————— i

شيخ سكيد tabi'i M.

(isimler alınmadı)

Haasıl ——————— ı

قرية چتاقلو وشيخ سكيد عن الغله ve hububat ve resim-i Kovan ve resm-i âsiyab ve harac ve bağat ve öşr-i piyaz ve kendir ve resm-i ganem ve resm-i tapu badi hava-i deştivani ve öşr-i Çeltük ve gayrihi

13000

İcare ——————— i

Zemin-i dekâin der nefs-î bazar-i Adala

1000

Cümle bazar mukataasından ifraz olunup vakf için bin akça verilürmüş.

YEKÛN 14 000

Vakf-ı Hızır paşa tabi'i Adala

Minha ———————

El-ihracat ———————

Vazife-i Mütevelli		Mevacib-i Şeyh	Vazife-i Cabi
fi yevm	fi sene	fi yevm fi sene	fi yevm sene
5 ?	180	2880	360 1

Vazife-i Kâtib	Mevacib-i Tabbah ve kendum Kûb	Mevacib-i Kayyim maaharcı hasır-ı camii mezbure
fi yevm fi 1 sene 360	fi yevm 2 fi sene 720	fi yevm 1 fi sene 360

Bi-cihet-i Kıraatı-cüz	Bi-cihet-i Ferraş	Bi-cihet-i Nezaret
fi yevm 1 fi sene 360	fi yevm 1 fi sene 360	fi yevm 2 fi sene 720

Bi- cihet - i
Çırağdar fi yevm fi sene
1 360
Harc ——— ———— 1

Matbah

Baha-i nan fı yevm 4 fi sene 1440	Baha-i Küşt fi yevm 4 fi sene 1440	Baha-i Kendüm fi sene an 10 kilece 2 kilece-i Saruhan fi sene 450

Baha-i Milh 3 kile fi sene 96	Baha-i Şem'i Revgan bi-cihet-i cami' 50	Baha-i Nohud iki kil 40	Baha-i Piyaz 2 kil 2

El-baki ————
956 [176]

Vesika — 22

Saruhan beyin, Seydilû köyünde, Emre evlâdına, bazı şeyler, vakfettiği hakkında :

Kaza - i Adala : Der liva - i Saruhan Seydilû tabi'i Adala Kariye-i Mezbure Merhum Saruhan beyden zaviyeye vakf-ı evlâd olub elinde nişan-i hümayûn vardır Âyende ve revendeye hizmet ede deyu kayd olunmuş ve Halil bey defterinde dahi vakıf yazılmış şimdi Emre oğlu neslinden Mehmed oğlu Hamza tasarruf eder ve suret - i defter - i âtik budur El - vakt nişân-i şerifle mezkûr Emre evlâdından şeyh Hızır Bali mutasarrıfdır Elinde Sultan Murad ve Sultan Mehmed beratları vardır Vakf-ı evlâdlık üzre mutasarrıflardır Merhum Sultan Süleyman berat-ı hümayunu ile âyende ve revendeye hizmet ede deyu evlâdlık şeyh Hamza Çelebi mutasarrıfdır deyu mukayyeddır defter-i âtik Hâlâ Emre evlâdından Hızır Fakıh ve Hüseyin ve Derviş

[176] — Ayni defter. Vr. 64 - 65

âyende ve revendeye hizmet etmek üzre berat-ı hümayun ile mutasarrıflardır. 18 Z. 1173 [177]

Vesika — 23

Adala'daki Şeyh Turhan zaviyesi zaviyedarlığı hakkında;

Adala'lı Elhac Hasib Efendi'nin zaviye ilâmı kaydıdır:

Der - i Devlet Mekine arz - ı dai - i kemineleridir ki evkaf - ı hümayun - ı Mülûkâneye mülhak evkafdan Saruhan sancağı kazalarından Adala kazasında vaki kaya قيه nahiyesinde [178] چكرلو [179] kariyesinde kâin şeyh Turhan zaviyesi vakfının ba - berat - ı şerif - i âlişan zaviyedarı bulunan İsmail Halife ibn Mustafa bundan akdem bilâ veled fevt olub yeri hâli ve hidmet - i lâzimesi muattal kalmış olduğundan zaviyedarlık - ı mezbur şayanı lûtuf ve merhamet olan kaza - i mezbur dahilinde kâin Emre sultan medresesi müderrisi işbu bais - i arz - ı ubudiyet dersaadetimden Hasib Efendi ibn Hüseyin ailesi üzerine tevcihi hususi derbar - ı Şevket karara arzü niyaz olunması kaza - i mezbur meclisinden ba mazbata istid'a olunmuş ve mumaileyh Elhac Hasib Efendi'nin zaviydarlık - ı mezbura her veçhile ehliyet ve istihkakı dahi zâhir olmuş zaviyedarlık - ı mezkûr suret - i veçhile müteveffa - yı mumaileyhin mahlûlünden Elhac Hasib Efendi üzerine tevcih ve yedine müceddeden bir kıt'a berat - ı şerif - i âlişan sadaka ve ihsan buyurulmak recasına derbar - ı merhamet karara arz ve ilâm El - emrü menlehül - emr [180] fiyevm üs - sabi'i aşer min Cemaziyülâhir sene - te selâse seb'ine ve Micteyn ve Elf [181]

---

[177] — 2.6.1760
[178] — Bu namda bir nahiye veya köy yok.
[179] — Gördes kazasının Çığıllar adlı köyü var.
[180] — Ma. Mh. Şr. Sc. 314, S. 49
[181] — 13.2.187
Bu arada Adala ve Salihli'de bulunan şu yatırları da unutmamak lâzım : Orta köyün Kırdamları denilen yerde «Yeldede», Süleymanlı köyünde «Tekyeşan dede»

AKHİSAR [182]

Vesika — 24

Saruhanoğlu'nun, Ahmed Seydi zaviyesine, Kara Seydei köyünden, vakıf yaptığı hakkında:

Evkaf ——————— ı

Kaza - i Akhisar tabi'i liva - i mezbur

Karye ——————— i

Seydi [183] tabi'i Akhisar Saruhanoğlu Ahmed Seydi zaviyesine vakf - ı âmeylemiş ve muafiyet üzre selâtin - i maziyeden ellerinde nişân-ı hümayunları vardır. El'an nişân-ı hümayun ile Mevlâna... mutasarrıfdır. Tarih - i berat fi sene 928 [184] kariye - i mezbure halkına el'an muafiyet üzere padişahımız hallede mülkehu hazretleri nişân - ı hümayun sadaka ihsan eylemişdir. Tarih - i berat fi sene 930 [185]

(İsimler alınmadı) [186]

---

[182] — Akhisar. Saruhan'ın en değerli ve en eski kaza merkezlerinden birisi olduğu halde, bu kadar az Saruhanoğulları eserine rastlanışı üzerinde, durulmıya değer bir konu teşkil eder.

[183] — Manisa ve Akhisar'ın bu adda bir köyü yoktur.

[184] — 1521 - 1522

[185] — 1523 - 1524

[186] — Bş. Vk. Arş. Tp. Df. 398. Vr. 107

DEMİRCİ

Evkaf ———————————1

Kaza - i Timurcı [187] tabi'i liva - i Sarihan

Vesika - 25

Saruhanoğlu Yakub beyin, Demirci'de yaptırdığı Cami' ve hamamın vakfiyesi:

Nefs ———————————i

Demirci'de Sahib - ül hayrat vel'ihsan Yakub bin Devlet han Zadallahu fi hayratâhu

[187] — Evliya Çelebi, Demirci'yi Saruhanoğlu beylerinden Demirci oğlu Kara Mustafa beyin fethettiğini, oradaki Saruhanoğlu camiini, bu zatın yaptırdığını ve Demirci'de medfun olduğunu yazıyor. Fakar Demirci'deki eski cami'i yaptıran Yakup Bey olduğu malûm olduğu gibi, Demirci'de bu zatın adıyla anılan bir türbe ve yatır da yoktur.

Demirci; Vesikalara ve Saruhanoğullarının yayılma istikametlerine göre; ilk zaptedilen yerlerden biridir. Ve Manisa'nın yanmıyan biricik kazasıdır. Böyle olduğu halde 1000 H. tarihinden daha eski mezar taşına rastlanamadı.

XVII. asırda demirci 150 akcalık bir kaza idi. Ayşe Sultan hassı olduğundan Voyvoda tarafından idare ediliyordu. 150 köyü vardı. Kethüda yeri, Yeniçeri Serdari, müfti ve Nakib ül-Eşrafi vardı.

Eski kayıtlarda تيمورجى şeklinde yazılıyor, ve Timurcu diye okunuyordu. Bugün, resmen, Demirci diye kullanıldığından, bizde bugünkü şeklini yazacağız.

Evliya Çelebi, Demirci'de eski cami, El - hac Hasan Camii, Çarşıda Sulamış camii, Kıran ve Sinan efendi cam'i, Hacı ağa cami'i ve Arab efendi cami'ilerinin ünlü oldnğunu yazar. Türbe ve tekyeler içinde de eski camiin yanında: «Kutbulaktab Hasan efendi» ile Hacı baba Sultan tekyesinden bahseder: «... ve iki tekyesi vardır. Biri. Hacı Baba Sultan tekyesi derler bir kârğir kubbe-i âlidir, içinde bizzat Hacı baba medfundur. Âyende ve revende için mütaaddit hücreler ve meydan ve sofalar ve istabılları ve matbahında nimeti vardır. Fukara-i bektaşıyan ile malâmal âsitane idi. Köprülü zade Amed paşadan bir alay suhtevat müstevli olunca canib-i erbaadan nizâlar kat olub dersâmlar vakfullahi berbad etmişler ve berekât-ı halili uçurmuşlardır. (Seyahatname, C. 9, S. 49 - 50).

وقف لمصالح الجامع [188] الحمام والحديقة والارض الكاين بين آق دره والينا اول حدودها
الشهر والثانى مزرعة ابرى ومزرعة على ذابها فى الصمو الموصوفه الى سور قيا ومنها الى يومد
قيا والثالث الى مزرعة سوادى و مزرعة فتان والرابع الى المسيل المسمى اكزجه بيكار [189]
الى النهر المزكورون [من ظلمه و يبدل غير فعليه لعنت الله والملائكة والناس اجمعين]

Bu zikrolunan tafsil cami'i mezkûrun taşında mukayyeddir. [190] fi tarih ahir-i Muharrem sene-te sitle aşere ve Semane mie [191]

Vesika - 26

Hızır paşanın, Şeyh Eyne, Beğine, bir çiftlik, vakfettiği hakkında:

Kaza-i Demirci'de Kariye-i Akça köy [192] kurbunda Şeyh Eyne beyi çiftliği dimekle ma'ruf çiftliği merhum Saruhanoğlu Hızır paşa mezbur şeyh Eyne beye vakfetmiş evlâdından Dede Bali ve Ahmed ve Çomaklı nam kimesneler [193] vakf-ıevlâdlık üzre berat-ı şâhiyle mutasarrıflardır. Tarih-i berat fi sene 926 [194]

Altı evlâddan Derviş Ali'ye sadaka olunmuş mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 933 [195]

(Evlâd adları alınmadı) [196]

Demirci'liler, önemli bir gelenekten bahsederler: o'da Yakın zamanlara kadar, güzün, iki ay kadar devam eden taş döğüşüdür. Demirci, Bizanslılardan taş ile alınmış, sonra halk bu mutlu günü kutlulamak için güzün evvelâ çocuklar, sonra büyükler karşı karşıya taşla dövüşürlermiş, günlerce devam eden bu dövüşmede galip gelmek esasmış. Bu mücadelede, göz, kafa yaralanır ve bazan çok tehlikeli vakalar olurmuş. Âdet bu gün kaldırılmıştır.

[188] — Bu cami'. eski cami' adı ile anılmaktadır.

[189] — Demirci'nin kuzeyinde Ekize pınarı ve çayı vardır.

[190] — Camide, taşta yazılı olduğu zikredilen vakfiye örneğinin; Evliya Çelebi'nin bahsetmeyişinden; daha çok evvel kayıp olduğu anlaşılıyor. Saruhanoğulları beyliği 813 - 1410 da Osmanlıların eline geçmesine rağmen, Yakub beyin 816 - 1413 de bu vakfiyeyi yaptırması, onun daha hayatta olduğunu gösteriyor.

[191] — 1413 Nisan sonu ve Mayıs ibtidası Bş. Vk. Arş. Tp. Df. 398 Vr. 85.

[192] — Demirci'nin bu adda bir köyü yoktur. Gördes'in vardır.

[193] — Demirci'nin Ulacık köyünde Eyne bey çiftliği ve mevkii vardır. Hacı baba yerleriyle karşı karşıyadır.

[194] — 1519 - 1520.

[195] — 1526 - 1527

[196] — Ayni defter, Vr. 99

Vesika · 27

Hızır paşanın, Şeyh Musą'ya, Şeyh İlyas köyünde bir dönüm yeri vakfettiği hakkında

Mezrea ————————i

Şeyh Musa Der Kariye-ı Şeyh İlyas [197] fi Nahiye-i Borlu [198] tabi'i kaza-i Demirci yarım çiftlik miktarı yerdir ve bir dönüm bağ aslında Saruhanoğlu Hızır paşa mezbur şeyh Musa'ya vakfedüb merhum Bayezid hüdavendigâr tevki-i ile mezkûrun vakıfnamesi vardır Baadehu Murad han tabe serahu şeyh-i mezbur evlâdından Derviş sölemiş'e سولمش [199] mukarrer kılmış köhne defterde dahi masturdur suret-i defter-i Mevlâna Seydi budur El-vakt padişahımız aazallahu anserahu hazretleri nişân-i hümayuni ile Hamza ve Bali mutasarrıflardır. Tarih-i Berat fi sene 927 [200]

Vesika — 28

Hızır Paşa'nın, Şekerim oğlu şeyh Yusaf Atasına, Sazlıpınarı vakfettiği hakkında :

Mezara ———————— i

Sazlıpınar [201] Demirci tevabiinde mezkûr sazlıpınarı Sa

[197] — Şeyh Ilyas köyü adında, ilde, bir köy mevcut değildir. Gördes'in Arablı köyü vardır. Bu köyde Şeyh Ilyas türbesi ile, Güllâbi türbeleri vardır. Bölgenin en ünlü türbesidir.

[198] — Burası, Osmanlılar zamanında bir kaza idi. XIX. asrın ikinci yarısında nahiye oldu, bugün Gördes'e bağlı bir nahiyedir. Osmanlılar devrinde, nahiyenin en ünlü âyanı şeyh oğulları idi, halkı da, şehyli aşiretidir.

[199] —Demirci'de söylemiş deniyor. Bu zatın, Demirci'nin Pazar mahallesinde birc amii vardır Basit, kubbesiz, kitabesiz bir camidir. Yanında Bahşayış bey (Ağanın) oğlu Veled beyin, bey Pınarı vardır. Kitabesi şöyledir :

1 — هذه باشم وعمروتی

2 — الامیر الکبیر صاحب الخیرات والمبرات

3 — ولدبك بن بخشایش بك ادام الله واقباله ورحمة

4 — تحریرا فی اوایل شهر ربیع الاخر لسنة اربع وسیتین وثمانمایه هجریه

[200] — 1520 · 1521. Ayni defter, Vr. 84

[201] — Sazlı pınar adlı bir köyün, geçen asra kadar mevcut olduğu anlaşılıyorsa da, ya adının değişmesinden, yahutta köyün dağılmasından, yeri veya yeni adı tesbit edilmedi.

ruhanoğlu Hızır paşa Şekerim oğlu şeyh Yusuf atasına [202] vakfetmiş ve Elhaletü hazihi mezkûr şeyh Yusuf evlâdından Derviş Kemal nısıf hisseye padişahımız izze nasarahu nişân-i hümayuni ile berveçh,i vakfiyet mutasarrıfdır Tarih - i berat sene 927 [203]

Vesika — 29

Hızır paşanın Turasan Ece'ye, Koçak ini kariyesini. vakfettiğ hakkında:

Kaza ------ ------ ----- i
Demirci

Sarohanoğlu Hızır paşa Turasan Ece طوراسان اجه [204] nam Dervişe Kocak ini nam kariyeyi vakfedüb evlâdından mezkûrun zaviyesinde hidmet için kaydolunub vakfiyet üzere mutasarrıf olanlardan el'an padişahımız aazallahu ansaruhu beratiyle zikrolan vakıfdan carullah nanı bir hisseye mutasarrıfdır tarih - i berat sene 927 [205]

[202] — 1310 H. tarihli bir belgeye azaran (Bk. Vs. 44) Kandırmış Sultan ile Şekerim oğlunun bir olduğu anlaşılıyor. Bugün, Demirci'de Şekerim oğlu adıyla anılan kalabalık bir aile yaşamaktadır.

[203] 1520 - 1521 Ayni defter, Vr. 82

[204] - Demirci'de bu zata, «Dur Hasan Hoca» deniyor. Bugün bu zatın yattığı köyede «Durhasan» adı verilmiştir. Belki Koçak ini köyü sonradan bu adı almıştır.

Durhasan köyünde, Ece Mezarlığı, Ece çeşme mevkii ve Ece yerleri vardır. Icikler köyünde de Ece yeri vardır. Ece'nin mezartaşının büyük bir kıymeti vardır. Saruhanoğulları devri türbe ve mezar taşlarının, yegâne yazılı olanı budur. Mezar taşında :

الموت امر سبحان طراسان اجه سلطان

Yazılıdır. Kabri ziyaretgâhtır. Köylüler, Ece Sultanla Hızır paşa münasebetini şöyle anlatıyorlar : Hızır şah, birgün Durhasan hocanın ayağını, atına çiğnetiyor, Durhasan hoca, bir taşa binerek, Hızır şahın önünden kaçıyor! Hızır şah, hocanın peşini bırakmıyor, yakalayamayınca : «Durhasan!» deye bağırıyor o'da Durhasan köyünün 400 metre kuzeyinde duruyor. Hızır şah, Ecenin bindiği taşa kılıcını vurarak ikiye bölüyor ve «Ben hasımlarımı kılıçla böyle ikiye bölerim» diyor. Durhasan hoca da, kolunu taşın içine sokarak : "Ben'de taşı hamur yaparım„ diyor. Bu, Hızır paşanın hoşuna gidiyor, bir keçi'yi bırakıyor: gezindiği yerleri, Ece Sultan'a temlik ediyor. Ece sultan bu arazinin geliri ile zaviyesini yaptırıyor; kazan kaynatıyor, gelen gidenlere ikram ediyor.

[205] — 1520 - 1521. Ayni defter, Vr. 79. Alaşehir'in, aşağı Koçaklar adlı köyü var.

Vesika — 30

İshak Çelebi ve Hızır paşanın, Şeyhilyas köyünde, vakf - ıam yaptıkları hakkında: [206]

Kaza ——————— i
Demirci

Nahiye - i Borlu'da Şeyhilyas köyü demekle maruf kariye-i merhum Saruhanoğlu İshak Çelebi ve Hızır paşa vakf - ı am idüb âyende ve revendeye hizmet olunmaya (olunmak) için sâbîk ümera - yı selâtîn dahi mukarrer kılub ilâ yevmina haza vakfiyet üzere tasarruf olunurmuş şimdikihinde [207] Pir Ali Fakıh âyende ve revendeye hidmet itmek üzerine berat - şâhiyle mutasarrıfdır. (Tarih-i) berat fi sene 928 [208]

Vesika — 31

Hızır paşanın, Şeyh kandırmış'a, dedeler köyünde. gelen ve gidenlere hizmet etmek şartiyle, bir çiftlik vakfettiği

Der Kaza ——————— i
Demirci

Kariye - i dedeler'de [209] Merhum Hızır paşa Şeyh kandırmış شیخ قاندرمش [210] dervişe bir çiftlik vakfedüb âyende ve revendeye hizmet etmek üzere tasarruf olunurmuş şimdiki hinde Hızır nam berat - ı şâhiyle mutasarrıfdır. Tarih - i berat sene 928 [211]

Haasıl
100 [212]

[206] — Birde Borlu'da, "Merhum İsfendiyar bey oğlu Süleyman bey'in„ Nasuh baba zaviyesine yaptığı vakf vardır. Nasuh dede, Borlu - Gördes yolu üzerinde, Afşar köyü üstündeki tepede, yatmaktadır

[207] — Şimdi, bu zamanda.

[208] — 1521 - 1522, Ayni defter, Vr. 82.

[209] — Demirci köylerindendir. Soma'nın Devlethan adlı köyü var.

[210] — Dedeler ve yağcı köyü civarında, Yağcı dağı üzerinde "Kandırmış„ yatırı vardır. Bu civarda geniş miktarda, bu zata ait çiftlik olduğu. zaviyesinin ünlü olduğu, ihtiyarlar tarafından rivayet edilmektedir.

[211] — 1521 - 1522.

[212] — Ayni defter, Vr. 20

Vesika — 32

Devlet hanın, kızılca'da yapılan tekyeye bir çiftliği, vakfettiği hakkında

Kariye ——————— i

Kızılca [213] tabi'i Demirci bir çiftlik mikdarı yeri Hasan Halife [214] Mezbure keriyede olan tekyede hizmet için Devlethan Çelebi vakfedüb sonra şeyh, Hasan evlâdından İdris mutasarrıf olup Sultan Mehmed nişanları olub sonradan mensuh olub tımara verilmiş sonradan Merhum Sultan Beyazid han [215] aleyhir - rahmeti vel'gufran yine vakfa buyurub nişân - i Şerif verilmiş olveçhile ila yevmina hazihi الى يومنا هذه vakfiyet üzre tasarruf olunurmuş şimdiki hinde Yusuf nam berat - i şâhiyle mezbur tekyeye Şeyh olub vakf - ı mezbureye mutasarrıfdır tarıh - i berat sene 930 [216]

Vesika — 33

Demirci'deki, Eyne Ali zaviyesi Meşihatı hakkında:

Demirci kazasında Eyne Ali اينه على baba zaviyesinde yevmi bir akça cihetle Meşihata mutasarrıf olmak üzere Turgud nam kimesne padişahımız hallede mülkehu hazretlerinden nişân - i şerif sadaka olunmuş el'an mutasarrıfdır. Berat fi sene 930 [217].

---

[213] — Demirci köylerindendir.

[214] Demirci'de Hcı Hasan efendi Türbesi ile bu namda, güzel bir cani ve hamamı vardır. Kitabesi ve vakıfiyesi olmadığından, devri hakkında kat'i bir şey söylenemez.

Kızılca ve Hödük köyleri cıvarında tekye başı adıyla anıylan tepe ve çeşme vardır.

[215] — Bu vesika, Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal adlı eser de, S. 176 da, çok ekslk olarak yayınlanmıştır.

[216] — 1523 - 1524. Ayni defter, Vr. 83.

[217] — 1523 - 1524. Ayni defter, Vr. 97.

Vesika — 34

Hızır paşanın, şeyhoğluna, Demirci'nin Esed viranî köyünde, yaptığı vakfa dair:

Mezraa ——————

Esed viranı اسد ویران nam kariyede [218] Şeyhoğlu nam azize [219] Saruhanoğlu Hızır paşa vakfedüb vakfiyet üzere mutasarrıf olunurmuş sabıka zikrolunan mezraadan bir hisseye şeyh İsmail berat-ı şâhiyle mutasarrıf imiş şimdiki hinde elinden alunub bilâhara verilmiş amma mezbure mezraadan bir hisse el'an Mevlâna Hayreddin'e yevmiye bir akça hüccet üzre sadaka olunmuş tarih-i beraı sene 931 [220]

Vesika — 35

Hızır paşanın, Ahi Bahşiye, Demirci'de yaptığı vakfa dair [221]

Nahiye —————— i

Borlu Der kaza-i Demirci کوروه adlu üç çiftlik mezraa Saruhanoğlu Hızır paşa Ahi Bahşi'ye اخی بخشی [222] vakfetmiş sonradan evlâddan Mehmed tassarruf etmiş mezkûr fevt olduktan sonra karındaşları Nasuh şeyh ve Seydi Mahmud ve Muhammed'e verilmiş sonradan mensuh olmuş timare verilmiş sonra merhum sultan Beyazid tabe serahu yine vakfa buyurmuş ellerine nişan-ı hümayun verilmiş mezbur Ahi Bahşi evlâdından olanlar ellerinde merhum sultan Mehmed ve sultan Selim handan رحمه الله beratları olub mutasarrıf oligelmişlerdir.

[218] — Bu namda bir köy yoktur. Demirci'nin Yassı ve tepe Eyne han adında iki köyü var.

[219] — Şeyh oğlu ailesi namın la, geniş bir aile, Demirci'de yaşamaktadır. Bu ailenin küçük ada köyünde birde çiftlikleri vardır. Gördes'in şih yaylâ; Kula'nın Şihliköyü var.

[220] — 1524-1525. Ayni defter; Vr 77.

[221] — Borlu'da bu isimle ilgili hiç bir şey yok.

[222] — Yahşi de okuna bilir.

Şimdikihinde zikrolan mezreaya Hızır Bali nam berat-i padişahımız ile mutasarrıfdır Tarih sene 934 [223] ve evlâda mezburdan Mehmed Fakıh dahi berat-ı şâhiyle bir hisseye mutasarrıfdır Tarih-i berat fi sene 931 (224).

Vesika — 36

Hızır Paşa'nın, Ahi beye, yaptığı vakf hakkında :

Der Nahiye ——————i

Borlu Kariye-i sacayak (225) tabi'i Demirci'de bir çiftlik yerdir Merhum Hızı paşa vakfedüb badehu Murad han aleyh ir-rahmet-i vel'gufran Ahi bey nam kimesne evlâdından Hamza ve Ali nama mukarrer kılmışlar (226) köhne deftere böyle kayt olunmuş ve Âli Çelebi defterinde dahi Seydi Ali Veled-i Ahi bey ve Cafer ve خضری Veled-i Ali üzerlerine âyende ve revendeye hidmet ideler deyu kaydolunmuş Şimdi kihinde Seydi Ali hissesi pir Ali nam kimesneye verilmiş mezbur dahi hüsn-i ihtiyariyle feragat edüb Hızır Bali nam kimesne ki sâbıka kimesneye raiyet olıgelmiş değildir Sadaka olınub padişahımız halledallahu mülkehu berat-i hümayuni var Tarih-i berat-fi sene-te ihda ve selâsine vetisa'mie [227].

Haasıl
468 [228]

Vesika — 37

Numan Ece zaviyesine dair [229]

Demirci'de Numan Ece'ye اجه نعمان vakf olan mezreanın nısıf hissesini İbrahim nam Derviş merhum, Sultan Selim han

[223] — 1527 - 1528.
[224] — 1524 - 1525. Ayni defter Vr. 78.
[225] — Gördes köylerindendir.
[226] — Ahi bey ile ilgili yer ve aile adı, bugün mevcut değildir.
[227] — 1524 - 1525.
[228] — Ayni defter, Vr. 81
[229] — Bu zat hakkında hiç bir rivayet yok.

beratiyle vakfiyet üzre mutasarrıfdır Tarih-i berat fi sene 918 [230] ve zikrolanvakf mezreanın bir hissesine dahi Halil nam padişahımız hallede mülkehu berat-ı hümayuniyle mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 929 [231] ve zikrolan Numan Ece zaviyesinin Meşihatına derviş Bali mutasarrıfdır Tarih-i berat-ı şâhi fi sene 931 [232].

Vesika — 38

Saruhanoğlu'nun, Salih Ece'ye Beylî köyünde, bir çıftlik vakfettiği hakkında :

Kaza ——— ——— i

Demirci

Kaza-i mezburda Beylû بکر [233] nam kariyede fahr ül-meşayih Salih Ece nam azize nurrallahu merkadehu bir çiftlik vakf edüb üzerine evlâdından Turmuş Seydi zaviye bina edüb âyende ve revendeye hidmet idermiş bu üslûb üzre merhum Sultan Selimden berat vardır El'an mutasarrıfdır Padişahımız hallede mülkehu hazretleri kıbelinden dahi mukarrer kılınub tecdidden berat sadaka olunmuş tarih-i berat sene 933 [234].

Hassıl

100 [235]

Vesika — 39

Saruhanoğlu Yakub Çelebinin, şeyh kandırmışa, bir çiftlik, vakfettiği hakkında :

Saruhanoğlu Yakub Çelebi şeyh Kandırmış adlu dervişe bir çiftlik yer vakfedüb merhum sultan Mustafa'dahi mukarrer

[230] — 1512 - 1513.
[231] — 1522 - 1523.
[232] — 1524 - 1525.
[233] — Demirci'nin, bu adda köyü yok. Salihli'nin Beylikli; Eşme'nin Beyler han köyü var.
[234] — 1526 - 1527
[235] — Ayni defter, Vr. 83

edüb hüküm vermiş [236] Halil bey defterinde kaydolunmuş sonra Emin bey mutasarrıf iken mensuh olub tımara verilmiş sonradan merhum Beyazid [237] han tabe serahu yine vakfa buyurub hükm-i hümayun erzani kılınmış [238].

Vesika — 40

Saruhanbey kardeşi Çoğa beyin. Balçık Hisarında, Hacı babaya, yaptığı vakf hakkında [239]

Kariye —————————— i

Balçıkhisarı باڃق حصارى [240] Saruhan bey karındaşı Çoğa bey چوغا بك [241] Hacı baba [242] nam azize vakfeylemiş âyende ve revendeye hizmet ide [243].

Vesika — 41

Demirci'deki Yakub Çelebi Camii evkafın, muhasebesi defteri:

Demirci kasabasında vaki' bilâ nezaret evkaftan Saruhanoğlu Yakub Çelebi Camii şerifi vakfının bâ-berat vazife-i mu-

[236] — Fatih'in oğlu
[237] — ikinci Bayezid.
[238] — Aynı df, Vr. 80.
[239] — Oamanlı, devleti teşkilâtına medhal S. 176 aynen neşredilmiştir.
[240] — Demirci'nin bu adda köyü yok.
[241] — Çoğa'da okunabilir. Çoğa yürükleri hakkında Bk. Sovedv. S. 45. 46,51
[242] — Demirci'de dolaşan rivayete göre, Demirci'yi alanlar arasında Hacı baba, Sinan baba ve Yemen dede de vardır. Sinan efendi kendi mahallesinde camiin yanındaki türbede yatmaktadır. Türbede beş yatır vardır. En baştakinin Sinan baba olduğunu söylüyorlar. Ne türbede ne de sandukalarda kitabe yoktur. Yalnız ikinci sandukanın başında çuhaya iliştirilmiş ve güzel bir yazıyla yazılmış bir parça kâğıt vardır. Üzerinde yalnız şu kadar yazı kalmıştır:

.... Kutb-ı âlem şeyh...

.... Abdüllâtif el mukaddes المقدس ...

.... لا ان اولياء الله لا ...

Yemen dede Kasabanın on Km. Kuzeyindeki Demirci dağı üzerinde yatıyor.

Hacı baba, adı ile anılan türbede yatıyor. Türbe, sağlam ve güzeldir. İçinde yalnız Hacı babanın sandukası vardır. Kasabanın 10 - 12 Km. batısında olan Hacı baba yeri de meşhurdur.

[243] — Ayni defter, Nr. 84

ayyene ile mütevellisi Osman efendinin ber mucib-i nizam-ı müstahsene kırkyedi senesi itibariyle [244] ilâ gayeti elli iki altı senelik muhasebesidir ki ber veçh-i âti zikrolunur. Fi 9 b. (12) 53 [245] vakf-ı mezburun Ekizce zaviyesinden

Hasılat

1500

2900 Kırkbeş ve kıraltı senelerinde zaviye tarlalarında mahsulât

900 Vakf-ı mezburun âtik ve muattal hamam kazganı قزغان furuht ile haasıl olan esmani

5300

| 315 Maaş Muharrir-i aklâmiye

4685

| 50 Muhasebe-i müfettiş

4935

| 252 Altı senelik vazife-i mürtezika

4683

| 2644 Ellı senesinde camii şerif minaresi külâhı ve derunde bazı duvarlarına masarif [246]

2037

Vesika — 42

Baba İshak, Ece sultan ve Kandırmış zaviyelerinin, muhasebe defterleri:

Baba İshak vakf zaviyesidir.

660

| 132 Maaş-ı muharrir-i aklâmiye

528

| 13 Muhasebe-i müfettiş [247]

515

[244] — 1831 - 1832
[245] — 8. 11. 1837
[246] — Ma. Mh. Şr. Sc. 275 S. 103
[247] — » » » » S. 104

Hızır Paşa Tur şah طور شاه zaviyesinin hasılatı zaviye-i mezkûrden

Haasılat-ı zaviye-i mezkûrden

2576

| 516 Maaş ı muharr-i aklâmiye

2060

| 55 Muhasebe-i müfettiş

2005 Fazla-i mezkûr leyale-i mübareke de zikr-i tevhid-i şerif ve hatm-ı Kuran-ı mecid kıraat olunarak fukara dervişana it'am-ı taam olunacak [248].

Sazlıpınar kariyesinde Şekerim sultan zaviyesinin haasılatı

1105

| 220 Maaş-ı muharrir-i aklâmiye

885

| 22 Muhasebe-i müfettiş

863 Haftada bir kere hatm-i hacegân iden fukaraya it'am-ı taam için sarf olunduğu [249].

Kandırmış Veli dede Tekyesinin

1315

| 265 Maaş-ı muharrir-i aklâmiye

1050

| 27 Muhasebe-i müfettiş

1023 Haftada bir kere hatm-i hacegâniden fukaraya it'am-ı taam için sarfolunduğu [250]

Vesika — 43

Şeyh İlyas ve Şeyh Cûllabi zaviyelerinin zaviyedarlıkları, Şeyh oğullarına, meşrut olduğu hakkında:

Nezaret-i Evkaf-ı hümayun-ı mülûkâneye mülhak evkaftan Medine-i Manisa'ya tâbi Demirci, Borlu-i Saruhan kaza-

[248] — Ma. Mh. Şr. Sc. 275 S. 105
[249] — » » » » S. 105
[250] — » » » » S. 105

larında kaim Şeyh İlyas ve Şeyh Cûllâbi zaviyelerinin zaviyedarlık cihetlerine bâ-berat-ı âlîşan meşruta mutasarrıf olan Abdulhalim baba ibn Mehmed'in sulbi kebir [251] evlâtları bais ül-islâm dergâh-ı âlî kapıcı başılarından Ahmet Efendi ve Hüseyin Efendi ve Hasan Efendi ve Nasuh Efendi ve Selim Efendi ve Ali Efendi [252] nam altı nefer evlâdını terk ederek bundan akdem vefatı vukuiyle zaviyedarlık-ı mezkûrlar mahlûl ve muattal kalmış ve zaviyedarlık mutlaka evlâda meşruta olub ve taamülü kadim dahi bu veçhile bulunmuş mumaileyh Ahmed Efendi ve Hüseyin Efendi ve Nasuh Efendi ve Selim Efendi ve Ali Efendi zaviyedarlık-ı mezkûrlar müteveffa-yı mezkûrun mahlûlundan evlâtları mumaileyhim daileri uhdelerine tevcih ve yedine müceddeda bir kıt'a berat-ı şerif-i âlişan sadaka ihsan buyrulmak babında istida-yı inayet ve istirham eyledikleri bililtizam payei serir-i âlâya arz-u ilâm olundu. Baki emr-i ferman hazreti veli ül-Emrindir. fi 25 Şevval sene (12) 79 [253]

Vesika — 44

Demirci'deki, Ece Sultan. kandırmış namı diğer Şekerim Sultan zaviyelerinin mütevelliliği :

Der-i devlet mekine arzı dai-i kemineleridir ki nezaret-i evkaf-ı hümayun-î cenab-ı mülükâneye mülhak evkaftan vilâyet-i Anadolu'da kâin Aydın Vilâyeti celilesinin Saruhan sancağına tâbi, Demirci kazasına muzafe Turhasan hoca طورحسن خواجه zaviyesi beş sehim itibariyle bir sehminin beşte bir sehmine bâberat-ı şerifi âlişan mutasarrıf ve mütevellisi bulunan kaza-i mezbure tâbi, Alaağaç çiftliğinde sakin iken bundan akdem bi-emr il-allahutaalâ vefat eden Lütfü ağa ibni Şaban

[251] — Abdulhalim Fahri baba, şeyhli aşiretinin reisi ve ayni zamanda bektaşi babasıdır. 1279 H. yılında ölmüş ve Borlu'daki aile mezarlığına gömülmüştür.

[252] — Deli Voyvodadeye meşhur, Mustafa ağa adında, bir oğlu daha vardı. 1269 Muharremin 10 nun da (24. 10. 1852) Mıdıklı aşireti tarafından öldürüldü.

[253] — 16. 4. 1863 Ma. Mh. Şr. Sc. 818 S. 14

bin elhac Şerif nam halifenin yeri hâli ve hizmet - i lâzimesi muattal kalmış ve bu misüllü dışarıda kâin hayrat ve müberratı mevcut ve ma'mur olan evkafın tevlıyet ve zaviyedarlık cihetlerine mutasarrıflarının hall-i vukuunda evlâdına tevcihiyle bâ irade - i seniye müesses olan nizam - ı seniye iktizasından bulunmuş olmağla müteveffayı mumaileyhin üç nefer sulbi sahih sağıroğulları Mehmet Nuri ve Ali Riza daileri hizmet-i mezkûreye minküll - ül - vücuh mustahak oldukları zaahir ve nümayan olmağla zaviyedarlık eihet - i mezkûre teynintevliyte cihetlerine bais-i arz-ı ubudiyet metalibihim Mehmet Nuri ve Ali Riza daileri uhdelerine tevcih ve yedlerine müceddeten bir kıt'a berat -ı şerif - i âlişan sadaka ve ihsan buyurulmak recasına bil iltimas paye-i serir - i saltanat alâya arz ve Demirci kazası Mahkeme -i şer'iyesinden derbar - i Şevket karara ilâm olundu. El-Emr-ü limen leh - ül-Emr الامر لمن له الامر tahriren fi - il yevm el-hamis -i aşer min şehr-i zilkade sene-te aşere ve selâsine ve elf [254]

---

[254] — 30.6.1893 Ma. Mh. Şr. Sc. 379 S. 107

GÖRDES

Evkaf ——————————— i

Kaza-i Gördes كوردوس [255]

Vesika — 45

Budak paşa ve oğlu بكجه beyin, Ahi Mehmed'e Gördes'in Bayad köyünde yaptığı vakıf hakkında:

Çiftlik ——————————

Der Kariye-i Bayad بياد [256] Budak paşa'dan بداق باشا ve oğlu بكجه beyden [257] Gördes'i Ahi Mehmed'e vakfetmiş [258] şimdi mezbur çiftlikler hudutları ile Ahi Mehmed tekyesine vakıftır ve mezkûr tekye gayet müsafirhane ve müstahak-ı sadaka imiş kimesne dahlede gelmemiş şimdi Ahi Mehmed tekyesine sarfolunur amma Halil bey defterinde kayd olunmuş suret-i defter-i köhne budur ki zikrolundu şimdi nısfı bağ olmuş zaviye dahi harab olmuş Hâliyâ berat-ı pâdişahıyle mezraiyet مزرعيت üzre Mevlâna Muhiddin ve karındaşı Edhem mutasarrıfdır Tarih-i berat-ı كهنه köhne fi sene 921 [259] ve berat-ı cedid fi sene 927 [260].

---

[255] — Bu kelime 10 - 15 sene evveline gelinceye kadar Gördus şeklinde yazılıyordu. Gördes'liler de, Gördus şeklinde söyliyorlar. Resmen Gördes dendiğinden biz de ikinci şıkkı, yanlış telâffuz şeklini kabul ettik. Gördes Manisa'nın en eski bir kazası olduğu halde Saruhanoğulları devrine ait ne mezartaşı ne de izere malik değildir.

[256] — Gördes köylerindendir. Fakat köyde bu namla anılan bir çiftlik yoktur.

[257] —Bş. VK. Ars. Tp. No. 398 defterinin 93 ve 95 sayfalarında iki yerde geçiyor birisi بكجه ikincisi ise يكجه şeklindedir. Binaenaleyh bu isim, Beyce, Bekçe, Yeyce, Yekçe şekillerinde okunabilir bir başka eşini bulunca'ya kadar, bu hususta, ihtiyatlı davranmak zorundayız, bundan dolayı aynen yazmayı tercih ettik; Soma'nın Beyce adında bir köyü vardır.

[258] — Gördes ve çevresinde bu zatın adıyla anılan bir tekye ve zaviye mevcut değildir.

[259] — 1515 - 1516

[260] — 1520 - 1521. Bs. Vk. Arş. Tp. 398. Vr. 95

Vesika — 46

Gördes'te, Saruhanoğlu'nun, yaptırdığı cami' tevliyeti

Kariye ———————— i

Kabakuz'dan [261] Yusuf nam nefs-i Gördes'te Saruhanoğlu bina ettüğü cami' şerife tevliyetine [262] yevmî bir akça cihetle berat-ı şâhiyle mutasarrıfdır Tarih-i berat fi sene 931 [263]

Vesika — 47

بكي Beyin, Gördes'te yaptırdığı cami' ve hamam hakkında [264]

Nefs ———————— i

Gördes'te merhum بكي bey Veled-i Saruhan bir cami, bina edüb nefs-i Gördes'te bir hamam vakfedüb bozulub harab olub baadehu Muslihiddin nam kimesne ol harab olan hamamın esbabiyle bir gayri hamam bina edüb cümle-i haasılından bir buçuk akça cami'-i mezkûre vakfedüb el'an ehl-i vezaife teslim olunur [265] Haasıl
540

---

[261] — Gördes köylerindendir.

[262] — 47.ci vesikadan anlaşıldığına göre Saruhanoğlu بكي bey, Gördes'te bir cami', bir de hamam yaptırmıştır. Yine ayni vesikadan anlaşıldığına göre hamam daha XVI. asırda harab olmuş, Muslihiddin adında bir zat tarafından ihya edilmiştir. Bugün ayakta duran eski hamamlardan hiç biri mevcut değildir. Evliya Çelebi Gördes de Ulu cami'den bahseder. [Evliya Çelebi seyahatnamesi, C. 9, S. 56]. Elde bir vesika olmamakla beraber, bu zata ait bir de medresenin olduğunu söyliyorlar. Bunlar, Cumhuriyet devrinde yıkılarak üzerine okul yapılmış, fakat o da heyelanda yıkılmıştır.

Esasen, İstiklâl savaşında şehrin yanması, eserlerin çoğunu tarihe mal ettiği gibi, bu heyelân da üzerine tüy dikmiştir

[263] — 1520-1521 ayni defter, Vr. 95

[264] — Krş. Osmanlı devleti teşkilâtına Medhal, S. 176. Eksik olarak neşredilmiştir.

[265] — Ayni defter, Vr. 93

GÖRDÜK

Evkaf ———————— 1

Kaza - i کوردك Gördük tabi'i Liva - i Saruhan [266]

Vesika — 48

Karapavlı köyünün, Yatağan Mahmud'a vakfedildiği hakkında:

Gördük'ün Karapavlı قره پاول nam kariye Yatağan Mahmud'a

[266] — Osmanlılar ve Saruhanoğulları zamanında bir kaza olan Gördük, bugün mevcut değildir. Kaza merkezinde, kayıtlara nazaran ; Saruhanoğulları tarafından, hiç bir eser yapılmamıştır.

Akhisar ile, onun yanında bulunan Gördük kazasında, Saruhanoğullarının, hiçbir eser bıramayışı, üzerinde durmıya değer, bir mes'ele halinde karşımıza çıkıyor ; halbuki, Saruhanbeyliği, Osmanlıların eline geçince, her iki kazaya hakim olan ve buralarda izerler yapanın da paşa Ali bey ve oğulları olduğu görülüyor. Paşa Ali bey ve oğlu Sasa bey, Akhisar'da bir çok binalar yaparak imar ettikleri gibi (Osmanlı hükümdarı Çelebi Mehmed tarafından verilmiş bir temlikname, İ. Hakkı Uzunçarşılı, Belleten C. 3, Sy. 11 - 12, S. 389 - 399, Ankara 1939) ; Paşa Ali'nin diğer oğlu Mahmud bey de Gördük'te bir takım binalar yaptırmıştır (Bş. Vk. Arş. Tp. 398, Vr. 101)

Gördük kazası, XVIII. asra kadar durumunu muhafaza edebildi. Karaosmanoğullarının türemesiyle, Yaya köyü büyüdü, Gördük eski kıymetini kayıb etti. Evvelâ Yeniçeri serdarı, daha sonra da Naib oradan Yaya köyüne, kaldırıldı. Bu hal, esasen küçük olan Gördük kazasının, sönmesiue sebeb oldu. Yol üzerinden uzak oluşu, Akhisar ve bilhassa, XIX asırda Kırkağaç'ın kaza oluşu Gördük'ün sönmesine sebeb oldu. Bunu iyi anlayabilmek için şu belgeyi gözden geçirelim :

1251 yılı Cemaziyelâhirinin altısında (29. 9. 1835). Saruhan Mütesellimi Hacı Eyyüb ağa ve Manisa kadısına yazılan hükümden:

"..Sen ki Mütesellim-i mumaileyhsin tarafından Dersaadetime varid olan şukka maalinde Saruhan Sancağında vaki. Gördük kazası harab ve ahalisi tekâlif (ve) masarıf-ı vakıalarının idare ve rü'yetinden dolayı duçar-ı istirab olarak bir müddettenberu kaza-i mezbur mukataası dahi civarında vaki' Palamud nahiyesi (bugün Akhisar'a tabi'köydür) mukataasına merbutan idare oluna gelmek takribi ile Voyvodaları Palamud nahiyesinde vaki' Yaya kariyesinde ikamet ile kaza-i mezkûra yirmi otuz etba' ile bir mu'temed ademini gönderegelmiş ve kaza-i mezburun adıyla yirmi otuz etba' ile Voyvoda vekili idaresine kudreti olmamağla Voyvoda

vakfolunmuş sonra Mensuh olub timara verilmiş [267] El - vakt merhum Sultan Selim Han tabe serahu beratı hümayunu ile [268] mutasarrıfdır Tarih - i berat fi sene 919 [269]

Haasıl

990 [270]

---

ve zabit ikamesinin lüzumu olmadığından fimabaad Voyvodaları zikrolunan Yaya kariyesinde ikamet ile fakat a'şar-ı şer'iyesini ahiz ve umur-ı vakia kaza'yı rü'yeı için bir nefer ademini göndermek üzre elli senesi Martından itibaren (1834) Voyvoda vekili irsal olunması men' kılınmış ise de mezbur nüvvabi kaza-i mezbur nüvvabi min el-kadim kaza-i mezbure tabi'i medar مدار (Akhisar köylerinden) kariyesinde ikamet etmekte olub şimdi برافم ahalisinden ahiz ve tahsili lâzım gelânlar Voyvoda canibine irsal olunacağından Voyvona'nın ikamet edeceği kariye ile zikrolunan medar kariyesinin beş saat bu'du olarak ve icab-ı daavinin bir kerre Voyvoda ve bir kere dahi naib taratına gidüb gelmelerinde külfet ve suubet olacağından ve kaza-i mezbur Palamud nahiyesiyle mahlût ve nahiye-i mezbure dahi Manisa'ya rabtolarak ötedenberu Manisa hakimi tarafından zikrolunan Yaya kariyesine bir naib ikamet olunmakta olduğundan kaza-i mezburun Voyvoda ve naibi bir mahalde bulunarak mesalih-i ahali ve ibadin rü'iyetinde sühulet olmak üzre zikrolunan Gördük kazasının sahib-i medhali صاحب مدخل tarafına ait mahiyesi Manisa hakimi tarafından ita' ve kaza-i mezburun hüküm-i şer'iyesi dahi Manisa hakimlerine inabe ve Manisa hakimleri tarafından dahi Yaya kariyesine ikame olunan naib tarafına ihale olunmak üzere tesviyesi hususunun tahrir ve inha iylediği ecilden...„ Ma. Mh. Şr. Sc. 270, S. 47.

1294 - 1877 de ise Akhisar'a bağlı bir nahiye olarak görülmektedir. "... Akhisar kazasına mülhak Gördük nahiyesine tabi'i Süleymanlı kariyesi...„ Sc. 353, Vr. 1. Bu gün kendi adı ile anılan çayın kanarında harabeleri vardır.

[267] — Bu adda Akhisar'ın bir kôyü yok. Bu gün Akhisar'a tabi olan Yatağan köyünün eski adının, Karapavlı olduğu, anlaşılıyor. Bu köyde Yatağan babadan başka da yatırlar vardır: Köyün güneyinde Martlı da, Mertbaba, sağlam bir bina içinde yatar, köyün kuzeyinde Yaren dede türbesi vardır, doğusun da ise, Kalbur dede yatırı mevcuttur. Bu yatırlara ait, köylüler arasında muhtelif rivayet ve menkibeler, bugün de, yaşamaktadır.

[268] — Yatağan Mahmud'un, Saruhanoğlları zamanında yaşadığını isbat güç, fakat XV. asırda yaşadığı muhakkak ; bu zatın bektaşi büyüklerinden olduğu, incelenmeler den ve bektaşilere meşrut oluşundan anlaşılıyor. O mıntıkanın en ünlü yatırıdır. Ayrıca «... Nefs-i nif'de muslüman mahallesinde یتاغان Yatağan zaviyesine yevmî nim açka cihet ile müslihiddin nam şeyh olmak üzere berat-ı şâhi ile mutasarrıfdır». Bş. Vk. Arş. Tp. 398. Vr. 49

[269] — 1513 - 1514

[270] — Ayni defter, Vr. 98

Vesika — 49

Gördük'ün خلفلر köyünde, Hızır Paşanın yaptığı vakfa dair:

Kariye ——————— i

خلفلر [271] tabi'i Gördük vakf-ı merhum Saruhanoğlu Hızır Paşa der tasarruf-ı Şeyh Hızır bermucib-i meşihat padişahımız hallede mülkehu hazretleri nişân-ı hümayuniyle mutasarrıfdır Tarih-i berat fi sene 926 [272]

(İsimler alınmadı) [273]

Vesika — 50

Saruhanoğlu Yusuf Çelebi'nin, Şeyh Uğurlu oğlu Şeyh İlyas'a Hamza virani çiftliğini vakfettiği hakkında [274]

Kaza ——————— i

Gördük'te Hamza virani dimekle ma'ruf çiftliği Saruhanoğlu Yusuf Çelebi Şeyh Uğurlu اوغورلو oğlu şeyh İlyas'a vakfedüb eline mektub vermiş ol fevt olub evladından بكاری oğlu Hüseyin Sultan Murad Han Tabeserahu nişaniyle mutasarrıf imiş Anlar munkati' olduktan sonra mezburanın evlâdından Uğurlu ve Seyfi nam kimesneler evlâdiyet üzere çiftlik-i mezbure mutasarrıf olalar deyu padişahımız hallede mülkehu hazretleri ellerine nişân-ı hümayun sadaka eylemiş el'an mutasarrıflardır Tarih-i berat fi sene 929 [275]

Vesika — 51

Yatağan baba zaviyesi kayıtları defteri

Arzihal kulları oldur ki Saruhan sancağında Gördük nahiyesinde yatağan kariyesinde خیرا Mahmud sultan zaviyesi dimekle

[271] — Kırkağaç'ın Halkahavlu köyü var.
[272] — 1519 - 1520
[273] — Ayni defter, Vr. 98
[274] — Krş. Osmanlı devleti teşkilâtına medhal, S. 176 de eksik olarak neşredilmiştir.
[275] — 1522 - 1523. Ayni defter, Vr. 99, burada birde: «Evkaf-ı merhum Zağnos paşa رحمة الله عليه Derkeza-i Gördük» vardır.

ma'ruf ebaan ceddin dörteyüz seneyi mütecaviz berat-i âlişan ile mutasarrıf iken bu ane değin bir kimesneden müdahale edilmez iken eshab-ı a'razdan bazı kimesneler bunlar Karaosmanoğlunun avenelerinden deyu [276] hilâf-ı inha Hacı Bektaş Şeyhine arz ile Zaviye-i mezkûr üzerinden ref'ile Ali ve Mustafa üzerine tevcih olunub merahim - i aliyelerinden mercudur ki zaviye - i mezkûrun aklâmdan gerek atik ve gerek cedid kayıtları derkenar ve ma'lûm-i devletleri buyuruldukda ceddim nan parasiyle bu kullarının mesruru...

Şeyh Seyyid	Şeyh Seyyid	Seyyid Elhaç
Hızır	*Ahmed*	*Mustafa*

Kayıt sureti ——————————

Gördük'ün Yatağan baba zaviyesinin evlâdiyet ve meşrutiyet üzerine zabt ü tasarruf olunb növbet - i tasarruf evlâd-i vaakıftan Hacı Mustafa ibn Ahmed ve Hızır bin Hızır'a intikal eylediğine binaen zaviye-i mezkûre ber vech-i iştirak mutasarrıf olmak rıcasına Hacı Bektaşı Şeyhi Abdüllâtif arziyele 777 [277] senesi Muharreminde tevcih olundukdan sonra Gördüg'ün Yatağan baba zaviyesine mutasarrıflarından Ahmed ve Hızır ve hacı Mustafa âyende ve revendeye it'am - ı taam ve çerağ-ı evliya - yı ifa ve hizmet - i lâzımesını eda eyledikden maada meşhur Karaosmanoğlu nam şakinin rüfekalarından oldugunu ahali - i bî - garaz haber virmeleriyle merkumun Hızır ve Mustafa ve Ahmed ve Hacı Bektaş şeyhi Abdüllâtif sekzen senesi cemaziyelevvelinde [278] tevcih olunduğu askerî Ruznamece kaleminde mukayyet olduğu 26 L. 1180 [279] Gördük'ün Yatağan kariyesinin [280] vakfına merhum sultan Selim

[276] — Karaosmanoğlu Ataullah ağadır. Araboğullariyle aralarında kanlı savaşlardan sonra ölüme mahkûm edilmiş; takibi esnasında 1181 - 1767 de ölmüştür.

[277] — 1177 olacak.

[278] — 1180-1766

[279] — 27.III.1767

[280] — Akhisar'ın köyüdür.

tabe serahu beratiyle Hızır nam kimesne mutasarrıf olduğu defter-i atikte mukayyeddir Tarih sene 974 [281].

1232 [282] tarihli berat mucibi Gördük kazasında vaki' Yatağan baba zaviyesinin vakfı evlâda meşrut olduğundan Hacı Bektaş Çelebisi Feyzullah efendi inhasıyle Ahmed'in fevtiyle diğer Ahmed'e tevcih edilmiştir. 1188 [283] tarihli diğer ferman mucibi Yatağan baba zaviyesi zaviyedarları Mustafa Ahmed Hızır ber veçh-i iştirak mutasarrıflar iken Mustafa hüsn-i rizasiyle hissesi (ni) oğlu Eş-şeyh es-Seyid Cafer'e kasr-ı yed ediyor.

974 [284] tarihli muhasebe evrakı mucibi bir kayd sureti verilmiş tarihi 1239 [285].

Nahiye ————————i

Gördük tabi'i Saruhan

Haasıl
Zaviye-i mezbur
900 müstakildir

Kariye ————————i

Karapavlu قره پاولو tabi'i Gördük

Haasıl
900

Hızır nam kimesneye Sultan Selim Tabe serahu tarafından ferman verildiğini gösterir 1188 [286] tarihli kayd sureti

1035 [287] tarihli berat mucibi kalender ve Celâl Yatagan baba evlâtlarındandır.

[281] — 1566 - 1567.
[282] — 1816 - 1817.
[283] — 1774 - 1775
[284] — 1566 - 1567.
[285] — 1823 - 1824.
[286] — 1774 - 1775.
[287] — 1625 - 1626 Bu vesika o civarda yaşayan aşiretlerden bir dostum vasıtasiyle alınarak, kopya edilmiş ve bana verilmiştir

Vesika — 52

Gördük'ün, Milinge köyündeki, Hamza Viran zaviyesi Zaviyedarlığı

Der-i devletmekine arz-ı dai-i kemineleridir ki Nezaret-i evkaf-ı hümayun-i mülûkâneye mülhak Saruhan sancağı kazalarından Gördük kazasına tabi' ﻗﺮﻳﻪ [288] Milinge kariyesinde vaki' Hamza viran zaviyesi [289] vakfının zaviyedarlık cihetine ba berat-ı âlî mutasarrıf olan Es-Seyyid es-Şeyh İlyas halife bundan akdem kariye-i mezkûrenin ikinci ve üçüncü ve dördüncü numaralarında mukayyet İbrahim ve Ahmed ve Ali namında üç nefer Sulbi Kebir oğullarını terkederek vefat edüb yeri hâli ve hidmet-i lâzimesi muattala kalmış ve ebna-i mezburundan merkum İbrahim cihet-i mezkûrede rızasıyle isti'fa ve keff-i yed eylediği müsteban olmağın ve mezburan Amed ve Ali ehliyette müsavi nizamname mucibince cihet-i mezkûrenin iştiraken tevcihi olmıyacağına binaen zaviyedarlık-ı mezkûr fevtinden ve karındaşı mezbur İbrahim'in keff-i yedinden cihet-i mezkûre hizmetini bin-nefs iktidarı nümayan olan işbu bais-i arz-ı ubudiyet mezbur Ahmed daileri üzerine tevcih ve yedine bir kıt'a berat-ı şerif-i âlişan sadaka ve ihsan buyrulmak niyazında istid'a-yı inayet kılındığı olki vaki'ül-haldir bililtimas paye-i serir-i a'lâya arzü ilâm olundu el-emrü li-hazret-i menlehül-emr fi 3 Şaban sene 12 (87)[290]

---

[288] — Akhisar köylerindendir.

[289] — Bir de Turgudlu civarında yatan Hamza baba vardır. Orada dolaşan rivayetlere göre bunlar yedi kardeşmişler, Yıldırım veya Fatih zamanında yaşamışlar, kahraman ve yiğitmişler, gördükleri büyük hizmet karşılığı, yattığı yer temlik edilmiş.

[290] — 29. 10. 1870. Ma. Mh. Şr. Sc. 318, S. 14

ILICA [Urganlı]

Evkaf ——— ——— i

Kaza - i ايليجه [291] Ilıca der Liva - i Saruhan

Vesika — 53

Saruhanoğlunun, Kutlu Bey nam azize, Ulgamlı'da vakıf yaptığına dair:

Mezraa ——— ———

Vakf - ı zaviye - قتلو بك Kutlu Bey der kariye - i Ulgamlu اولغاملو Saruhanoğlu Kutlu Bey nam azize bir çiftlik yer vakfedüb eline vakıfname vermiş ve ellerinde merhumun selâtin - i maziyeden dahi vakf - ı evlâtlık üzre nişân - ı şerifleri olub el'an padişahımızdan aazallahu ansarahu beratiyle Mehmed ve İlyas Fakıh zikrolunan zaviyenin meşihatına mutasarrıflardır Tarih-i berat sene [292] mezkûr zaviyeye kadimden hidmetkâr olub kimesneye raiyyet değillerdirdir ki zikrolunur.

Hassıl
1000

Nebi Veled - i Veli — *Ali Veled - i Ahmed* — *Ala Göz bin Şeyh İlyas* [293]

[291] — Ilıca kazası, Turgutlu ve Salihli kazaları kurulmadan önce, Adala Kayacık, Gördük gibi, ufak kazalardan biri idi, Turgutlu ve Salihli'nin inkişaf etmesi, bu kasabayı söndürdü. Ilıca kazasının merkezi. bugünkü, Turgudlu köylerinden, Urganlı idi; bazı kayıtlarda Ulgamlu deye geçer.

Zilkade sonu 1255 yılındaki, Eyüb ağanın muhassıl tayin emrinde, «Urganlı nam-ı diğer Ilıca kazası» denmektedir.

[292] — 1519 - 1520

[293] — Ayni defter, Vr. 110

Vesika — 54

Hızır Paşanın, Ahi Bayezid'e, İnciklûde, bir çiftlik vakfettiği hakkında:

İnciklû'da [294] اُبْكَر Ahi Bayezid nam Azize Saruhanoğlu Hızır Paşa bir çiftliklik yer vakfedüb eline nişân - i şerif verilmiş vakfiyetin padişah - ı âlempenah mukarrer kılub mezkûrun evlâdından el'an Ali ve Turmuş ve Rahman ve Memi vildan - ı Ali ve Bali bin Seydi mezbur Ahi Bayezid zaviyesine berveçh-i iştirâk şeyhlerdir el'an padişahımızın beratiyle mutasarrıflardır ki Tarih - i beratları sene 926 [295]

Vesika — 55

Saruhanğlunun, Kızıl Emliye, Kızıl Emli'deki çiftlikleri, vakfettiği hakkında

Mezraa ——————————— i

Vakf - ı zaviye - ı Kızıl Emli قزل امل [296] Saruhanoğlu Kızıl Emliye ki üç çiftlik yerdir vakf - ı evlâd itmiş ki ellerinde meşihatına selâtin-i Maziyeden ahkâm-ı şerif ve mukarrer nameleri vardır Vakf-ı evlâdlığı merhum sultan Bayezid beratında masturdur amma vakıfnamesi zayi' olmuş el'an padişahımız halledellâhu mülkehu beratiyle zikrolan çifliğün Meşihatına Derviş Ali mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 928 [297].

Vesika — 56

Saruhanoğlunun, Hacı Hamza'ya, Hacı Hamza çiftliğini, vakfettiği hakkında

Hacı Hamza Ilıca tevabiinde bir çiftlik ki sabıka Saruhanoğlu Hacı Hamza nam azize vakfedüb vakfiyet üzre mezburun evlâdı selâtin maziye beratlarıyle mutasarrıf olub el'an Hasan ve Mestan ve Hüseyin ve Nebi ve Mustafa naman evlâdı padişahımız hallede mülkehu beratiyle mutasarrıflardır Tarih-i berat fi sene 930 [298],

---

[294] — Bu namda bir köy yok. Demirci'nin İçikler köyü var.
[295] — 1519-1520 Ayni defter, Vr. III.
[296] — Kızıl Emeli de okunabilir.
[297] — 1521 - 1522. Ayni defter. Vr. 110
[298] — 1523-1524 „ „ Vr. 110

KAYACIK

Evkaf ——————————— i

Kaza-i Kayacık (299) der liva-i Saruhan

Vesik - 57

Budak paşa oğlu İdris Çelebi'nin, Şeyh Eyne beğe, Dere köyünde, yaptığı, vakıf hakkında

Dere

Der kaza ——————————— i

Kayacık Kariye-i Dere'de [300] Şeyh Eyne beği dimekle ma'ruf çiftliği sabıka Budak paşa oğlu İdris Çelebi Okcu çiftliği ابدر dağı yamağı ile Vahid oğlu çiftliğini Şeyh Eyne Beğine vekfedüb selâtin-i maziye nişân-ı şerifleri ile mutasarrıflar olub Padişahımızdan mezburun evlâdından derviş Âşiki oğlu طاشق oğlu Şeyh kulu beratla mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 927 [301]

Hasıl

150 [302]

---

[299] — Kayacık, Saruhan'ın en ufak kazalarındandır. XVII. asırda, 300 toprak örtülü evle yedi köyü vardı; saruhan sancağı beyinin hassı idi. Subaşı tarafından idare ediliyordu, 150 akçalık bir kaza idi, serdar ve kethüda yeri vardı. Müfti ve nakib-ül eşref kaimmakamı yoktu. Evliy Çelebi seyahatnamesinin C. 9. s. 57.

Salihli'nin büyümesinden ve Gördes'e çok yakın olmasından, bilhassa XIX asırda eski yüz yılardaki önemini kaybetti. bugün Gördes'ebağlı bir köydür Eskiden Kayacık'ın kirazları ile kırmızı Meşinleri, İmparatorlukta meşhur idi.

]300] — Bu köyün, sonradan Akhisar'a verilen Dağdere köyü olması çok muhtemeldir.

[301] — 1520.1521

[302[— Ayni defter. Vr. 96

Vesika — 58

Saruhanoğlu İdris Çelebi'nin, Menteşa dedeye, Kilisacık timarını, vakfettiği hakkında

Der kaza ―――――――― i

Kayacık Kilisacık [303] dimekle maruf çiftliği Saruhanoğlu İdris Çelebi Menteşa منتشا dedeye vakfedüb [304] mezkûr dervişin neslinden Süleyman nam ber tarik - i vakfiyet zikrolan çiftliğe mutasarrıf iken andan alınub Ramazan nama sadaka olunub padişahımızın اعزاقاًاصدره nişâ (nı) hümayunu ile mutasarrıftır Tarih - i berat fi sene 934 [305]

Şeyh Kulu Veled-i Hüseyin — Haasıl 360 [306]

Vesika — 59

Kayacık'daki Seyfi baba zaviyesi zaviyedarlığı

Nezaret - i Evkaf - ı hümayun - ı mülûkâneye mülhak evkafdan Kayacık kazasında vaki' aizze - i kiramadan Seyfi baba zaviyesi vakfının [307] yevmî bir akçe vazife ile zaviydarlığına âyende ve revendeye it'am - ı taam itmek şartı ile [308] mutasarrıfı elhac Süleyman ibn Ahmed fevt ve oğlu Mehmed ve Ahmed'i terk edüb ibni mezkûr Mehmed nâ ehil olduğundan ademi ra'betle istifa edüb ibn mezbur Ahmed üzerine berat olacağı fi 5 b. sene 1269 [309]

67 ve 68 seneleri muhasebesi rü'yet olduğu Evkaf Müdürü muhasebe defterinden müsteban olduğu [310]

---

[303] — Yanık dağ mevkiinde kilise timarı vardır.

[304] Turgudlu'da, Menteş baba zaviyesi ve mahallesi vardır. Soma'nın Menteşe köyü vardır.

[305] — 1527 - 1528

[306] — Ayni defter, Vr. 66.

[307] — Bu zatın Saruhanoğulları devrinde yaşadığı şüphelidir.

[308] — Çatal kaya'da Seyfi dede yatırı mevcuttur. Bundan başka Lâle peder ve kurt dedesi yatırları vardır.

[309] — 15.4.1853

[310] — Ma. Mh. Şr. Sc. 300, S. 60

MANİSA

Evkaf ———————— ı

Manisa. [311]

Vesika — 60

İshak Çelebi'nin, Horti baba oğlanlarına Kılıçlı'da, bir çiftlik yer, vakfettiği hakkında:

Karye ———————— i

[811] — Bundan beş sene evvel neşretmiş olduğmuz "Saruhanoğulları ve Eserlerine dair vesikalar„ adlı kitabda manisa içinde ve çevresinde, Saruhanoğulları eserlerini zikrettik. Bu vesikalara nazaran, Saruhan beyin manisa'da : Türbesi, mescidi, zâviyesi, üç çeşmesi, köprüsü ; İshak Çelebinin : Hamamı (Çukur hamam), İshak bey hanı, çeşmesi, mescidi, camii, medresesi, koyun köprüsü, İshak Çelebi zaviyesi, türbesi, mevlevihanesi ; Hızır paşanın da : Çınar zaviyesi vardır.

Bunlardan başka bu devirde şu yapılar da yapılmıştır. Palamud'un Sakar kaya köyünde Abdal musa zaviyesi, Incilikler köyünde Ahi Bayezid zaviyesi. Işık Hacı köyünde Arık dede zaviyesi, Gürlede yola geldi baba türbe ve zaviyesi, şinirlide Hoşkadem paşa zaviyesi, Manisa'da Ibrahim Seydi türbe ve zaviyesi, Çobanisa'da şeyh Isa türbesi, Horoz Köyünde Karaca Ahmed türbe ve zaviyesi, Adil paşa [Şeyh] türbesi, zaviyesi ; Turgudlu'da menteş baba zaviyesi, Manisa'da Revak sultan türbe ve mescidi, Sindel baba zaviyesi, bir de Saruhanoğullarından birisinin eşi olan Gülgûn hatunun ha mamı ile türbesi vardır. Bunlardan başka, çevrede daha bir takım türbe ve yatırlar vardır ; fakat bunların Şaruhanoğulları ile ilgisi olup olmadığını tesbit edemedik. Önemlerine binaen bunların adlarını ve yerlerini yazıyoruz :

Avdal köyünün doğusunda, köye yarım saat mesafede tepe üzerinde, Avdal dedesi yatırı vardır. Her sene ziyaretine ve yağmur duasına gidilirmiş; ziyaretine gidilmezse ölüm çok olurmuş, Dazyurt köyünün batı güneyinde Somak dede ; Türkmen köyünün batısında Yaren dede vardır; her ikisinde de bina yoktur. Adak kesilir: her ikisinede hastalık için bez bağlanırmış. Çeşmebaşı köyünün kuzeyinde bir saat mesafede, Kurşunlu dede vardır; bina yoktur. Adak kesilir. Bayezid'i Sanı köyünde Çırpılı dede vardır, bina yoktur.

Kara kılıçlı köyünün kuzeyinde, siyret tepesi üzerinde, siyret dede vardır, bina yoktur, havaları kurak giderse, yağmur duasına gidilirmiş. siyret dedenin köye bakan yüzünde, Yusuf dede yatırı vardır, sıtma ve hastalıklar için bez bağlanır, Adak kesilir. Muslu Örencik köylerinin mezarlığında Ziyan dede yatırı vardır. Hayvanlarda ölet olduğu zaman, sürü dedenin mezarı etrafında dolaştırılır, bu esnada

Kılıçlu'da [312] yengi [313] tevabiinde bir çiftlik mikdarı yeri merhum Saruhanoğlu İshak Çelebi Horti baba خورتی بابا oğlanlarına vakfetmiş Horti oğlanları fevt olub الی یومنا هذه selâtin-i maziye nişân-i hümayunu ile evlâd mutasarrıf olagelmişler el'an evlâdından Ahmed ve Mahmud merhum Sultan Selim han tabe serahu beratı ile zikrolan çiftliğe mutasarrıflardır Tarih-i berat sene 918 [314] ve tecdid-i berat için arznamesi âsitane-i devlete gitmiş bulundu ve zikrolan çiftliği yine Horti baba-yı mezkûr evlâdından padişahımız halledallahu mülkehu beratiyle İlyas ve Ahi ber veçh-i iştirak mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 929 [315] ve evlâd-i mezburdan Memi ve Mustafa ve Ahi evlâdlık üzre mutasarrıflardır Tarih - i berat sene 927 [316]

Haasıl

100 [317]

Vesika — 61

Saruhanoğlu'nun, şeyh Ahmed'e, Kılıçlı'da bir çiftlik vakfettiği hakkında:

Nahiye ——————— i

Yengi'de kariye-i Kılıçlı'da Keçialanında bir çiftlik mikda-

hangi koyun, meleyerek dedenini mezarı üzerine çıkarsa. o kurban kesilir, bu suretle sürüdeki öletin duracağına, inanılırmış... Osmancalı köyünde Osman dede ve Ahmed dede yatırları vardır; her ikisinde de bina yoktur. Osman dedenin, saruhan bey adamlarından olduğu ve köyü kurduğu söyleniyor. Adak kesilir, yağmur duasına gidilir. Toprak yiyen çocuklara, her iki dedenin toprağından yedirilir, ve bir kısım toprak bez içine sarılır, çocuğa takılırsa bu huylarından çocuklar vazgeçermiş.. Demirci köyünde Keler dedesi vardır. Yağmur yağmadığı zamanlarda ziyaret edilirmiş...

[312] — manisa'nın Karakılıçlı köyü vardır.

[313] — Vesikaların incelenmesinden Turgudlu kazasının hepsine birden bu adın verildiği anlaşılıyor.

[314] — 1512 - 1513

[315] — 1522 - 1523

[316] — 1520 - 1521

[317] — Ayni defter, Vr. 4

rını Saruhanoğlu şeyh Ahmed'e vakf-ı am idüb selâtin-ı maziyeden kendudan sonra mezkûr şeyh Ahmed'in evlâd-i mutasarrıflar olub el'an Mahmud veled-i yola geldi berat-ı şâhiyle zikrolan çiftliğe mutasarrıdır Tarih-i berat sene 927 [318]

Haasıl

130 [319]

Vesika — 62

İshak Çelebinin, Şeyh İsmail'e, Karaman Kayasın'da bir çiftlik, vakfettiği hakkında: [320]

Kaza ——————i

Manisa'da Karaman kayasında [321] Kurşunlu dimekle müsemma bir çiftliği Saruhanoğlu İshak Çelebi şeyh İsmail nam azize vakf-ı evlâdlık üzre vakf edüb sene selâse ve tis'ine (sebine) ve seb'a mie [322] Tarih ile müverrah mektub virüb ve sonradan oğulları Aşık paşa'ya ve Devlet gaziye merhum Sultan Murad han tabe serahudan hükm-i hümayun sadaka olunmuş ve Sultan Mehmed ve Sultan Beyazid ve Sultan Selim رحمهم الله dahi vakf-ı evlâdlık üzre hükm-i hümayun sadaka itmişler ve el'an padişahımız aaz allahu anserahu dahi inayet bubuyurub mezbur azizin evlâdına vakf-i evlâdlık üzer ber veçh-i iştirak mutasarrıf olmağa berat-i âlişan sadaka olunmuş tarih-i berat 92/ [323] ve berat ile mutasarrıf olan evlâdlarıdır ki zikrolunur (İsimler alınmadı) [324]

[318] — 1520 - 1521
[319] — Ayni defter. Vr. 4
[320] — Krş. Osmanlı devleti teşkilâtına medhalde eksik neşredilmiştir.
[321] — Buranın Çobanisa yanları olduğu anlaşılıyor.
[322] — 1371 - 1372 Manisanın Ismailli, Demircinin Ismailler adlı köyü var.
[323] — 1520 - 1521.
[324] — Ayni defter. Vr. 4

Vesika — 63

İshak Çelebi evkafı hakkında [325]

Amma zikrolunan kuranın [326] yazıcılığı ve cibayetini ve salarlığını ve anbardarlığını merhum İshak Bey veled - i Saruhan kendu zamanında Ahmed nam kuluna şart edüb tarihin 772 [327] elinde (eline] mektub verüb ve evlâdına dahi şart eylemiş ve badimine لعنه lânet eylemiş baadehu Hızır Çelebi bin Saruhan dahi mukarrer dudub nişân - i hümayun vermiş tarihin yediyüz doksan birinde [328] ve Sultan Murad merhum dahi sekizyüz otuz tarihinde [329] nişân - i hümayun vermişler ve merhumeyn Sultan Beyazid'in ve Sultan Selim'in ve el'an padişahımızın hallellahu mülkehu mezkûr Ahmed'in evlâdından yazıcı Ahmed'in elinde berat - ı hümayun - ı vardır Tarih sene 927 [330]

Vesika — 64

Saruhanoğlu'nun, Zindan mahallesinde Ahi Hüseyin zaviyesine, yaptığı vakıf hakkında :

Nefs ——————— i

Manisa'da der mahalle - i Zindan [331] Ahi Hüseyin zaviyesi [332] demekle maruf zaviyeye derviş Ali nam kimesne el'an berveçh - i meşihat [333] berat - ı şahi ile mutasarrıfdır Tarih - i

[326] — Krş. Anadolu devleti teşkilâtına medhal S. 176 da eksik olarak neşredilmiştir.
[237] — 1370.1371
[328] — 1388.1389
[329] — 1426.1427
[330] — 1520-1521. Ayni defter, Vr. 7-8.
[331] — XVI. asıra kadar olan kayıtlarda, bu mahallenin adına rastlanıyor; fakat XVII. asırdan sonra adı, sicilerde geçmez.
[332] — Manisa'da bugün bu adda bir zaviye mevcut değildir.
[333] — Derviş Ali'nin kendi adı ile anılan mahallesi ve bu mahallede yaptırdığı camii vardır. Bu zat hakkında, şimdiye kadar malûmatımız yoktur. Bu vesika ile deviş Alinin yaşadığı devir ve şahsiyeti hakkında oldukça malûmat edinmiş oluyoruz.

berat sene 927 [334] zikrolan zaviyeye Saruhanoğlu vakfeylemiş.

Asiyab	Zemin
An kariye - i Gürle [335] ve beyi demekle marufdur. ve kariye - i müslüman Boz köyünde [336] yetmiş dönüm miktarı yer var	Bir paredir hadis حادث
	Haasıl 7380 [337]

Vesika — 65

İshak Çelebinin, Şeyh İlyas oğlu Bayezide, Çiftcilû köyünde Karacaağaç çiftliğini, vakıf yaptığı hakkında

Çiftlik ———————— i

Der kariye - i çiftcilû [338] tabiî Manisa Karacaağaç dimekle marufdur Saruhanoğlu İshak Çelebi Şeyh İlyas oğlu Bayezide' [339] vakfedüb selâtin - i maziye ahkâmı ile evlâd - ı mezbur mutasarrıf olıgelmişler şimdiki hinde zikrolan evlâddan İlyas Fakıh padişah - ı âlempenah beratiyle mutasarrıfdır Tarih - i Berat sene 927 [340]

Haasıl
390 [341]

[334] — 1520-1521

[335] — Manisa köylerindendir. Manisa'nın ünlü değirmenleri ve önemli vakıf değirmenleri, buradadır.

[336] — Buranın, Manisa köylerinden olan bozköyün olması gerekir.

[337] — Aynı defter, Vr. 8.

[338] — Manisa'nın, bu adda bir köyü yoktur. Kırkağaç'ın Çiftlik köyü var.

[339] — Manisa'nın, Sakarkaya köyünde, Bayezid baba zaviyesi vardır.

[340] — 1520 - 1521

[341] — Ayni defter, Vr. 8

Vesika — 66

İshak Çelebi'nin, Ahi Yunus'a, bir çiftlik vakfettiği hakkında

Kariye —————————— i

Yeni beylû [342] Kurbunda: Kozluca çiftliği dimekle maruf çiftliği Saruhanoğlu İshak Bey Ahi Yunus'a vakfedüb derviş Hamza mutasarrıf olub müteveffa olmuş hâliyâ mezkûr derviş Hamzanın oğlu Turgud'a sadaka olunup padişahımız hallede hilâfetehudan nişân - ı hümayun ile mutasarrıfdır Tarih - i berat fi sene 937 [343]

Vesika — 67

İshak Çelebinin, Danişmend Ahmed'e, Özbek köyünde bir çiftlik, vakfettiği hakkında [344]

Vakf —————————— ı

İshak Çelebi bin Saruhan der kariye - i Özbek اوزبك [345] Ahmed Danişmend [346] dimekle maruf bir çiftlik yerdir ki Özbey nam Sipahi elinde Ahmed Danişmend nam azize dedesi ruhu için vakfedüb eline temessük verüb neslen ba'de neslin ellerinde mukarrer kala badehu her zaman mezkûre çiftlik için selâtini maziyeden ellerinde hükümleri dahi vardır. Hâliyâ padişahımızdan dahi tecdid-i beratları vardır Resul nam evlâdı elinde Tarih-i berat sene 928 [347]

Haasıl
300 [348]

---

[342] — Bu adda bir köy yok. Akhisar'ın Beyoba köyü var.
[343] — Aynı defter, Vr. 30
[344] — Krş. Osmanlı devleti teşkilâtına medhal, S. 177 de Eksik neşredilmiştir.
[345] — Manisa'nın bu adda bir köyü yok.
[346] — manisa'da Danişmend Halil mahallesi; Demirci'de Danişmatlar köyü var.
[347] — 1521 - 1522
[348] — Aynı defter, Vr. 83

Vesika — 68

İshak Çelebi'nin, Bahirli'de bir çiftliği vakfettiği hakkında

Çiftlik ——————— i

Nusret der kariye-i Bahirlu mezbur çiftliği Saruhanoğlu vakfedüb mutasarrıf olunurmuş selâtin-i maziye hükmi ile zaviye-i mezbure şeyhine tâyin olunmuş ki mutasarrıf olub âyende ve revendeye hizmet ideler şimdiki hinde Cafer Çelebi bin Ayni Ali baba berat-ı şahiyle çiftlik-ı mezbure mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 927 [349].

Haasıl
200 [350]

Vesika — 69

İshak Çelebi'nin, Dovuca babaya, Özbek köyünde yaptığı vakfa dair

Vakf ——————— ı

İshak Çelebi bin Saruhan ecdadı ruhu içinde Özbek nam kariyede دووجه Dovuca Baba'ya [351] vakfedün neslen ba'de neslin ellerinden almıya (alınmıya) deyu mektub verüb selâtin-i maziyeden dahi ellerinde beratları olub el'an mezkûr baba evlâdından Mehmed'in elinde berat-i şâhi ile mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 928 [352]

Çiftlik
7
Haasıl
60 [353]

---

[349] — 1520 - 1521
[350] — Ayni defter, Vr. 32
[351] — XIX. asırda, aşiretlerin yerleştirilmesi esnasında طوغاجهلى و دوغنجهلى Doğacalı aşiretinin adı sık sık geçer. Kırkağac'ın Dualar; Akhisar'ın Doğanca, köyü var.
[352] - 1521 - 1522
[353] - Ayni defter, Vr. 33

Vesika — 70

Hazır Paşa'nın, şeyh İsa'ya, Yitilmişoğlu köyünde, bir çiftlik, vakfettiğine dair:

Çiftlik ——————— i

Yitılmiş يتلمش [354]

Der kariye-i Yitilmiş oğlu tabi'i Palamud [355] Saruhanoğlu Hızır paşa bir çiftlik yeri şeyh İsa'ya ve evlâdına [356] batnen bad'e batnın vakfedüb bu üzre selâtin-i mazi رحم الله mukarrernameler virüb Hâliya pâdişah-ı âlem (den) mukarrernameleri olmağın kaydolundu şimdiki kinde şeyh-i mezkûrun evlâdından ber muceb-i berat-ı şâhî mutasarrıf olan bunlardır ki zikrofunur. 929 [357]

(İsimler alınmadı) [358]

Vesika — 71

İshak Çelebi'nin, Palamud'da yaptırdığı camiin vakfına dair:

Evkaf ——————— ı

Veleled-i Saruhan İshak Bey bir âsiyab merfu'ülöşür vel haraç ve بيش beş dönüm bağ ve iki pare kesük palamud'da olan camiin imamına vakfedüb ve Kara Şahin nam kimesne dahi merfu'ül-öşür vel haraç altı ay yürür cami-i mezburenin hatibıne vakfedüb sonradan zikrolan cami' harb olub Hoca Lütfi nam kimesne yeniden bina edüb mezkûr Hoca Lütfünün oğlu Seyfeddin dört yüz akçe haasıl olur bir degirmen ki Seyfeddin değirmeni demekle marufdur vakfedüb ve dört yüz akçe haasıl olur Divane sefer ile müşterek dinkden nısıf hisse-i Hacı Abdal عبدل nam kimesne cüzhan için vakfedüb zikrolan

---

[354] — Bu adda bir köy yok.
[355] — Akhisar köylerinden.
[356] — Çobanisa'da yatmaktadır.
[357] — 1522 - 1523
[358] — Ayni defter, Vr. 29

değirmenler ve dink altı ay yürür ve Hoca lütfi altı bin akçe vakfeylediği murabahaya verilüb ribhi zapdolunub cami-i şerifin mühimmatına harcoluna ve cihet-i mütevelliye verile ve Hacı Ali nam اكى iki bin akçe vakfeylediği ribhinden bir cüzhana cihet ola ve çalab verdi Fakıh vakfettiği beş yüz akçenin ribhinden aşirhan vazifesi berat-ı şâhi ile zikrolan evkafa yevmî iki akçe cihet ile Mehmed veledi-i İlyas mütevellidir Tarih-i berat sene 930

Haasıl
1650

Vesika — 72

İshak Çelebi'nin, Esireddin Babaya, Manisa'da iki çiftlik yer, vakfettiğine dair:

Evkaf ———————— i

Zaviye-i Esireddin baba tabi-î kaza-i Manisa merhum Saruhanoğlu İshah Çelebi iki çiftlik yeri vakfedüb baadehu Sultan Murad han aleyh ir-rahmet-i ver'ridvan mukarrer tutub defter-i hakanide vakıf mukarrer kaydolunmuş sonradan merhum Sultan Mehmed aleyh-il-gufran عليه الغفران dahi Ali ve Yusuf nam dervişlere mukarrer kılub hâliyâ zaviye-i mezbureye Hacı Şemsi nam kimesne berat-ı şâhi ile meşihatına mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 933 [359]

(İsimler alınması) [360]

Vesika — 73

İshak Çelebi'nin, Musa Dedeye, yaptığı vakıf hakkında:

Kariye ———————— i

ولايت صاره vaki olan hâli ez reaya mezrea ki merkum Sultan Murad han tabe serahu berat-ı İshak Çelebi bin Saruhan vakiyeti üzre halef ül-meşayih-il-kiram Musa dede bin Şeyh

[359] — 1526 - 1527
[360] Aynı defter, Vr. 30

Ahmed bin طاشجه Taşıca'ya vakfiyet üzre verilmiş imiş el'an evlâdından şeyh Mahmud ellerinde berat-ı şâhiyle mutasarrıfdır ve yirmi beş dönüm bağ haracı dahi sâbıka şehzadelerimiz inayeti edüb ve padişahımız hallede mülkehudan dahi berat-ı hümayun vardır [361]

Vesika — 74

Gülgûn Hatun çeşmesi evkafı hakkında [362]

Vakf ——————— ı

Gülgûn Hatun bi-cihet-i مجر mecra-yı çeşme-i Hatun-i mezbure der mahalle-i Karaköy ber muceb-i âli ki sâbıka eski hisarda [363] mahalle mescidinin vakfı olub sonradan mahalle ve mescid harab olub ta'mirine vefa itmeyüb ve mahalle dahi olmayub arzolunub çeşme-i mezbure tâyin olunmuş

Bağca- Kocaoğlu
Der mahelle-i Haci İvaz [364]
bey maa eşcar-ı müsmire
haasıl
icare fi sene
200

Dekâkin
Der mahalle-i bazar-ı karaköy [365] fi şehir 24 sene
yekûn 72
Der mahalle-i Hisar ki harab eşcar-ı
tut توت adet 10
Haasıl
50 [365]

Vesika — 75

Karaköy'deki, Gülgûn hatun çeşmeleri muhasebesi defteri :

Muhasebe——————— i

Varidat ve ihracat evkaf-ı çeşme-i Gülgûn hatun der ma-

[361] — Aynı defter, Vr. 33
[362] — Bu hususta bk: Sovedv. s 186 - 187
[363] — XVII. asırdan sonra tamamen harab olmuştur.
[364] — Bu mahalle, bugünde mevcuttur.
[365] — Eskiden olduğu gibi, bugünde, Manisa'nın meşhur semtidir Ayrıca pazarı durur.
[366] — Ayni defter, Vr, 15

galle-i غرا garra min mahallat-ı Manisa el-mahmiye der zaman-ı Muhiddin halife an ibtida-i şehr-i muharrem ül-haram li-sene-ti semane ve işrine ve elf [367] ilâ gayeti Zilhicce tüş-şerife min silk is-sene [368]

Asıl mal —————————

Mal-i Vakf-ı mezbur ve Erbahı nukud ve nukud-ı Hadika
78 893

Mahsul Erbah-ı nukud-ı mezbure fit Tarih il-mezbure 1000

Mahsul-ı Hadıka-ı Vakf-ı mezbur Tarih-i Mezbur 2000

An Muhasebe-i Maziye baki Mande bud 75 892

وضع من ذلك

L'il-vazaif vel-masarif

Vazife-i Mehmed Halife el-Mütevelli fit-tarih, il-mezbur 3300

Vazife-i El-hac İbrahim Çelebi el-Cabi fit' Tarih il-mezbur 720

Vazife-i Mehmed halife Kandilci fit'tarih il-mezbur 300

Vazife-i Ahmed çavuş el-nazır fit'tarih 1800

Vazife-i Nasreddin halîfe el-Kâtib 720

Baha-i Revgan kandil fit'tarih il-mezbur 110

Bina-i ta'mir-i rah-i âb fit'tarih 135

Ücret i İrgad-i bi-rah-ı âb fit'tarih il-mezbur

Ücret-i Resm-i muhasebe der zaman-ı Mehmed efendi 1500

Ücret-i Baha-ı harçı Kireç fit'tarih 300

[367] — 19.12.1618
[368] — 9.11.1619

Ücret-i	Ücret-i
كسر عروس وساسى وزيوف	Harc-ı mühimmat [369] Cem'an
820	92

Vesika — 76

Körhane mahallesindeki Saruhanbey Türbesinin tamiri keşfi

Körhane mahallesinde [370] vaki fatih-i memleket olan Saruhan İlyas Beyin türbesi üzeri ve cidarları mürur-i eyyam ile harabe müşrif olmağın kıbel-i şer'den üzerine varılub keşfü tahrir ve ne miktar akçe ile merimmet olunur tahmin olunması ilân olmağın kıbel-i şer'den Ahmed Efendi irsal olunub mimar kalfalarından اغلیانو Ağlıyanu ve zeyl-i kitabta mastur ül-esmai olan müslimin ile üzerine varılub keşfolundukta fil-vaki zikrolunan türbenin şark tarafının cidarı tamire muhtaç sakfı dahi merimmete muhtaç olmağın [371] evvelâ sakfınn kiremid ve kırk (bir kelime okunamıyor) kireç sarfı ve cidarı için ve iki kapuya dahi muhtaç olmağın tavan ve iki tahta ve iki söye ve tahta çivi ve yüzelli haml kum lâzımdır deyu icma ve ittifak eylediklerinde mahallinde ketbolundu (fi 15 Cemaziyelâhire 1081) [372]

Şuhud - ül - hal

Mehmed Efendi	*Ali Efendi İbni Hamza*	*Mustafa Ağa bin Ali*
Abdünnebi Bey bin Mehmed	*Hacı Mustafa bin Mehmed çavuş*	*Muhzır Ömet* [373]

[369] — 1028 tarihli Ma. Mh Şr. Sc.

[370] — Bugün Saruhan bey mahallesi adını taşımaktadır.

[371] — Saruhan bey türbesinin, güney, batı yanları ile kubbesi çatlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı mimarı tamir için, keşif yapmıştır. Eğer türbe yakın zamanlarda tamir edilmezse çökmesi muhtemeldir.

[372] — 31. 0.1670

[373] — 1081 sayılı, Ma. M. Şr. Sc.

Vesika — 77

İshak Çelebi'nin, Manisa'da yaptırdığı eserlerine, Karaoğlanlı köyünü vakfedüb, Mevlâna ruhuna hürmeten bu köye, âvarızhane koymadığına dair:

Akza Kuzat ül - müslimin evlâ vilâtil - muvahhiddin ma'din ül - fazl - ı vel'yakın rafi'ilâm üş - şeriat - ı ved'din varisü ulûm ül - enbiyai vel - mürselin el - muhtas bi - mezid-i inayet il - malik il - muin Mevlân Manisa kadısı zide fazailuhü tevki - i refi - i hümayun vasıl olıcak malûm olaki Akza Kuzat ül - müslimin Manisa kadısı Mevlâna es - Seyyid Abdullah Zidet fazailuhu divan - ı hümayunuma arz gönderüb merhum İshak Çelebi 770 tarihinde [374] bina eylediği mevlevihane [375] ve camii şerıfin [376] vezayif ve masarifi için kasaba - i mezbure tabi Karaoğlanlı mukataasını vakfeylediğinde hazret - i mevlâna kaddesallahu taalâ sırrıhul alâya حضرت مولانا قدس سره الاعلى ikrama Karaoğlanlı kariyesine hane vaz'itmeyüb hâlâ defterhaneye kaydolunmadığından ve ehli vazayif ve ahali - i kariye fukarası bu ane değin hoş olduklarından maada Manisa ile Turgudlu canibinden olan tarik - i mahuf ve hatırnak olmağla kariye - i mezbure ahalisi ferman - ı âlişan ile derbendci tâyin olunub [377] hâlâ tarik - i mezburun muhafaza üzre iken Turgutlu kasabası Voyvadası Mehmed [378] celb - i mal sevdası ile garaz - i nefs için kariye - i mezbureye hane vaz'olmak üzre arzeddüğün hâlâ meşrutiyet üzre mütevellisi olan hazret - i

[374] — 1368 - 1369. Evliya Çelebi de, bugün mevcut olmıyan Mevlevihane kitabesini görmüş ve seyahatnamesine yazmıştır. (C. 9. s. 75)

[375] — mevlevihanenin bugünkü durumu ve eski vaziyeti hakkında, Bk. saruhanoğulları ve eserlerine dair vesikalar, s. 35, 130, 133, 181; resim. 9

[376] — Bu cami, hakkında, ayni eserin 7. 36. V. s. ile bilhassa, cami'in tavsifi hususunda Rodolf m. Ri Efstahl. Cezmi Tahir Berktin tercümesi, cenub - i garbi Anadoluda Türk mimarisi, İstanbul 1941, s. 6 - 13 bakınız.

[377] — Eşkiyalığı önliyebilmek için, tehlikeli yerlere, bir bölük başının kumandasında, bazı köyler halkı, bazı vergilerden muaf tutulmak şartı ile, muhafız tâyin ediliyordu. Bunlara derebenci deniyordu

[378] — Turgutlu Voyvodası seyfi oğlu Mehmed.

mevlânanın eş - şeyh Mehmed [379] ve dervişanî ve mürtezika ve ahali - i kariye fukarası istima' istemekle hane vaz'ı ile taaddi olunmamak üzre emr - i şerifim iltimas eyledikleri ilâm eyledüğü ecilden hazine - i âmirem de mahfuz olan mevkufat defterlerine nazar olundukta kaza -ı mezburda kariye - i mezburun kaydı bulunmadığı derkenar olmağın ve kariye - mezbur

[379] — XVI. ve XVII, asırın ilk yarısnda, mevlevihane ve camiin mütevelliliğini bu ailenin yaptığında şüpheliyiz; daha evvelleri, mütevelliler. bu aileden değildi. Fakat XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra mütevellilik ve mevlevihane şeyhliği, bu ailenin eline geçmiş, son zamanlara kadar devam etmiştir.

mevlâna ailesinden, XVII. asırde ilk mütevellilik ve şeyhliği yapan Şeyh Ali efendidir. (Bk. Sovedv. s. 130, 134, 143, 145, 165, 166, 168, 169) Ali efendinin ölümünden sonra, yukarıda adı geçen oğlu Şeyh Mehmed Lütfi erendi mütevelli ve mevlevihane Şeyhi oldu. XVII. asrın sonu ve XVIII. asrın ilk yarısnda aile Manisa'da her ibakımdan, büyük bir üstünlük kazandı ve bu durumu, uzun müddet muhafaza etti. Bu aileden yetişenlerin bir çoğu önemli mukataaları da iltizam ettiler.

Mehmed Lütfi efidinin zengin olduğu kadar şair ve bilgin olduğu da Birri Mehmed dedenin, bülbüliyesine yazdığı şu takrizden anlaşılıyor.

Kutb ül-ârifin ve sultan ül.mâ'şukin hazreti mevlâna Celâleddin قدس الله وايا كم بسره المتين evlâd-i güzininden keramet penah ve şâh-i mana-i tahtigâh himmetli şeyh efendimiz hazretlerinin imlâ buyurdukları takriz suretindendir.

اتانی من رياض البر لطفا — كتاب سطره نخل المعارف
الا فى لفظه ورد النكات — و فى معناه اثمار اللطايف

Şiir icre şair-i Mümtaz — Hüda Biiri suhan perdaz
Kasbe-tüs-seyfi iyleydin ihraz — Aferin kim semendi-i tab'ınla
Gülbün-ü marifetden ey Gülnaz — Ârif-i ders -i aşk-i Bülbülsün
Evc-i manada velvele endaz — Tayir-i bağ-ı rif'at oldun sen
İyledin seyr-i âlem i'caz — Bal-i İrfanla nice demdir
Bunca rengin eda ile ağaz — Nusha-i Bülbüliyede kıldın
Bustan-ı rumz u gülşen.i raz — Aceb olmaz deseydi ehl-i sühan
Ide efsun hüda-yi bi-enbaz — Ömrünü ey, nihal-i bağ-ı hüner
Hak iyler hemişe öyle niyaz — Oldu Lütfü senin hayrı hahin

Neme kahül fakir ilâ rabbi-
hil kaadir muhammed ül
Lütfi el-mevlevi min evlâd-i
Hazret-i mevlâna kaddese
sırrıhul alâ gafere lehu

قدس سره الاعلا غفرله

زفر دوس برين كل بسته بسته — دماغ جان من زان شد معطر
در اوراقش دميده دسته دسته — شبستان ضميرم شد منور

[Çeşniğir kütüphanesi, numarasız, 1157 tarihli yazma Birri divanı, S. 4, 5:]

Manisa nahiyesine Merhum İshak Çelebi evkafından olduğu defter hane-i âmirede der kenar olmağın imdi vakf-ı mezbur kariyelerinden Karaoğlanlı mukataası evel olan tahrirde Celâleddin kaddese sırrıhu ruhlarına müraat olunub haneye kayd olunmadığından gayr (1) sonra olan tahrirde dahi kayd olmayub müdahale olmak lâzım gelmez iken taaddi idenlerin men'ü

ayrıca Birri, Mehmed efendinin oğlunun düğünü dolayisiyle yazdığı uzunca bir şiir var. Ayni eser, S. 195 - 197

Mehmed efendi, 1139 - 1726 da öldü: «Medine-i Manisa'da Göktaşlı mahallesinde sakin iken bundan akdem vefat eden eş-şeyh ül-mevlevi Mehmed efendi ibn Ali efendi ibn Muha.rem'in veraseti zevce-i metrukesi neslihan bint ül-haç Mustafa nam hatun (ile) sulbi kebiroğlu eş - şeyh Osman efendi ve Kebir kızları Hatice ve Fatma'ya münhasıra olduğu..» Sc. 184, S. 26

Lûtfi efendinin diğer oğlu Bir mehmed efendi ise babasından bir sene önce: 1138'- 1725 te öldü.. «Husus-i ati - yül - beyanın mahallinde istima' ve ketbü tahriri için bil'iltimas Canib-i şer'iden mevlâna mustafa efendi ibni mehmed irsal oldahi medine-i manisa'da Göktaşlı mahallesinde sakin iken bundan akdem fevtolub veraseti zevce-i metrukeleri Fatma binti Abdi Beşe ve hüma هما binti Veli beşe ve Ayşe binti mehmed ile Sulbi Sağır oğulları şeyh Ali ve şeyh Ömer ve Sağire kızları Halime ve Fatma ve babası mehmed efendi ibni Ali efendiye münhasıra olan Bir mehmed efendi ibni mezbur mehmed efendinin..."1133 Şevvalin 9 u duruşmasından. ma. mh. Şr. Sc. 182, S. 90 - 91. Bu zatın adı bazı yerde « بر » Bir; bazı yerde ise « پیر » pir şeklinde geçiyor.

Şehyh mehmed Lûtfi efendi'nin ölümü üzerine mütevelli ve şeyh olan oğlu Osman efenni'nin nezaman öldüğünü tesbit edemedim bu zatın ölümünden sonra şeyh ve mütevelli, şeyh Mehmed Bahaeddin efendi oldu idiyse de 1166 - 1753 de tevlietin yarısını kardeşine terketti. 1166. Cemaziyelevvelin beşinde yapılan duruşmada: «محميه مغنيسا حميت عن الفراء والبأسا mahallâtından Göktaşlı mahallesin de sakin olub ve ber veçhi- âtî mahmiye-i mezburede vaki' merhum ve mağfur İshak Çelebi veled-i Sarıhan vakfının berveçh-i meşrut ve bâ berat-i şerif-i âlişan yevmî on akça vazife ile mütevellisi olan müderisin-i kiramdan eş - şeyh Mehmed Bahaeddin efendi meclis-i şer'i şerif-i Ahmed'i- ve mahfil-i din-i münif-i Muhammedide li ebeveyin karındaşı Fahrül - müderisin il - kiram işbu râfı'ül - vesika eş - şeyh Mehmed efendi ibni üş - şeyh Mehmed Lûtfi mahzarında..." Tevliyet vazifesinin yarısını terkettiğini söyliyor. Ma. Mh. Şr. Sc. 206, S. 73

1166 yılı Cemaziyelahirin on ikisinde, her ikisine de, nısıf berat gönderildi. Ayni defter, S. 107

XVIII. asırda yetişen Mevlevî şeyhleri arasında en zengin ve nüfuzlusu Mehmed Bahaeddin efendi idi. Kendisi hem şeyhlik ve hem de mültezimlik yapıyordu. Aynı zamanda bölgenin önemli mukataalarını da iltizam ediyor, ve adamları vasıtası ile idare ediyordu. Çok zaman, haksız ve kanunsuz yollara sapıyor, uygun-

def' üzere ibka ve hane vaz'iderun deyu rencide idenleri ref'-den sonra kaydına şerh verilmek içün kadimî üzre amel olunmak babında ferman saadır olunmuşdur. Buyurdum ki hükm-i serifim vardıkta bu babda saadır olan emr üzre amel edüb dahi veçh i meşuh üzre vakf-ı mezbur kariyelerinden Karaoğlanlı mukataası mukaddem olan tahrirde ve aziz-i müşarünile

suz işler yapıyordu. Bu hususta bir fikir edinebilmek için şu vesikayı incelemek kâfidir.

1183 Cemaziyelahirenin ibtidasında (1769 Eylûl başı), Manisa kadısına yazılan hükümden: "... Medine-i Manisa'da vaki' Aynı Ali camii Şerifinin imamı ulemadan Ahmed efendi dimekle ma'ruf kimesne ile sâdat-ı kiramdan Seyyid Hacı Hasan nam kimesne rikâb i kâmiyabıma arzı hal sonub Medine-i mezburede Mevlevî şeyhi olub müderrisinden Bahaeddin nam zalim belde-i merkume müftisi Ali efendi dimekle Arif kimesne ile yekdil ve müderisliğini alet-i zulüm ittihaz ile yüz elli nefer erazil ve eşhası cem ve enva'i mezalime cesaretinden maada işbu sene i mübarekede hazinedarı olan seyyid Mustafa nam şaki eşkiya-i vafire ile medine-i mezbure derun ve birununda sekeran geşt-ü güzar ve ibatullahın iyal ü evlâdına itale-i dest-i hasar ve merkum imam Ahmed'in oğlu Mahmut ve mezbur Seyyid Hacı Hüseyin ile Ali nam kimesneleri alenen katletmekle mezkûr Mustafa ol gün Akşama garib ahiz ve mütesellim hapsine virdikten sonra şeyhi mezbur bil - kefale ihraç ve hanesine götürmekle li - ecl - il - mürafaa taleb ve biddefeat daavet-i şer' olnndukta şer'i şerife bir türlü itaat itmeyüb... »Mürafaa edilmesi hakkında Ma. Mh. Şr. Sc. 216, S. 52-53

Bu duruşmadan bir sene sonra, 1184—1771, de Bahaeddin efendi öldü, Beş Zilhicce 1184 (22.3.1771,) tarihinde yapılan duruşmadan: «Medine-i Manisa'da Göktaşlı mahallesinde sakin iken bundan akdem veda-ı âlem-i fâni iden Mevlevî şeyhi mehmed Bahaeddin ibni üş-şeyh Osman efendinin veraseti sulbi sağır oğlu şeyh Ahmed ve sağıre kızı Saime...» ye münhasıra olduğu. ma. mh. Şr. Sc. 217, S. 43

10 Receb 1185 (14 10. 1771) de yapılan duruşmadan: «Medin-i manisa'da Göktaşlı mahallesinde sakin iken bundan akdem veda-i âlem-i fâni iden Şeyh Osman efendi ibn Şeyh Mehmed efendinin veraseti zevcei metrukesi meryem kadın ibnete Osman ağa ile sulbi kebir oğulları şeyh Bahaeddin efendi ve mehmed efendi ve kebire kızları Ayşe kadın ve Emetullah kadın ve Neslihan kadına münhasıra baadehu şeyh mehmed efendi dahi vefat edüb veraset zevcesi Atika kadın ibnete elnaç mustafa efndi ile Sağır oğlu Osman efendi ve sağıre kızı Hatice ve validesi mezbur meryem kadına munhasıra baadehu mezbur meryem kadın dahi müteveffiye olub veraseti sadrı Kebir oğlu mumaileyh şeyh Bahaeddin efendi ve kızları mezburan Ayşe kadın ve Emetullah kadın ve Neslihan'a münhasıra baadehu mumaileyh şeyh Bahaeddin efendi dahi vefat edüb veraseti sulbi sağır oğulları şeyh Ahmed efendi ve Bahaeddin efendi ve sağire kızı Saime'ye münhasıra olduğu... »ma. mh. şr. Sc. 218. S. 104.

Birinci duruşmada Bahaeddin efendinin adı geçmiyor.

yin ruhlarına meraat ile hane kayıd olunmadığından gayri sonra olan tahrirde dahi müdahale olunmak lâzım gelmeyüb kendisi üzre ibka olmağla hilâf ve emr-i defter hane vaz'ıderim deyu rencide ve taaddi idenleri men'ü def'idüb işbu emr-i âlişanımın mazmunu ile amil olub hilâfiyla vaz'ı hareketten ziyade içtinab kılalar Tahrira fil yevm-i ahad min şühur receb üş-şerif sene-te tis'a ve selâsine ve mie ve elf [380]

Kostantıniyye [381]

Vesika — 78

Saruhanoğlu İshak Çelebi'nin, Turgudlu'daki şeyh İsmail zaviyesine, yaptığı vakf, hakkında :

Medine-i Manisa'ya muzafe Turgudlu'da vaki' eshab-ı hayrattan Saruhanoğlu İsmail Çelebi zade Kuru oğlu şeyh İsmail zaviyesinin [382] defter-i hakanide mukayyed evlâdiyet ve meşrutiyet üzre yevmî bir akça vazife ile zaviyedarları olan evlâddan el-hac Ömer oğlu Ömer ve hoca oğlu Veli nam kimesneler kasr-i yedlerinden işbu raf'-i tevki-i refi' iş-şani hakani emir Abdurrahman oğlu Ahmed'e medine-i mezbure naibi elhac Abdullah efendi ilâmiyle binyüz doksan üç senesi muharreminde [383] mezbur Ahmed bilâ veled fevt olmağın kasaba-i mezbur Voyvodası Seyfi zade es-Seyyid Halil Halife deyu arz virilmiştir fi 8. Rebiülevvel sene 1193 [384]

[380] — 22.2.1727

[381] — ma. mh. şr. Sc. 183. S. 47

[382] — Saruhan oğlu'nun İsmail Çelebi değil, Ishak Çelebi olması lâzım Bk: Sovedv. S. 78, 101,102) yine bu vesikalara nazaran şeyh Ismail Kurşunlu köyünde yatmakdır. (Ayni kaynak, S. 102)

[383] — 1779. Ocak ve mart ayı

[384] — 26.3.1779. ma, mh. şr. Sc.

Vesika — 79

Papaslık civarındaki, İshak'î Rumî [385] zaviyesinin, ta'miri defteri

Medine i Manisa'ya muzafa Papaslı [386] çiftliği civarında kâin İshak'î Rumi zaviyesi murur-i ezmine ile harab ve mail-i türab olub zaviye-i mezburu zaviyedarı bulunan Hasan efendi zaviye-i mezbure'nin keşif ve muayene olunması ifade ve iltimas ol veçhile zaviye-i mezbure ma'rifet-i meclis ma'rifet-i şer' ve evkaf-ı me'muru ma'rifeti ile keşf-ü muayene olunan müfredat defteridir ki ber veçh-i âti zikrolunur fi 27 Receb sene 1267 [387]

Kabristan duvarının

Arşun	Beheri
1300	20
16000 [388]	

Türbe-i Şerif

Arşun	Beheri
150	200
30000	

Türbedar odası ve ve Dervişan odası ve matbahına

Arşun	Beheri
150	50
7500	

Saman damı ve Ahur

Arşun		Behei
115	fi	———
5750		50

Türbe-i şerife pişgâhında namazgâh

Arşun		Beheri
100	fi	———
6500		65

Yeni çiftlik derununda müceddeden inşa olunan mescidi şerif

Arşun		Beheri
76	fi	———
6336		36

[385] — İshak Çelebi bu köyde Danişmend Yusuf'a bir çiftlik temlik ettiği gibi (Sovedv. S. 77), bir de kendisine âit zaviye vardır (ayni eser, S. 100,101), Bu vesikalarda, zaviyenin ismi söylenmiyor.

[386] — Adı Halit Paşa'ya çevrilmiştir, manisa, merkez nahiyelerindendir.

[387] — 28.2.1851

[388] — 26000 olması lâzım

Mescid - i şerif - i mezburun canib - i erbaasının			Mescid - i şerif - i mezkûrda müezzin odası		
Arşun		Beheri	Arşun		Beheri
352	fi	———	80	fi	———
2112		6	2000		25 [389]

Yekûn

81198

Vesika — 80

Kepenekli köyündeki Arab Sofu zaviyedarlığı [390]

Deri Devletmekine ma'ruz - i abd - i dai - i kemineleridir ki Nezaret - i Evkaf - ı hümayun - ı mülûkâneye mülhak evkaftan medine - i Manisa muzafatından Palamud nahiyesinde [391] vaki' Arab Sofu zaviyesi [392] vakfının ber veçh - i meşrut sülüs hisse zaviyedarlık ciheti evlâd - ı vakıftan Elhac Abdullah ve kız karındaşı Atike'nin bâ berat - ı şerif - i âlişan iştirâke üzerlerinde olduğu halde mezbure Atike Hatun bilâ veled olarak Elhac Abdullah dahi bir nefer sulbi kebir oğlu Elhac Hüseyin'i terkederek bundan akdem her biri müteakiben fevt ve sülüs zaviyedarlık - ı mezkûr mahlûl ve hidmet - i lâzimesi muattal kaldığı ve mezbur Elhac Hüseyin müteveffa - yı mezbur Abdullah'ın sulbi sahih oğlu ve zaviyedarlık - ı mezkûr her veçhile ehil müstahak idüğü meclis - i idare - i livada Evkaf muhasebecisi izzetlû Süleyman Nuri Bey ibn Mehmed Bey hazır olduğu halde makud meclis - i şer'i münirde Körhane mahallesi ahalisinden Elhac İsmail Efendi ibn ül - hac Mehmed Nuri ve Ayni

[389] — ma. mah. şr. Sc. 295, S.97

[390] — Bu zat İshak Çelebi zamanında yaşamıştır. manisa'nın Kinise köyünde İshak Çelebi tarafından, bu zata, bir çiftlik temlik edilmişti. (Bk. Sovedv, S. 62-63)

[391] — manisa köylerindendir.

[392] — Arab ismi ile anılan köy ve âşiretler vardır. Turgutlu'nun Arablıtepe. Gördes'in Aarablı, Salihli'nin Arablı Torunlar ve Arablı mevlütlü köyleri ile, manisa'nın Arab alanı mahallesi vardır. Arablı âşireti, donsuz Arablı âşireti vardır.

Ali mahallesi muhtarı Emir oğlu Ali Ağa ibn Mehmed nam kimesneler ihbarlarıyle zâhir ve nümayan olmağla sülüs hisse zaviyedarlık mezkür babası ve عمتی müteveffiyan-i mezburan mahlûllerinden ber muceb-i şart-i vaakıf mezbur Elhac Hüseyin Halife üzerine tevcih ve yedine müceddeden bir kıt'a berat-ı şerif-i âlişan sadaka ve ihsan buyrulmak istirhamında bil-il-timas serir-i âlâya arzü ilâm olundu el emrü hazret-i menleh ül-emr الامر لن حضرت منلهالامر fi Receb (1) 292 [393]

---

[393] — 13.8.1875 ma. mh. şr. Sc. 355. Vr. 29

MARMARA [394]

Evkaf ——————— ı

Kaza-i Marmara ve كترس [395] der liva-i Saruhan

Vesika — 81

İshak Çelebi'nin, Mahmud Danişmende yaptığı vakfa dair:

Kaza ——————i

Marmara'da Saruhanoğlu İshak Çelebi Mahmud Danişmend'e vakfettdüğü çiftliğe evlâdından Mehmed ve Ali nam biraderler berat-i padişahi ile vakf-ı evlâdlık üzre mutasarrıfdırlar Tarih-i berat fi sene 929 [396] ve ellerinde selâtin-i mazîyeden nişân i şerifleri vardır.

Haasıl
100 [397]

Vesika — 82

İshak Çelebi'nin, Ahi Ali'ye bir çiflik vakfettiği hakkında :

Kaza ——————i

Marmara'da سوردلك nam kariyede Saruhanoğlu İshak çelebi

---

[394] — marmara, Akhisar'ın nahiyesidir. Geçen yüzyıla kadar kaza merkezi idi. 17. asırda, 150 Akçelik kaza idi. serdar ve kethüda yeri vardı, fakat müfti ve nakıbi yoktu. 11 köyü vardı, kasabada 1200 evden ibaretti ve fakat evlerinin çoğu bakımsızlıtan harab olmuştu. Eskiden karbuz ve kavunu meşhurdu. Evliya çelebi bilhassa üç zatin mezarının ziyaretgâh olduğunu yazar: Hanife sultan, mehmed baba vs Ali Baba (C. 9, a. 63). Bu günde iki camisi meşhurdur : Birisi Daye Halime sultanın yaptırdığı câmi diğeride İbrahim paşanın kızı şahhuban'ın yaptırdığı câmi'i âtikir.

[395] — Bu ismin nasıl okunacağını kesdiremediğmizden, olduğu gibi yazdık. O civarda yaptığımız araştırmalarda bu kelimeye benzerini de bulamadık.

[396] — 1522 - 1523

[397] — Bş. Vk. Arş. Tp. 398, Vr.56.

Ahi Ali'ye vakfedüb elhaletü hazihi evlâdından Cafer ve Ahmed ve Mahmud nam berat-i padişahımız halledallahu mülkehu hazretleri nişân-ı hümayun ile vakf-i evlâdlık üzre mutasarrıflardır Tarih-i berat fi sene 929 [398]

Haasıl
100

Ensab——————————ı

Mahmud Veled-i Ahmed

Hacı Ali Veled-i Mehmed Sağir [399]

Vesika — 83

Saruhanoğlu'nun, Saka Hacı yerini, vakfettiği hakkında:

Kaza —————————— i

Marmara'da Saka hacı yeri demekle maruf bir para yeri Saruhanoğlu vakfedüb el'an nefs-i Marmara'da İçhisar mahallesinde imam olan Mansur berat-ı şâhi ile mutasarrıfdır Tarih-i berat fi senene 930 [400]

Hasıl
50 [401]

---

[398] — 1922 - 1523
[399] — Ayni defterde, Vr. 56.
[400] — 1523 - 1524
[401] — Ayni defter, Vr. 56

MENEMEN

Evkaf ——————————— 1

Kaza-i Menemen [402] منمان

Vesika — 84

İshak Çelebi'nin, Sofu Musa'ya, bir çiftlik, vakfettiğine dair:

Kaza ————— ————— i

Tarhaniyat ترحانيات tevabiinde آرور çiftliği dimekle ma'ruf tahminen yevmî bir akça olur çiftliğe mutasarrıf olan Mevlâna Şem-

[402] — Sicil ve fermanların incelenmesinden anlaşıldığına göre bütün kaza'ya tarhaniyat, kaza merkezine de, menemen deniyordu. Evliya Çelebi seyahatnamesinde "Evsaf-ı vilâyet-i turhaniye şehr-i kadimî melemeniyeye„ (C. 9. S. 84) diyor. Ve bu kelimenin de «yani oğuzlar vilâyeti dimektir» manasına geldiğini yazıyor (Ayni eser, ayni sayfa).

Sicil ve arşiv vesikalarında ise kelime : تورحانيه turhaniye şeklinde değil ترحانيات ، تارحانيات şeklinde yazılmaktadır ve çok kere تارحانيات şeklinde yazıldığından «A», «U» yerine okunamıyacaığından, bu kelimei eskiden titr olarak kullanılan tarhan kelimesinden geldiğini kabul ettik ve tarhaniyat şeklinde okuduk.

Kaza mekezi olan menemen kelimesi de melemen منمن ، منمان ، ملمن şekillerinde yazılıyordu. Bu gün dahi bir çok kimseler, «melemen» şeklinde teleffuz ediyor. Evliya Çelebi bu kelimenin manasını da : «ve hâlâ halkı gayet mele yan Oğuz tayife ve melemendir anın içün melemen şehri derler.„ (ayni eser, s. 87) şeklinde iyzah ediyor. Bu gün resmen, menemen şekli kabul edildiğinden, birz de bu şekilde ifade edeceğiz.

Menemen, Saruhan sancağının en önemli kazalarından biri olub, Hafsa sultan hassi idi, 40,000 Akça'ye iltizama veriliyor ; Voyvoda vasıtasiyle idare ediliyordu. XVII. asırda menemen'in yirmi beş mahallesi ve 3000 evı vardı: 150 akçalık bir kaza merkezi olub Yeniçeri serdarı ve kethüda yeri vardı. müftü ve nakib ül-eşraf kaimmakamı yoktu. (C. 9, s. 84-86)

Evliya Çelebi kâr-i kadim bir mahkeme camiinden bahseder fakat, bu camiin kitabesini yazmaz, ayrıca bir de eski hamamı zikreder. Burada Saruhanoğullarını, ilgileyen eser, Ulu cimii = sünbül Paşa camiidir. (Bk. sovedv, s, VII.)

seddin bil'ibtiyar feragat idüb karındaşı oğlu Mustafa bin İbrahim'e padişahımız hallede hilâfetehu hazretleri sadaka edüb el'an vakfiyet üzere mutasarrıfdır Tarih-i berat fi sene 930[403] Amma asıl çiftlik-i mezbure Saruhanoğlu İshak Çelebi Sofu Musa [404] nam Dervişe vakfedüb الى يومنا هذا evlâd olanlar tasarruf edegelmişler ellerinde merhum mağfur sultan Mehmed han berat-ı vardır ki oğlu oğluna ve kızı kızına karnen bade karnin ve batnan ba'de batnin vakf üzre mutasarrıf olalar deyu Tarih-i hüküm sene 894 [405]

Haasıl
360

Mezbur Mustafa mezkûr Sofu Musa'nın evlâdındandır [406]

Vesika — 85

İshak Çelebi'nin, Sünbül Paşa camii hatibine yaptığı çiftlik vakfına dair :

Çiftlik ——— ———

Der Kariye-i Musa bey [407] köyü vakf-i İshak Çelebi bin Saruhan an camii şerif il-mezkûr [408] bi-cihet-i hatib... zikr-

---

menemen'in bugükü durumu hakkında fazla malûmat için (Bk. sovedv, s. 6. 6, 15, V. 25) sayfalarına bakınız.

menemen'e saruhanoğullarının, büyük mikyasta önem verdiklerinden, şüphe edilemez. Burası saruhanoğullarının, Ceneviz ve bir zamanlar da Aydınoğlları ile hudut şehri idi.

[403] — 1523-1524

[404] — Menemen'de Sofu Musa adı ile ilğili yer, yatır, köy ismi yoktur Yalnız menemen'de bir aile sofular» soyadını taşımaktadır.

[405] — 1488- 1489

[406] — Ayni defter, Vr. 45

[407] — Bu adada bır köy yok.

[408] — Bu cami; sünbül Paşa = Ulu cami, adıyla anılan cami'dir. sünbül bin hacı Abdullah tarafından 759-1537/1358 de yapılmıştır. Camiin kitabest ve bugünkü durum hakkında (soyedv. s. VI-VIII) bakınız. sünbül Paşanın camiden başka bir de medressi vardır: "vakf-ı medrese-i sünbül Paşa der nefs-i tarhaniyat ترحانيات Ayni defter, Vr. 36. «Vakf-ı hekim Alâeddin ki zikrolunan medreseye ilhak eylemiştir» (Vr. 36.) « Vakf-ı camii sünbül Paşa der nefs-i تارحانيات gayrihi bi cihet-i camii kebir.» Buraya. menemen'deki eski haman sofu deresindeki degirmen, dükkan ve birçok evler vakfedilmiştir.

olunan çifliği Ramazan nam hatib evlâdı olub ve ceddine vakıfdır camii şerife vakıf değildir Deyu niza'idüb ve teftişine hüküm getirüb Menemen kadısı teftiş idüb camii mezbure vakıf çıkmayub eline hüccet-i şer'iye virüb el'an padişahımızdan dahi elinde berat-i hümayun vardır Tarih-i berat fi sene 927 [409]

Haasıl

100 [410]

Vesika — 86

Saruhanoğlunun, Şabhane-i Osmanlu köyünde, Sari Çiftliği, vakfettiği hakkında :

Çiftlik ————————

Der kariye-i Şebhane Osmanlu شبخانه عثمانلو [411] Saru çifliği dimekle ma'ruf çiftliği Saruhanoğlu vakfedüb sabıka Ali mutasarrıf olub bi namaz oluh ve vakf-ı mezbureye mahal olmamağın tarhaniyat ترخانيات kadısı arzı ile alunub el'an şeyhi Fakıh nam kimesneye virilüb padişahımız elinde berat-ı hümayun var Tarih-i berat sene-te seb'a ve işrin ve tis'a mie [412]

Haasıl

360 [413]

Vesika — 87

İshak Çelebi'nin, Ömer Fakıh'a, Ömer Fakıh çiftliğini, vakfettiği hakkında :

Kariye ————————————tabi'i Meneman منمن Ömer Fakıh

[409] — 1520 - 1521

[410] — Ayni defter, Vr. 37

[411] — menemen'in şabhane-i Osmanlu adında bir köyü yoktur. Fakat Yund dağında menemen'e yakın manisa'nınOsmancalı köyü ile Otmanlar'(bugün Yumrutaş deniyor) köyü vardır. Osmancalı'da Osman dede yatırı vardır; Köylüler Fatih'i memleketle beraber geldiğini söyliyorlar

[412] — 1520-1521

[413] — Ayni defter, Vr. 43

çiftliğini Saruhanoğlu İshah Çelebi Ömer Fakıh nam azize [414] vakfedüb kendudan sonra dahi evlâdına şart eyleyüb selâttin-i maziyeden dahi ahkâm-i şerifleri üzerine mutasarif olıgelüb hâliyâ berat-i şâhı ile mezbur Ömer Fakıh neslinden Ahmed ve Mustafa ve Mehmed el'an mutasarrıflardır Tarih-i berat sene-te seb'a ve işrine ve tis'a mie [415]

Haasıl

776 [416]

Vesika - 88

İshak Çelebi'nin, Satılmış'a Çukur köyde bir bahçeyi vakfettiğine dair:

Kariye ——————— i

Çukurköyde [417] Saruhanoğlu İshak Çelebinin باغاچاسنى Bagaçasını (Bahçesini) Satılmış nam kimseye vakfedüb kendudan sonra evlâdına dahi vakfola deyu mektub virüb selâtin-i maziyeden ellerinde hükümleri olub el'an berat-i padişahi ile Mustafa ve Mehmed ve Veli mutasarrıflarıdır. Vakfiyet üzere tarih-i berat 928 [418]

Vesika - 89

Hayreddin Çelebi'nin, Hatib İbrabim'e Kanlıca'da, bir çiftliği vakfettiğine dair:

Çiftlik ——————

Der kariye-i Kanlıca [419] tabi'-i Menemen merhum Saruhanoğlu Hayreddin Çelebi hatib İbrahim nam azize bir çiftlik yeri vakfedüb evlâdı dahi mutasarrıf imişler. Sonra zikrolan

[414] — Bu adda köy, yatır ve yer adı yok
[415] — 1520 - 1521
[416] — Ayni defter, Vr. 43
[417] — menemen köylerindendir.
[418] — 1521 - 1522 Ayni defter, Vr. 34
[419] — menemen'in bu adda bir köyü yok.

evlâd münkarız olub İbrahim Fakıh nam kimseye mahal görülmüş mezbur müteveffa olub Ahmed nam oğluna virilüb el'an berat-i Şâhı ile mutasarrıfdır Tarih-i beraat sene 927 [420]

Haasıl

600 [421]

Vesika — 90

İshak Çelebi'nin, Ahi Ahmed zaviyesine, yaptığı vakfa dair:

Vakf ——————————— 1

Zaviye-i Ahi Ahmed ki [422] Saruhanoğlu İshak Çelebi vakfetmiş ellerinde selâtin-i maziyeden hükümleri olub el'an padişahımızdan hallede mülkehu ellerinde berat-i şâhı vardır. ترحانيات Tarhaniyat Kurbunda bir çiftlik yerdir ve içinde incirlik bağçesi ve bir dükkân şehir için de bir değirmen Sofu deresindeki tarih fi sene 928 [423]

Vesika — 91

Saruhanoğlunun, Köse Bayezid'e Köse Yahşi çiftliğini, vakfettiğine dair:

Çiftlik ——————————i

Vakf- Veled-i Saruhan köse Yahşi يخشى [424] çîftliği dimekle maruf çiftliği Sâbıka köse Bayezid nam kimesne vakf-ı evladlık üzre talib ve ragıb olub âsitane-i devletde vakıf defterlerine nazar olundukta vakf-ı âm bulunduğu sebebten tahminen yevmî bir akçe cihet üzerine hacı Bali'ye sadaka olub el'an berat-i padişahı ile mutasarrıfdır Tarih-i Berat sene 928 [425]

Haasıl

360 [426]

---

[420] — 1520-1521
[421] — Ayni defter, Vr. 36
[422] — menemen'de bugün Ahi Bayezid zaviye ve tekyesi yoktur.
[423] — 1521-1522 Ayni deftee Vr. 40
[424] — Bu kelime Bahsi şeklinde de okunabilirse de meneme'nin Yahşelli adında bir köyü olduğundan öyle okundu.
[425] — 1521-1522.
[426] — Ayni defter, Vr. 43.

Vesika — 92

Hızır Paşa'nın, şeyh Ali ve şeyh Yusuf'a, Çukurköyde yaptığı vakıf hakkında :

Vakf ———————— ı

Veled-i Sarukan Hızır paşa der kariye-i Çukurşeyh Muhiddin yeri ve bağçesi dikmekle ma'ruf şeyh Ali ve şeyh Yusuf [427] nam kimesnelere vakf edüb ال يوما هذه oğulları ellerinde olub el'an berat-i padişahî ile evlâdından Bahşayış nam mutasarrıf tarih-i berat sene 929 [428] Haasıl
50

Amma vakf-ı evlâd olmayub bu çiftlik hizmetine sezavar ise Yesun deyu şart olunmuş Saruhanoğlu mektubunde ve gelen gideni hoş tutsun denilmiş [429]

Vesika — 93

Saruhanoğlu'nun, şeyh Âdil'e, büyük şeyhlu köyünde, bir çiftliği; gelen gidene hizmet itmek şartıyle; vakfettiği hakkında :

Çiftlik ———————— i

Adil şeyh der Kurb-ı Büyük şeyhlu [430] bayram beği çiftliği dimekle ma'ruf çiftlik (i) mezkûr Adil şeyh (e) Saruhanoğlu vakfedüb âyende ve revendeye hizmet için meşrut olub ellerinde dahi selâtin-i maziyeden hükümleri olub el'an padişahımızdan aazzallahu anserahu berat-ı hümayunu ile Süleyman bin Mehmed zikrolan çiftliği yevmî bir akçe cihet üzre mutasarrıftır. Tarih-i berat sene 929 [431] Hasıl
180 [432]

[427] — Bu köyde bunlara âit yer olub olmadığı bilinmiyor.
[428] — 1522 - 1523.
[429] — Ayni defter, Vr. 37.
[430] — Bu adda bir köy yok.
[431] — 1522 - 1523.
[432] — Ayni defter, Vr. 43.

Vesika — 94

İshak Çelebi'nin, Baba Haykıran'a, Asumbeyli köyünde, bir çiftlik ve bahçeyi vakfettiği hakkında:

Kariye ——————————— i

Asumbeyli آسومبكلی [433] tabi'i Menemen'de merhum Saruhanoğlu İshak Çelebi Baba Haykıran [434] nam azizin zaviyesine bir çiftlik yer ve bahçe باغچه binası ile vakfedüb zikrolan çiftlik ve bahçeye باغچه‌یه berat-ı şâhî ile el'an Şaban nam yevmî bir akçe cihet üzere mutasarrıfdır Tarih-i berat sene 930 [435]

Haasıl
360

Mezkûr çiftlik hududu şarka bahçeye kıbleten tarik-i âma ve şimale kıvırcık kaya ile ve garba صراحه‌خانه muttasıldır [436]

Vesika — 95

İshak Çelebi'nin, Yunus'a bir çiftlik vakfetttiği hakkında:

Çiftlik ———————————

Şeyh Hasan bin Yunus [437] دراباكلر tabi'i Menemen bir çiftlik miktarı yeri Saruhanoğlu İshak Çelebi mezbur Yunus'a vakfedüb merhuman Sultan Murad ve Sultan Mehmed dahi mukarrer kılınmış deyu köhne defterde vakfiyet üzerine kaydolunduğuna Mevlâna Kadıasker Halil Efendi merhum imzasiyle suret-i defter-i ibraz eden Abdurrazak nam sultan ül-guzat

[433] — Menemen'in bu adda bir köy yoktur.

[434] — Menemenin Haykıran köyünde, Haykıran dede yatırı vardır. Harmandalı köyünde Hayıt dede yatırı var. Her iki dede hem müslüman ve hem de hristiyanlar tarafından ziyaret edilirmiş.

[435] — 1523 - 1524

[436] — Aynı defter, Vr. 45

[437] — Manisa'da Yarhasan türbesi vardır.

ve mücahidin padişahımızdan el'an berat - ı hümayun ile inayet olunub sadaka olunmuş tarih - i berat fi sene seb'a ve işrine ve tis'a mie [438] mezburdan alunub Süleyman name sadaka olunmumuş tarih - i berat sene 931 [439]

Haasıl
180 [440]

Vesika — 96

Köse Yahşi evkafı hakkında:

Evkaf ——————— ı

Mescid - i mahalle - i Köse Yahşi [441] der nefs - i Menemen vakf - ı veled - i Saruhan [442]

---

[438] — 1520 - 1521
[439] — 1524 - 1525
[440] — Aynı defter, Vr. 43
[441] — Bu namda, Menemen'de bir mescit yoktur.
[442] — Aynı defter, Vr. 38. Yahşelli köyü civarında bir türbe vardır.

MENEMEN GÜZELHİSARI [443]

Evkaf ________________ ı

Kaza - i Güzelhisar der liva - i Saruhan

Vesika — 97

İshak Çelebi'nin Güvendik nam azize, Gebe kiliseyi vakfettiğine dair :

Mezrea ________________ i

Gebe kilise كبه كليسا [444] nam yeri Saruhanoğlu İshak Çelebi Güvendik كوندك nam [445] kimesneye vakf - ı evlâdlık üzre kenduya ve evlâdına vakfedüb mezkûrun evlâdından bil'fiil Ali ve Veli ve Derviş Mahmud ve İskender ve Selman ve Derviş Güvendik ve Piri ve Celâl ve Ayşe mutasarrıflardır berveçh - i iştirak ellerinde berat - i şâhı vardır. Tarih - i berat sene 927 [446]

Haasıl
400 [447]

---

[443] — Aydın'ın aynı adda bir kazası olduğundan, Manisa'nınkini Aydının'kinden ayırmak için, Menemen Güzelhisarı denirdi.

Geçen asra hadar Saruhan sancağına bağlı olan Güzelhisar kassbası; bugün Menemen'e bağlı bir köydür. Bugünkü durumu hakkında (Sovedv, S. 10 - 14) deki deki malûmatı okuyunuz.

Evliya Çelebi, XVII. asırda şehrin tasvirini yapıyor ve 800 hanelik, ve 150 akçelik bir kaza olduğunu yazıyor. En önemli camii XVIII. asırda yapılan Ali ağa camii ile, hangi asırda yapıldığı tesbit edilemiyen Balaban paşa camiidir, Balaban paşa ikinci Murad zamanında yaşayan Balaban paşa mıdır; yoksa başkası mıdır? Bugün tesbite imkân yoktur.

[444] — Güzelhisar ve çevresinde bu adda bir yer yok.

[445] — 451 No. lu haşiyeye bakınız.

[446] — 1520 - 1521

[447] — Aynı defter, Vr. 48

Vesika — 98

İshak Çelebi'nin, Kesteldeki Lala kilisesini, Şeyh Mahmud'a, vakfettiği hakkında

Çiftlik ——————

Lala kilise dimekle ma'ruf Güzelhisar tevabiinde Saruhan oğlu İshak Çelebi Şeyh Mahmud nam azize vakf-ı evlâd idüb ellerinde selâtini maziyeden hükümleri olub el'an berat-i şâhi ile mezburun evlâdından Ceyyib Fakih جيب فقيه ve Musa ber vech-i iştirak zikrolan çiftliğe mutasarrıflardır. Tarih-î berat sene 930 [448]

Haasıl
200 [449]

Vesika — 99

İshak Çelebi'nin, Demirci oğullarına, Çıtak deresini vakfettiği hakkında:

Kariye ———— ——— i

Çıtak deresi [450] tabi'i Güzelhisar vakf-ı İshak bey Veled-i Saruhan ki Sabıka Hani oğlu خانواغلى Ahmed dede [451]

---

[448] — 1523 - 1524

[449] — Ayni defter, Vr. 47.

[450] — Menemen köylerindedir.

[451] — Bu zat hakkında, Güzelhisar ve Çıtak köyü arasında şu rivayet yaşamaktadır. Ahmed dede Çıtak köyünün doğusuna gelip yerleşmiş ve orada bir köy kurmuştur. Köylüler bu köye «Dedeköy» deyorlar. Bu köy. bu gün mevcut değildir, kalıntıları vardır. burada mevcnd olan türbeye de Ahmed dede (Dedeoğlu türbesi) deniyor.

Ahmed dede'nin Mahmud ve Güvendik isminde iki oğlu varmış, en çok büyük oğlu Güvendik'i severmiş; bir gün Güvendik'ten kalburla su istemiş: «Kalburla su getirilir mi» cevabını vermiş, küçük kardeşi bu cevabı duyunca hemen babasının emrini yerine getirmiş. O zaman dede oğlu, Mahmud'a «baba oğlu» adını takmış.

Şeyh Mahmud'un türbesi Çıtak köyünün kuzeyinde dört dekarlık kadar bir arazi içinde, şeyh Güvendiğin türbesi de Çıtak köyünün batı güneyinde iki dekarlık bir yer içindedir. Bu iki türbeden başka batı güney de Iraz ve Hiraz dedelerin türbeleri vardır.

Güzelhisarlı Ahmed dedenin Manisa sicillerinde kayıtlı 4 Zilhicce 854 (8.1.1451) tarihli bir vakfiyesi vardır. Ahmet dede Çıtak deresinde yaptırdığı camie bir hayli şeyleri vakfediyor. Bk. 1014 yılı Ma. Mh. Şr. Sc.

tasarruf ettiği mezreayı Demirci oğlanlarına vekfedüb tevliyeti evlâdından aslah ebnasına ola ve baadehu kızı Fatma'ya ola ve baadehu evlâdına ola deyu meşruta imiş bu şart üzerine mezburun evladdan Fatma oğlu Ramazan kalub ve Padişahımızdan hallede mülkehu tevliyet - i mezbure nişân - i hümayun alub deftere sebt olundu Tarih - i berat sene 929 [452]

Der Kurb - ı Dereköy [453]
Asiyab
I bab
fi sene
25 K. hınta
ve Kariye-i Bahadır'da [454]
ve Demirci Çiftliği dimekle
ma'ruf çiftlik ve çukur [455]
köyde بلاجى oğlu vakfettüğü
Değirmen dahi şimdiyedek
Ahmed dede zaviyesine
tasarruf olınıgelmiştir
deyu Menemen kadısı
Mevlâna Hüsameddin'den
Hüccet getirdüğü sebebten
deftere sebt olundu
Tarih - i Hüccet
sene
930 [456]

Sultan Murad zamanında sabıka Saruhan sancağı beği olan Kasım bey Şeyh zaviyesine bir kesik yer vakfeylemiş indelâhali el-kariye hududu malûmdur Kaza - i mezburda Ahmed nam kimesne tapu yerimdir deyu niza'idub mütevelli olan ebnai saadetten hüküm-i şerif irat idüb Menemen kadısı Hüsameddin efendi teftiş buyurulub üzerine varub zikrolan kesik teftiş olundukta vakfiyete hüküm olub eline hüccet-i şer'i virmişler deftere kaydolundu [457]

---

[452] — 1522 - 1523.
[453] — Bergama'nın bu adda bir köyü var.
[454] — Menemen'in bu adda bir köyü yok.
[455] — • köylerinden.
[456] — 1523 - 1524.
[457] — Ayni defter, Vr. 44.

N İ F (Kemalpaşa)

Evkaf ——————— 1

Kaza - i Nif [458] der liva - i Saruhan.

Vesika — 100

İshak Çelebi'nin, Sarı şeyhe, Sarı şeyh köyünde, Sarı şeyh çiftliğini, vakfettiğine dair:

Çiftlik ——————— 1

Saru şeyh der kariye - i mezbure kadim - ül - eyyamdan Saru şeyh zikrolan yeri kâfirin kova gelün Saruhanoğlundan ve vakfiyet i evlâd üzre ellerine hüküm ve hüccet verilüb sonradan merhum Sultan Mehmed han serahu zamanda Karagöz nam timareri raiyyet kulluğun taleb edüb ol zamanda kazıasker Cema-

[458] — Bugün İzmir'e tabi' olan Mustafa Kemal Paşa kazasıdır. Döginyi Nif'i, saruhanbeyin kardeşi Ali beyin zaptettiğini ve orada kükûmet kurduğunu (Hunlaru tarih - i umumisi; Hüseyin Cahit tercümesi, C, 4, S. 14) yazıyor ve bunu bir çok tarihçilerimiz de kabul ediyor. Saruhanbeyin bir kardeşi olduğunu ve adının جرغ olduğunu vesikalar gösteriyor; fakat Saruhan beyin Ali bey isminde bir kardeşi olduğunu, vesikalarla tesbit edemediğimizden, varlığından şüphe ediyoruz. Evliya Çelebi de (C. 9, S. 66) da buranın Saruhanbey zamanında; Sarubanbey Kumandanlarından Hacı Emed beyin zaptettiğini ve bu zatın bir de camii olduğunu yazar.

Nif geçen asra kadar, Saruhan sancağına bağlı, has olub Voyvoda vasıtasiyle idare olunurdu. 70 köyü, 8 mahallesi vardı. Yeniçeri serdarı ve kethüda yeri olmakla beraber müfti ve nakibi yoktu. 150 akçalık kaza idi. (Bk: seyahatname C.9, S. 66).

Nif'de yazacağımız vakıflardan başka, kızılcalı köyünde «Şeyh Gazi zaviyesi ve buna vakıf Armudluk» (Ayni defter Vr, 52); Halil beylu köyünde hacı baba zaviyesi (Vr. 49); Çam köyünde Tufan dede adı ile anılan derviş Mustafa'nın vakfı (Vr. 49); Nif'de Ali zaviyesi; ve bir de Ahi keski adıla anılan; kara Hallaç zaviyesi; (Vr, 60): müslüman mhallesinde, Yatağan zaviyesi (Vr. 49) vardır.

leddin huzurunda sene - te tis'a ve erbaine semane mie [459] tarihiyle müverrah ellerinde vakfiye hükmolunmuş hücceti dahi olub merhum Sultan Mehmed tabe serahu sene - te semane ve hamsine ve semane mie [460] tarihi ile müverrah, mukarrernameleri olub ve merhum Sultan Bayezid Hanın dahi ellerinde mukarrer kılub ve sene - te seb'a ve semanine ve semane mie [461] tarihiyle ve Sultan Selim Hanın tayyeb allahu serahüma ellerinde sene - te erbaa ve ışrine ve tisa mie tarihi ile müverrah beratları olub padişahımız halledallahu mülkehu beratı ile mezbur Sarı şeyh evlâdından derviş Alâüddin ve Hamza ve derviş قلغل Kulgıl [462] mezbure çiftliği mutasarrıflardır ve Sarı şeyh zaviyesine şeyhlerdir ki âyende ve revendeye hizmet ederler Tarih - i berat sene 917 [463]

ve mezbu çiftliğe Turumuş nam dahi şeyh olup Hüseyin el'an mezburun yerine berat-ı şâhı ile mutasarrıfdır Tarih - i berat sene 930 [464]

Vesika — 101

İshak Çelebi'nin, Halilbeylû'da, bir çiftliği, şeyh Salur'a, vakfettiği hakkında:

Der Kurb ———————— i

Halilbeylû tabi'i kaza-i Nif merhum Saruhanoğlu İshak Çelebi bir çiftlik yeri şeyh Salur'a vakfedüb mektub vermiş Defterde dahi vakıf kaydolunub mezkûr şeyh kızı oğlu Mustafa elinde selâtin-i maziyeden mukarrer nameler sadaka etmişler Hâliyâ padişahımız izzu nasarahu berat - ı hümayunı ile Mev-

[459] — 1445
[460] — 1454
[461] — 1482
[462] — Kulgal'da okunabilir,
[463] — 1511
[464] — 1524, ayni defter, Vr, 48, Nif'in bellibaşlı yatır ve türbeleri : Çınar köyünde eş rafı Rumî yatarı; teke köyünde Şeyh Ahmed efendi yatırı; Yiğitler köyü güneyinde Şal dede yatarı, Sınancılar köyünde sınan dede yatırlarıdır.

lâna Müslihiddin el-mezbur ve Cafer Fakıh ve Ali ve Bahşayış ve Yakub ve Kemal ve Alemşah ve Mehmed ve Saltık ve Hüseyin ve Bali ve Piri ve Ali ve قرل بشه ve Ramazan mezburun vakf-ı mezbureye alâ sebil ül-iştirak vakfiyet üzre mutasarıflardır. Tarih-i berat-ı hümayun fi sene-te seb'a ve işrine ve tis'a mie [465]

Haasıl
925 [466]

Veska — 102

İshak Çelebinin, Akkilise çiftliğini, Seyyid Mehmed'e vakfettiği hakkında:

Çiftlik ———————— i

Akkilise namı diğer Ahmed طر an Bahirlu ilâ Aktaş ve an Aktaş ilâ küçük kilise ve an tarik-i Akkilise ilâ ören dağı mahdut olan yurdu vakf'-ı evlâdlık üzerine merhum Saruhan oğlu İshak bey Seyyıd Mehmed nam azize virüb Seyyid Mehmed dahi benün dahi bu vakıfta hayırım olsun deyu otuz flöri ve on defa kıraat-ı hatm-ı kelâmullah idüb ve hemayil mushaf hatt-ı Yakutla virüb arzlu mülkdür deyu mektub virmiş zikrolan çiftlik yurd el'an Padişahımız halledallahu mülekehu beratı ile münevver ve ابنبكى Eyne beği ve pir Ahmed ve Mustafa mutasarrıflardır. Tarih-i Berat eene 927 [467]

Haasıl
500

ve mezbur çiftlikte Seyyid Mehmed el-mezbur vakıf bir zaviye bina edüb bazı evlâdından umur ve Saadettin ve kurd Bali ve Seyyid için el'an ellerinde yevmî bir akça cihet üzerine berat-ı Şâhi vardır. Tarih-i berat sene 927 [468]

---

[465] — 1521
[466] — Ayni defter: Vr. 50
[467] — 1521
[468] — Ayni defter: VR. 54.

Vesika — 103

İshak Çelebi, Nusret Şeyh'a; gelen gidene hizmet etmek şartiyle; Sarı Şeyhli köyünde, bir çiftlik vakfettiği hakkında;

Çiftlik ——————

Der kariye-i Sarı Şeyhlu İshak bey Veled-i Saruhan zamanında Nusret Şeyhe vakfedüb Şeyh Mezid tasarruf idermiş. Baadehu Şeyh Mezid zaviyesine âyende ve revendeye hidmet etmek üzre Meşihata mutasarrıf iken kendi hüsn-i ihtiyariyle oğlu Seydi'ye virüb Sultan Selim tabe serahu berat-ı şer'iyle mezkûr Seydi meşihata mutasarrıfdır el'an Padişahımız hallede mülkehu beratiyle dahi mutasarrifdır. Tarihi berat sene 928 [469]

Haasıl
410

Vesika — 104

İshak Çelebinin, Sarı İsa'ya, bir çiftiliği; gelen gidene hizmet etmek üzere; vakfettiği hakkında

Çiftlik —————— i

Zaviye-i Saru İsa der kariye-ı قاری يول karıyolu tabi'i Nif mezbure çiftliği Saruhanoğlu İshak bey Saru İsa-yı mezbure âyende ve revendeye hizmet için vakf-ı evlâd kılub ellerinde selâtin-i maziyeden hükm-i hümayunları dahi vardır el'an evlâd-ı mezbur neslinden çiftlik mezburenin nısfına Mevlâna Şah Veli ve nısf-ı aharine Turmuş ve Emre'nin ellerinde Padişahımızdan halledallahu mülkehu berat-ı hümayunları vardır Tarih-i berat-ı Şah Veli sene-te semane ve işrine ve tis'a mie [470] ve tarih-i berat-ı mezburin Turmuş ve Emere sene-te seb'a ve işrine ve tis'a mie ile mutasarrıfdır [471]

Haasıl
600 [472]

[469] — 1522
[470] — 1522
[471] — 1521
[472] — Ayni defter, Vr. 49

Saruhanoğulları devrine âit; Hicri yıl esnasına göre; kronoloji cetveli

705 Saruhan beyin, Bizanslıları, Danya'da muhasara etmesi
713 Saruhan beyin, Manisa'yı Bizanslılardan alması.
730 Saruhan beyin, Bizans İmparatoru Andronik ile ittifak yapması.
733 Saruhan beyin bir oğlunun ölmesi.
733 Saruhan beyin oğullrrından, Orhan ve Atmaz hanın Aydınoğlu, Umur bey ile Rumili'ye akın etmeleri.
737 Saruhan bey ve Umur beyin Kantakuzinus ile, ittifak etmeleri.
740 Sarûhan bey ve oğlu İlyas beyin verdikleri berat.
742 Saruhan bey kuvvetleri komutanı Yahşı beyin, Bizanslılara yenilmesi.
743 Umur bey ile Saruhanoğlu Süleyman beyin Rumili'ye akınları.
745 Umur beyle sefere giden Saruhnoğlu Süleman beyin Apama (Bandırma'da) ölmesi
746 Saruhan beyin ölümü yerine İlyas beyin geçmesi.
756 İlyas beyin, Bizans İmparatoru; Yuvanis Paleologos'a; Foça'da esir olması.
759 İshak Çelebi zamanında, Menemen'de Ulu camiin yapılması
763 İshak beye âit bir berat.
764 Manisa'da, haci ilyas mescidinin yapılması.
768 İshak Çelebi'nin Manisa'da Ulu camii yaptırması.
770 İshak Çelehi'nin Mevlevihaneyi yaptırması.
772 İshak Çelebi'ye âit bir berat.
773 Revak Sultan vakfiyesi.
776 İshak Çelebi'nin para bastırması.

778 Ulu cami'i menberinin yapılması.
790 İshak Çelebinin ölümü; yerine oğlu Hızır Paşanın geçmesi.
791 Hızır Paşa'ya ait bir berat.
792 Yıldırım Bayezid'in Manisa'yı zabtetmei.
795 Kirdeci İsmail'in mescidini yaptırması.
800 Saruhanolu komutanlarından Hoşkadem Paşanın vakfiyesini tanzim ettirmesi.
805 Hızır Paşanın, Ankara savaşından sonra, tekrar Manisa'ya yerleşmesi.
806 Saruhanoğlu Orhan beyin para bastırması.
810 Devlet han'ın oğlu Yakub beyin Demirci'de eski camii yaptırması.
813 Manisa'nın Çelebi Mehmed tarafından alınması ve Hızır Paşanın öldürülmesi.
816 Saruhanoğlu yakub bey vakfiyesi.
866 Yanan İskak Çelebi vakfiyesinin, yeniden, Fatih Sultan Mehmed tarafından tanzim ettirilmesi.

İNDEKS

I

KİŞİ, MİLLET ve KAVİM ADLARI

A

B

C

Ç

D

E

İ

K

M

N

O

Ö

P

R

S

Ş

T

U

V

Y

Z

YER, MEMLEKET, ZAVİYE ve ESER ADLARI

II

A

B

C, Ç

D

H

I, İ

K

Ş

T

U, Ü

V

Y

Z

ISTILAHLAR

III

O, Ö

R

S

T

U, Ü

V

Y

Z